

Kakav značaj ima okultni razvoj
čovjeka za njegove ovoje (fizičko
tijelo, etersko tijelo i astralno tijelo)
i njegovo jastvo?

SD 145

Rudolf Steiner

SADRŽAJ

	Prolog, Berlin, 3. veljače 1913	6
	Biće antropozofije. Predavanje dano tijekom Prvog generalnog sastanka Antropozofskog društva.	
	Uvodna riječ, Den Haag, 20. ožujka 1913	16
	Uvodna riječ od Rudolfa Steinera.	
1	Prvo predavanje, Den Haag, 20. ožujka 1913	22
	Promjene u ljudskim ovojima pod utjecajem ezoterije. Organi fizičkog tijela postaju više autonomni i više nezavisno jedan od drugog. pokretljiviji, dok se ono kao cjelina osjeća manje pokretno. Hrana i njeni učinci. Alkohol i njegovo suzbijanje aktivnosti 'Ja'.	
2	Drugo predavanje, Den Haag, 21. ožujka 1913	30
	Unutarnji doživljaj stimulansa. Odnos naše hrane s planetima našeg sunčevog sustava. Unutarnji doživljaj stimulansa. Doživljaj krvotoka i srca kao odraza makrokozmičkog utjecaja Sunca na Zemlju; moždanih procesa kao slike stanja cjelokupnog zvjezdanog neba; probave kao da pripada Zemlji.	
3	Treće predavanje, Den Haag, 22. ožujka 1913	41
	Evolucija ljudskih osjetila. Percepcija eterskog bića kao snoliku svijest mišićnog sustava, koštanog sustava kao sjene, pojedinačnih osjetilnih organa kao da prodiru posebni svjetovi. - Čovjek percipira toplinski eter kako zrači kroz prostor i prodire u njega, ali svjetlosni eter, kemijski eter, životni eter, kao etersku organizaciju koja je ugrađena unutra. Današnji slušni organ budi kozmičko sjećanje; to se čak više odnosi na osjetilo govora nego na osjetilo zvuka. Pretvorba sjećanja u gledanje slika koje su vremenski udaljene. Osjetljivost na vlastiti temperament.	
4	Četvrto predavanje, Den Haag, 23. ožujka 1913	51
	Diferencirano iskustvo eterskog. Stjecanje osjećaja vremena u eterskom tijelu; čovjek doživljava vanjski eter kao živo biće. Razlike u unutarnjem doživljaju eterskog tijela. Naizmjenični rad Amshaspanda na eterskom tijelu ljudskog mozga tijekom razdoblja starog Mjeseca doživljava se u slici eterskog arhetipa: fizičkog mozga. Nosite prolaznost vremena sa sobom; odmotavanje daleke prošlosti. U središnjem dijelu eterskog tijela: plivanje sa strujom vremena, osjećati se negdje između flegmatičnog i sangviničkog raspoloženja, dok je koncentracija na etersko tijelo glave povezana s melankoličnim raspoloženjem. Treći dio eterskog tijela se osjeća da je u Zemlji u nestajanju, u širenju; četvrti je otisak vanjske forme, oblika jajeta, koji zatim mijenja bolu. - Utjecaj duhova u tijeku godine na tijek	

dana donosi nove diferencijacije u doživljaju eterskog tijela, kako to obično biva prema godišnjim godina, tako i prema satima u danu. Potiskivanje osjetilne percepcije, zatim apstraktnog mišljenja u ezoternom razvoju. Bogom dana mudrost struji u mišljenje koje nestaje; Nešto se ulijeva u etersko tijelo kao nadolazeća struja iz budućnosti. Preduvjet za to je razviti vedrinu.

5 Peto predavanje, Den Haag, 24. ožujka 1913 62

Transformacija prosudbe, osjećaja i volje.

Transformacija zdravog prosuđivanja u zdravo promatranje. Prisivajanje unutarne koncepta vremena. Pamet zamjenjuje mudrost: misli se same misle u sebi; spaljuju ono što je čovjek sam napravio kao misao. Osjećaj i volja postaju srodniji. Više uživanje u duhovnim stvarima pojavljuje se kao suptilni egoizam i postupno se prevladava; osjećaj nesebičnosti postaje duhovna obveza. Senzacija volje i osjećaj uzdižu se od iznutra kao dar mudrosti povezan s cijelim svijetom. Simpatija i antipatija prema unutarnjem djelovanju osjećaja i volje. Samokontrola osjećaja a time i misli. U spajanju osjećaja koji se diže iznutra i mudrosti koja struji odozgo, čovjek doživljava eterski svijet. U reakciji s kojim se susreće mudrost koja utječe u nas, čovjek doživljava Arhaja.

6 Šesto predavanje, Den Haag, 25. ožujka 1913 72

Legenda o Raju i Legenda o Gralu.

Trenutak vidovite vizije kao hipoteza: pogled unatrag od 'Ja' i astralnog svijeta na fizičko i etersko tijelo. Dojam je neizmjerne tuge. Fizičko tijelo, ugrađeno u pokretnu etersku strukturu eterskog tijela, pojavljuje se u svojim organima kao slomljeni ostatak nekadašnjih veličanstvenih živih bića. U imaginaciji ti organi izrastaju u ono što su nekad bili. Živčani sustav, također slomljeni ostatak, rastapa se u zbroj biljnih entiteta. Osjećaj samorefleksije tjera na spoznaju zašto se sve to slomilo: netko je vlastitim bićem stavio klicu smrti. Imaginacija o Raju. Pokretni procesi eterskog tijela mogu se vidjeti u vremenskim događajima. Čovjek se od toga odvaja ponorom općeg kozmičkog etera, s onu stranu obale, zatim doživljava lutanje prema svom eterskom tijelu i gleda u njega: pojavljuje se biće kao da je okruženo kamenim zidovima. Naše je vrh lubanje poput dvorca u koji eterske sile živaca teku poput mača koji smo sami iskovali, a krv je poput krvavog koplja. Ali najplemenitiji dio mozga može se hraniti samo povezivanjem najfinijih osjetilnih dojmova s najplemenitijim mineralnim proizvodima; drugi dio odbacuje etersko tijelo. Sve to pretočeno u slike, rezultiralo je legendom o Gralu.

7 Sedmo predavanje, Den Haag, 26. ožujka 1913 82

Astralnost i ego. Amfortas i Parsifal.

Astralno tijelo postaje neovisno. Egoizam kao posebnost astralnog tijela čini nužnim proširiti svoje interese na cijelu Zemlju (legenda o Raju), odvojiti se od osobnih interesa (Amfortas) i željeti razumjeti ono što pripada cijelom čovječanstvu (Parsifal). Mogućnost utjecaja na oslobođeno astralno tijelo kroz obrede ili preko emancipiranog astralnog

tijela jače osobnosti. Koncentracija ljudskih interesa prema točki 'Ja' u duši svijesti u našem dobu. Pripremu za to izvršio je Augustin. Suočavanje astralnosti s egoizmom. Tri figure Fausta i njihova povezanost u Goetheovom 'Faustu'.

8 Osmo predavanje, Den Haag, 27. ožujka 1913

93

Čuvar praga. Kain i Abel.

Iskustvo ledene samoće kao protuteža egoizmu koji preuzima vlast u astralnom tijelu. Kada se zatim širi na interese svijeta, dolazi i trenutak za susret s Čuvarom praga, kako se približava imaginacija Raja. Okov magnetski sila koje vuku dolje u osobno, ako još niste interese svijeta učinili svojim; to sprječava prolazak Čuvara praga. Sjedinjenje s imaginacijom Raja stvara organ, da tako kažemo, za viđenje drugih bića: prije svega, bića koje će izgledati slično onome kakvi ste vi sami. Opis daljnjih iskustava: vanjsko biće kao čuvar unutarnjeg bića. Dobiva se ideja o odnosu ovoja prema jastvu. Imaginacija priče o Kainu i Abelu: odraz visoke žrtve. Čovjek kakav je postavljen ovdje na Zemlji inverzija je onoga što je nekad bio. Ljudsko znanje o Zemlji proizlazi iz slabog osjećaja želja astralnog tijela u njegovoj interakciji sa samim sobom: to su otupljeni instinkti za uništenje. Predodžba uronjena u tuđe biće Kainovo je umrtvljeno oružje. Kao rezultat, ono što je odjednom pretvoreno u svoju suprotnost prelazi u evoluciju. Jedini način da postanete dovoljno zreli da se uzdignete do znanja jest da interese dugih stavite iznad svojih: polazište za uspon na više hijerarhije.

9 Deveto predavanje, Den Haag, 28. ožujka 1913

102

Kentaur i Sfinga. Lucifer i Ahriman. Krist u eterskom.

Vidovito opažanje pretpovijesnog ljudskog oblika u budnom snu (imaginacija Raja). Sjenoviti otisak kentaura, zatim sfinge, različiti aspekti silaska ljudske figure prema dolje, koja podsjeća na životinjsko biće. Impresija stvarnosti Lucifera, duha ljepote i ega, u noćnom unutarnjem iskustvu. Ahrimanski dojam u svakodnevnom pogledu na ono što nas izvana mami na oduševljenje, ali i na ono što u nama budi strah. Tamo gdje čovjek sanja o materijalnim atomima, tamo je zapravo Ahriman. Intelektualizam se opire percepciji duhovnog. Tradicionalna znanja 16. stoljeća u liku Mefista predstavljala su zavodnika ljudskog roda. Kroz cijeli budni život čovjeka prati Ahriman-Mefisto; kao kontrast ovome, u vidovitim trenucima, dojam: Lucifer, pratilac noći. Zaštitni impuls protiv Ahrimana-Mefista dat je u fizičkoj pojavi Krista; čovjek je naoružan protiv budućeg luciferskog utjecaja pojavom Krista u eterskom tijelu. Prepoznavanje triju impulsa koji uvjetuju ljudsku evoluciju dovodi do ispravnog razvoja sebstva i astralnog tijela.

10 Deseto predavanje, Den Haag, 29. ožujka 1913

111

Slika svijeta eterskog tijela.

Promjene u ljudskom biću za vanjsku vidovitu percepciju. Ono što se iznutra doživljava kao fizičko tijelo koje postaje pokretljivije, izvana se čini kao rascjep, razilaženje i rast. Imaginacije zauzimaju mjesto fizičke

materije; dvanaest članova (dijelova) slike svijeta kroz koje hijerarhije govore u okultnom razvoju. Etersko tijelo je pripovjedač svjetske povijesti. Astralno tijelo sve više postaje izraz unutarnje vrijednosti čovjeka u kozmosu. Ljudsko se jastvo rascjepljuje, šalje sadržaj svoje svijesti, prenosi ga u biće hijerarhija. Slika Sunca za astralno tijelo i okolnih planeta za umnožavanje sebe. Transformacija duše svijesti u dušu imaginacije, duše intelekta u dušu inspiracije, duše osjećaja u dušu intuicije.

PROLOG

Berlin, 3. veljače 1913.

Moji dragi prijatelji,

Kada smo utemeljili njemački ogranak Teozofskog društva 1902, što mnogi naši teozofski prijatelji zasigurno znaju, bila je prisutna Annie Besant i drugi članovi Teozofskog društva, od kojih su mnogi bili članovi već neko vrijeme. Usred organizacijskog i predavačkog rada, trebao sam nakratko otići da bih nastavio ciklus predavanja kojeg sam davao. To je bilo u krugu koji uopće nije bio povezan s teozofskim pokretom, i čiji članovi mu se, većinom, nisu pridružili. Drugim riječima, prije više od deset godina, kada je teozofski pokret utemeljen u Njemačkoj, morao sam održati predavanje za grupu izvan njega. Taj ciklus predavanja je bio vrsta 'početka', i da bi opisao što sam na njemu želio reći koristio sam riječ koja mi je izgledala da izražava ovu ideju o 'početku' mnogo bolje nego riječ *teozofija* – riječ koja je izgledala mnogo više u skladu s cijelim okolnostima i kulturom našeg vremena. Dakle, dok smo utemeljivali njemački ogranak, na mom drugom predavanju objavio sam da se ono što moram udijeliti, najbolje može prenijeti riječju *antropozofija*.

Ovaj incident mi se sada vraća u sjećanje, dok smo svi okupljeni ovdje i sklonili se od, i počeli se kretati uporedo, onog što se prirodno može nazvati *teozofija*. Tako smo dužni izabrati drugo ime za naš rad. U prvom redu, to je samo vanjska designacija, ali i ona koja naznačuje upravo ono što želimo učiniti. Stoga, biramo riječ *antropozofija*.

Duhovno promatranje unutarnjih duhovnih veza među stvarima (što često sadrži neku vrstu nužnosti, čak iako sve izgleda kao stvar 'slučaja' običnom promatranju) može nam dati neke uvide. Stoga, možda će mi *osjećaj* koji imam dopustiti – posebno danas dok svjedočimo odvajanju Antropozofskog društva od Teozofskog društva, i bez postavljanja ikakve oprezne tranzicije – da se vratim mom nužnom potezu od prije deset godina, od moje aktivnosti kod osnivanja njemačkog ogranka, na mom 'antropozofskom' predavanju. Ipak, nikakve promjene u onome što je formirao duh našeg rada nema. Naš rad će se nastaviti u istom duhu, jer nismo zabrinuti ni za kakvu promjenu u našoj stvari, već samo promjenu imena koja je postala nužna.

Možda je novo ime, konačno, ono koje bolje služi našoj svrsi, i spominjući moj osjećaj o onome što se dogodilo prije deset godina, možemo biti upozoreni na činjenice da nam ovo novo ime može služiti vrlo dobro.

Ovaj duh je nešto što moramo naznačiti, u biti, kao *biće* naše stvari. To je također ono što zahtijeva naše najbolje ljudske snage, utoliko što se osjećamo potaknuti da se pridružimo ovom duhovnom pokretu. Kažem 'naše

najbolje ljudske snage' jer naše sadašnje vrijeme nije sklono prihvatiti ono – bila to teozofija ili antropozofija – što se mora uvesti u progresivni duhovni život čovječanstva. Kažem 'mora', jer svatko tko poznaje preduvjete za evoluciju duhovnog života čovječanstva, upravo zna koliko je nužan ovaj teozofski ili antropozofski duh za zdrav duhovni život. Ali teško je prenijeti značenje ovoga današnjim ljudskim dušama.

Teško je, i može se razumjeti zašto. Oni koji su teozofiji ili antropozofiji prišli izravno iz suvremenog života – gdje su, za početak, sve njihove misli duboko s više materijalističkim gledanjem na stvari – osjećaju da je teško osjećati se kod kuće s raznim kozmičkim pitanjima koja su pružena od onoga što bi mogli nazvati teozofski ili antropozofski duh. Uvijek je bilo točno, međutim, da većina ljudi teži slijediti one koji sebe učine nositeljima duhovnog života na poseban način. Zsigurno, možemo naći najrazličitije nijanse unutar našeg suvremenog pogleda na svijet. Jednako je sigurno, međutim, nakon promatranja tih raznih nijansi, da jedna posebno iskače, koju većina ljudi danas slijedi – čak iako nesvjesno – ili, određene koncepte koji su se pojavili razvojem prirodne znanosti zadnjih stoljeća, ili, određeni ostatak filozofskih ideja, ili oboje. U svakom slučaju (možemo to nazvati ponos, ili se može pojaviti kao nešto drugo) nalazimo da je nešto sigurno, nešto što izgleda izgrađeno na čvrstim temeljima, i na onom što nam je dala prirodna znanost, ili, kada je izabrana druga vrsta puta, što ova ili ona filozofija daje kao orijentaciju. U onome što struji iz teozofskog ili antropozofskog duha, međutim, vjerojatno će se naći nešto više ili manje nesigurno, ili neodlučno, nešto nepotvrđeno.

To se može doživjeti na različite načine. Naprimjer, uobičajeno je da se antropozofsko ili teozofsko predavanje, da se negdje održava o konkretnoj temi. Razmotrimo pogodan (premda rijedak) primjer da znanstvenik ili profesor filozofije sluša takvo predavanje. Lako se može dogoditi, nakon što ga je čuo, da profesor formira mišljenje o onom što je čuo. Zaista, u većini slučajeva profesor će smatrati da je tako mišljenje dobro utemeljeno i čvrsto – čak u nekoj mjeri, jednostavno očigledno. Na svim drugim područjima misli, međutim, to jednostavno nije moguće, nakon što se čuje samo jednostavno predavanje, da se prosudi o tome. A ipak, u odnosu na ono što teozofija ili antropozofija nudi, ljudi jedva čekaju da daju prenaplo daju sud, na način koji odstupa od njihove uobičajene suptilnosti. Zaista, osjećaju da je njihov sud opravdan nakon što se uključe, možda nesvjesno, u monolog kao što je sljedeći: 'Konačno, ja sam zapravo prilično bistra osoba; cijeli život se trudim da razumijem filozofske i znanstvene ideje, i stoga sam veoma sposoban prosuditi ovu ili onu stvar. Konačno, čuo sam što je osoba koja stoji ovdje rekla.' Zatim, poslušavši naše predavanje – a to je činjenica duševnog života za koji svatko tko promatra život zna da je točna – takva osoba stiže do uvida: 'Zapanjujuće je koliko mnogo ja znam a koliko malo zna predavač!' Ta osoba zapravo formira mišljenje poslušavši jednosatnu

prezentaciju – ne oko onoga što predavač zna, već češće oko onoga što slušatelj misli da predavač ne zna, jer nije spomenuto na predavanju. Bezbrojne primjedbe bi otpale bez takvog nesvjesnog prosuđivanja.

Apstraktno, ili teoretski, može izgledati sasvim ludo izjaviti nešto tako budalasto – ne budalasto kao mišljenje već kao činjenica. Ipak, premda ljudi to ne shvaćaju, ova činjenica je veoma raširena u odnosu na ono što dolazi od teozofije ili antropozofije. Naše doba, još uvijek ima, malo želje da otkrije se ono što antropozofija ili teozofija – barem kako se ovdje misli – predstavlja publici, nema čega bojati kod točnog, savjesnog propitivanja od moderne znanosti i učenja, ali se ima čega bojati od 'znanosti' koja je zaista samo trećinu – ne, osminu, desetinu, dvanaestinu, ili možda čak ni toliko – znanstvena. Trebati će vremena da ljudska bića mogu prosuditi nešto bezgranično kao i sam svijet, kroz znanje stečeno vani na fizičkoj razini. Ipak, s vremenom ćemo vidjeti, da što je više prave antropozofije i teozofije iskušano svim mogućim znanstvenim sredstvima i od svake pojedine znanosti, da će više biti potvrđeno. I također ćemo vidjeti da antropozofija sada ulazi u svijet, ne na proizvoljan način, već iz preduvjeta povijesne svijesti. To će, također, biti potvrđeno.

*****

Oni koji traže da unaprijede ljudski razvoj moraju izvlačiti ono što žele dati iz onih izvora iz kojih napredujući život čovječanstva i sam teče. Takvi ljudi ne mogu slijediti proizvoljno konstruirane ideje i krenuti prema njima samo zato jer su im ugodne. U svakom danom periodu, moraju slijediti ideal za koji se može reći, 'To pripada upravo našem vremenu'. *Biće antropozofije je intimno povezano s bićem našeg vremena* – ne s našim neposrednim malim sadašnjim trenutkom, naravno, već s cijelim dobom unutar kojega stojimo. Sljedeća četiri predavanja i, zaista, sva predavanja koja ću dati sljedećih nekoliko dana zaista će se baviti s 'bićem', ili esencijom, antropozofije. Sve što ću imati za reći o prirodi Istočnih i Zapadnih misterija biti će pojačanje ovog bića antropozofije.

Danas želim ukazati na karakter tog bića govoreći o nužnosti utemeljenja antropozofije u naše vrijeme. Još jednom, ne želim početi s definicijama ili apstrakcijama, već s činjenicama i, za početak, jednom konkretnom činjenicom: činjenicom pjesme koja je jednom – za sada ću reći samo 'jednom' – napisana od pjesnika. Pročitati ću vam dio ove pjesme (samo par redova, za početak) da iznesem što želim reći.

Ljubav koja mi se obraća

Govori mi dubokim riječima punim čežnje,

O divnim stvarima

Koje moj intelekt dovode u konfuziju.

Rudolf Steiner - Značaj okultnog razvoja na ovoje

Sve što kaže je tako slatko

Slušajući pažljivo, postajem očaran,

Pokušavajući ponoviti što sam čuo. Uzalud. Ne mogu....

[Prijevod Dantea iz originala je izuzetno težak. Nadmašuje moje mogućnosti. To se vidi i po tome što su njemački i engleski prijevodi toliko različiti da izgleda kao da se radi o dvije pjesme. Ovo ovdje je pojednostavljeni prikaz 'njemačkog prijevoda koji je koristio Steiner a koji mi je dostupan na engleskom', haha. Izgleda da se dobro uklapa. nap. pr.]

Nakon što je pjesnik dalje pjevao o teškoćama da izrazi ono što mu je boginja ljubavi rekla, biće koje voli opisuje sljedećim riječima:

Pri njenom pogledu, povjetarac iz Raja

vije oko mene nježno.

Sama ljubav daje ovaj osmijeh

i ono što njene oči kažu nije laž.

Izgleda vrlo jasno. Pjesnik je napisao ljubavnu pjesmu. I izvjesno je da, ako bi ova pjesma bila objavljena anonimno negdje danas (to lako može biti suvremena pjesma nekog od naših boljih pjesnika), ljudi bi rekli, 'Kakvu je to zvijezdu našao da ljubljenu opisuje ovako divnim stihovima!' I doista bi se ljubljena mogla osjećati polaskana ako joj se obraća na ovaj način:

Pri njenom pogledu, povjetarac iz Raja

vije oko mene nježno.

Sama ljubav daje ovaj osmijeh

i ono što njene oči kažu nije laž.

Ova pjesma nije napisana u naše vrijeme. Da jest, i da su je kritičari otkrili, rekli bi. 'Kakva duboki, izravan, konkretan živi odnos! Zapanjujuće je kako netko tko može pisati poeziju iz dubine duše, kako mogu samo naši najsuvremeniji pjesnici, kako takav pjesnik može reći nešto u čemu nam se, ne puka apstrakcija, već izravno, konkretno predstavljanje ljubljene, obraća i postaje manifestirana stvarnost'. Današnji kritičari mogli bi reći tako nešto. Međutim, pjesma nije napisana danas, već je napisao Dante. A moderni kritičari, znajući to sada, možda bi rekli, 'Mora da je Dante pjesmu napisao kada je bio strastveno zaljubljen u Beatrice (ili nekog drugog), i ovo je sjajan primjer kako velike ličnosti ulaze u život kroz neposredno iskustvo, daleko od bilo kojih koncepata ili ideja'. Možda bi čak našli i modernog kritičara koji bi rekao, 'Ljudi bi trebali naučiti od Dantea mogućnost da se podignu u najviše nebeske sfere, kao što radimo kod *Božanske komedije*, i da još mogu

osjetiti izravan, živi odnos između jednog ljudskog bića i drugog'. Međutim, nasreću, Dante je sam napisao objašnjenje ove pjesme i identificirao ženu o kojoj je napisao najljepše riječi:

Pri njenom pogledu, povjetarac iz Raja

vije oko mene nježno.

Sama ljubav daje ovaj osmijeh

i ono što njene oči kažu nije laž.

Sam Dante nam je rekao – a ne mislim da će bilo koji moderni kritičar poreći da Dante zna što je želio reći – da je ljubljena dama s kojom ima tako izravan i osobni odnos, nitko drugi nego *filozofija*. Dante kaže da kada govori o njenim očima i kaže da one ne lažu, misli na *svjedočenje istine*, a sa njen 'osmijeh' misli na umjetnost *izražavanja istine* prenesene duši, a sa 'ljubav', ili 'amor', misli na znanstveno proučavanje – *ljubav za istinu*. Dante eksplicitno kaže da kad je njegova ljubljena Beatrice otrgnuta od njega, i treba nastaviti bez osobne veze, da se blizu njegove duše primakla dama *filozofija*, puna suosjećanja i više ljudska nego ijedna ljudska stvar. I – osjećajući u njegovim dubinama duše da njene 'oči' predstavljaju svjedočenje istine, njen 'osmijeh' istinu priopćenu duši, a 'ljubav' ljubav za istinu, kognitivan život, ili znanstveno proučavanje – Dante može reći za tu damu, filozofiju:

Pri njenom pogledu, povjetarac iz Raja

vije oko mene nježno.

Sama ljubav daje ovaj osmijeh

i ono što njene oči kažu nije laž.

Jedna stvar je jasna: moderan pjesnik ne može se lako obratiti filozofiji sa stvarnom iskrenošću ovakvo izravnim ljudskim jezikom. Ako bi moderan pjesnik to napravio, kritičari bi ga zgrabili za ovratnik i rekli, 'Nema više formalnih alegorija'. Čak je i Goethe morao trpjeti da su mnogi ljudi alegorije u drugom dijelu Fausta uzimali u krivom duhu. Ljudi koji ne znaju kako se vremena – u koja naša duša uvijek urasta s novim životom – mijenjaju, nedostaje im predodžba da je upravo Dante bio jedan od onih (između mnogih) sa sposobnošću za konkretno iskustvo strastvenog i osobnog odnosa, izravnog i duševnog, s damom filozofijom, kakav mi danas možemo osjetiti samo prema čovjeku ili ženi od krvi i mesa. U tom smislu, Danteovo vrijeme je prošlost. Moderna duša više ne pristupa dami filozofiji – ženi, filozofiji – kao da je iste, tjelesne prirode, kao što je to Dante napravio. Ili je možda bliže i poštenije reći da je filozofija vila nešto, ili netko, tko je išao okolo kao biće od krvi i mesa – netko s čime se mogao imati odnos, kojega se

izraz ne bi mogao razlikovati od intenzivnih riječi ljubavi koje bi netko koristio u odnosu na biće od krvi i mesa. Tko god uđe u cijeli odnos koji je Dante imao s filozofijom zna da je taj odnos bio konkretan, takve vrste kakve moderno ljudsko biće može zamisliti samo između muškarca i žene.

Dakle, u vrijeme Dantea, filozofija se pojavljuje kao biće koje Dante kaže da voli. I kada je potražimo, zasigurno nalazimo da riječ filozofija također izbija na površinu u grčkom duhovnom životu, ali tamo nećemo naći ono što danas zovemo 'definicije'. prezentacije filozofije. Kada Grci nešto predstavljaju, to je *Sofija*, ne *Filozofija*. I predstavljaju je na takav način da je, ponovno, doživljavamo kao živo biće, kao neposrednu prisutnost. Grčku *Sofiju* doživljavamo kao neposredno, živo biće, baš kao što je Dante osjećao da je *filozofija*. Međutim, uvijek osjećamo ovu grčku *Sofiju* – i molim vas da prođete kroz opise koji postoje – da je elementarna sila, takoreći, aktivno biće koje u egzistenciju intervenira djelovanjem.

Početkom otprilike petog stoljeća nove ere, nalazimo da je filozofija prvo predstavljena, početno opisana od pjesnika u najrazličitijim maskama: njegovateljica, dobrotvor, vodič i tako dalje. Zatim nešto kasnije, počeli su je predstavljati slikari. Tako, dolazimo do perioda tijekom Srednjeg vijeka zvanog *skolastika*, kada su mnogi filozofi osjećali da doživljavaju izravan ljudski odnos kada su postali svjesni divne plemenite dame Filozofije, koja im je zapravo pristupila iz oblaka. Mnogi srednjovjekovni filozofi, u stvari, osjećali su duboke, goruće osjećaje prema dami Filozofiji dok je lebdjela prema njima na oblacima, kao što je Dante opisao prema njegovoj Dami. I svatko tko može osjetiti ove stvari naći će izravnu vezu između Rafaelove Sikstinske Madone koja lebdi u oblacima, i uzvišene dame Filozofije.

Često sam opisivao kako su, u drevnim vremenima ljudskog razvoja, duhovni odnosi u svijetu još bili perceptibilni kroz normalne ljudske kognitivne sposobnosti. Pokušao sam objasniti kako je postojala, takoreći, iskonska vidovitost, kako je u iskonskim vremenima svatko tko se normalno razvio bio tako konstituiran da vidi u duhovni svijet. Polako i postupno tijekom ljudske evolucije, ova iskonska vidovitost je izgubljena i pojavila se naša sadašnja kognitivna situacija. To se dogodilo polako i postupno, kao što sam rekao. I naši suvremeni životni uvjeti – koji predstavljaju prolaznu i vrlo duboku upetljanost. takoreći, u materijalnu percepciju – također su došli postupno i polako.

Za osobu kao što je Dante, što možemo zaključiti iz njegovih opisa u *Božanstvenoj komediji*, još uvijek je bilo moguće na prirodan način doživjeti, takoreći, zadnje ostatke neposredne veze s duhovnim svjetovima. Za moderne ljudi samo je budalasta besmislica očekivati da bi mogli prvo, kao damu, voljeti Beatrice od krvi i mesa, i kasnije se upetljati u drugu strast s Filozofijom, i da su to dvoje – Beatrice od krvi i mesa, i Filozofija – bila vrlo slična bića.

Točno je, čuo sam da kažu, da je Kant jednom bio zaljubljen i da je netko postao ljubomoran jer je Kant volio 'Metafiziku', i pitao: 'Meta koja?' Ipak, zasigurno je teško uvesti dovoljno razumijevanja u moderni duhovni život da bi se omogućilo ljudima da osjete Danteovu Beatrice i Filozofiju, jednako stvarnim. Ali zašto je to tako? Jer je jednom izravan, neposredan odnos ljudske duše prema duhovnom svijetu postupno postao ono što je danas. Oni od vas koji su me često čuli da govorim, vrlo dobro znaju kako visoko cijenim filozofiju devetnaestog stoljeća, ali ni ja ne bih savjetovao da itko izlije osjećaje za Hegelovu *Logiku* govoreći:

Pri njenom pogledu, povjetarac iz Raja

vije oko mene nježno.

Sama ljubav daje ovaj osmijeh

i ono što njene oči kažu nije laž.

Bilo bi teško, mislim, reći ovo za Hegelovu *Logiku*. Čak bi bilo teško, premda više moguće, na ovaj način govoriti o intelektualnim dubinama Schopenhauer-ovom pogledu na svijet. Sigurno bi bilo lakše u tom slučaju, ali i tu bi bilo teško doći do neke konkretne ideje ili osjećaja da se filozofiji pristupa kao konkretnom biću onako kako govori Dante. Vremena su se promijenila.

Za Dantea, život unutar elementa filozofije, unutar duhovnog svijeta, bio je izravan, osobni odnos – kao i svaki odnos unutar onoga što se danas naziva stvarni, materijalni svijet. I, može izgledati čudno – jer Danteovo stoljeće nije toliko daleko od našeg – a ipak je točno da se svakome tko može promatrati duhovni život čovječanstva, čini gotovo očigledno da, premda pokušavamo upoznati svijet, ako pretpostavimo da su ljudska bića ostala kroz stoljeća ista, zaista ne možemo vidjeti dalje od vrha našeg nosa! Čak i tako nedavno kao u Danteovo vrijeme, život je općenito – cjelokupan odnos duše prema duhovnom svijetu – bio veoma različit. Dakle, ako filozofi misle da je odnos koji mogu imati s duhovnim svijetom kroz filozofiju Hegela ili Schopenhauera jedini moguć, to samo znači da filozofi još uvijek mogu ignorirati istinu.

Razmotrimo što smo predstavili – da, u našoj evoluciji do sada, s tranzicijom od grčko-rimske epohe do naše pete post-atlantske epohe, da se dio cjelokupnog ljudskog bića koji nazivamo *duša intelekta*, ili duša uma, koja se posebno razvila tijekom grčko-rimskog perioda, da je evoluirala u *dušu svijesti*. U svijetlu ove opservacije, možemo pitati, dakle: Kakav je u konkretnom slučaju filozofije, tranzicija od *duše intelekta* grčko-rimske epohe do *duše svijesti* našeg vremena, poprimila oblik? To se odvalo na takav način da je, tijekom razvoja *duše intelekta* – *duše uma* – čovječanstvo još uvijek doživljavalo izvjesnu separaciju između ljudskih bića i duhovnih

svjetova, iz kojih potječu. Tako su se, Grci suočili sa *Sofijom*, ili *Mudročcu*, kao s bićem, takoreći, s kojim su se mogli susresti stojeći pred njim na određenom mjestu. Dakle dva bića su se – Sofija i Grci – suočila jedno s drugim, kao da je Sofija određeni objektivni entitet, kojeg će se pogledati, sa svom objektivnošću grčkog načina gledanja. U isto vrijeme, međutim, Grci, jer su još živjeli u *duši intelekta (duši uma)*, morali su izraziti izravan osobni odnos njihove svijesti prema objektivnosti bića koje s kojim su suočeni. To je bilo nužno da se postupno pripremi put za novu epohu, onu od *duše svijesti*.

Kako se dakle duša svijesti suočava sa Sofijom? Tako da to dovodi 'Ja' u izravan odnos sa Sofijom, dok u istom izražavaju – mnogo više nego objektivno biće Sofije – aktivnost 'Ja' unutar odnosa između *duše svijesti* i *Sofije*. '*Ja volim Sofiju*' bio je prirodan osjećaj doba koje se još uvijek moralo suočiti s bićem kojeg označavamo kao *filozofija* – doba koje je pripremalo *dušu svijesti* i, iz odnosa između 'Ja' i *duše svijesti* (čemu treba pridati najveću vrijednost), radilo prema predstavljanju *Sofije* jednostavno kao što se predstavlja bilo što drugo. Bilo je prirodno u vrijeme *duše intelekta* – koje je pripremalo *dušu svijesti* – izraziti ovaj odnos prema *filozofiji*. A pošto stvari dolaze do izražaja polako i postupno, ovaj odnos je pripreman u grčko-latinska vremena. Izvana, međutim, također možemo vidjeti ovaj odnos ljudskih bića prema filozofiji kako se razvija do određenih visina u slikovitom predstavljanju kako se spušta iz oblaka i, kasnije, u izražaju filozofije (čak iako nosi drugo ime) kada vidimo njen pogled pun nježnih osjećaja koji još jednom izražavaju odnos prema *duši osjećaja*.

Uistinu, to je oblik specifično ljudskog osobnog odnosa, kao muškarca prema ženi, koji se kao odnos ljudskog bića prema filozofiji pojavio tijekom doba kada je filozofija izravno zahvatila cijeli duhovni život ljudske evolucije. Taj odnos – ako nećete olako uzeti ove riječi, već uzeti malo vremena da nađete značenje iza njih – je postao hladan, zaista hladan. Čak je postao ledeno hladan. Ako uzmemo većinu knjiga o filozofiji danas – čak i od onih filozofa koji su se borili i postigli najfiniji mogući odnos prema filozofiji – zaista moramo reći da je odnos, tako gorljiv kada su ljudi filozofiju vidjeli kao osobno biće, postao vrlo hladan. Filozofija više nije 'žena' kao Danteu i drugima koji su živjeli u njegovo vrijeme. S filozofijom se danas susrećemo u obliku o kojem se možemo izraziti govoreći, 'Sam oblik filozofije s kojom smo suočeni u devetnaestom stoljeću, u njenom najvišem razvoju – njemački idealizam, filozofija konceptata, filozofija objekata – pokazuje nam da je njena uloga u duhovnom razvoju čovječanstva, odigrana'. Zaista je samo simbolično kada uzmemo Hegelovu filozofiju, posebno *Enciklopediju*, i nađemo da je zadnja stvar predstavljena u ovom svesku iz devetnaestog stoljeća o tome kako filozofija shvaća sebe. Shvatila je sve drugo; konačno, shvaća sebe. Što je još ostalo da razumije? To je simptom kraja filozofije, čak iako je – od Hegelove smrti – mnogo pitanja ostalo neodgovoreno. Radikalni mislilac Richard Wahle slijedio je tu misao u svojoj knjizi *Cjelina filozofije i*

njen kraj, i vješto je razradio tezu da se sve što je filozofija postigla može podijeliti među raznim odjelima fiziologije, biologije, estetike, i tako dalje, i da kada se to napravi, ne ostaje ništa za filozofiju. Naravno, ovakve knjige idu predaleko, ali sadrže duboku istinu – da duhovni pokreti imaju svoje vrijeme i dan, i da, baš kao što dan ima svoje jutro i svoju večer, duhovni pokreti, također, imaju svoje jutro i večer u povijesti ljudskog razvoja.

Znamo da živimo u dobu koje priprema duha-samog. Tako, znamo da, iako živimo u dobu *duše svijesti*, priprema se duh-sam. Baš kao što su Grci živjeli u dobu *duše intelekta*, i gledali u osvit *duše svijesti*, tako mi živimo u dobu *duše svijesti* i pokušavamo pripremiti doba duha-samog. Grci su utemeljili filozofiju, koja je, unatoč Paulu Deussen i drugima, najprije postojala u Grčkoj tijekom razvoja *duše intelekta* kada su ljudska bića još uvijek izravno doživljavala dugotrajan utjecaj objektivne Sofije: i filozofije koja je nastala, i koju je Dante mogao vidjeti kao stvarno, konkretno biće koje mu je donijelo utjehu kada je Beatrice otrgnuta od njega smrću; na isti način, sada živimo u dobu *duše svijesti* i gledamo prema osvitu doba duha-samog, i na taj način znamo da opet nešto postaje objektivno ljudskim bićima – nešto što se raduje dolazećim vremenima koje ćemo dobiti s onim što smo postigli u vrijeme *duše svijesti*.

Što, dakle, treba razviti? Mora doći do toga, da još jednom, kao stvar koja se podrazumijeva, *Sofija* postane prisutna. Ali moramo naučiti povezati ovu Sofiju s *dušom svijesti*, dovesti je dolje izravno ljudskim bićima. To se događa u dobu *duše svijesti*. I time Sofija postaje biće koje izravno prosvjetljuje ljudska bića. Nakon što je Sofija ušla u ljudska bića, mora ponijeti njihovo biće sa sobom i predstaviti im se izvana, objektivno. Dakle, Sofija će biti privučena ljudskoj duši i stići do točke da je tako iznutra povezana s njome da se ljubavna pjesma divna kao što je Dante napisao, može o njoj napisati.

Sofija će opet postati objektivna, ali će uzeti sa sobom ono što čovječanstvo jest, i objektivno se predstaviti u tom obliku. Dakle, predstaviti će se ne samo kao *Sofija*, već kao *Antropozofija* – kao Sofija koja, nakon prolaska kroz ljudsku dušu, kroz samu bit ljudskog bića, ubuduće nosi to biće sa sobom, i u tom obliku se suočava s prosvjetljenim ljudskim bićem kao objektivno biće Sofija, koja je jednom stajala pred Grcima.

*****

Takvo je napredovanje ljudske evolucijske povijesti u odnosu na duhovna pitanja koja smo razmatrali. Ovdje moram stvar pustiti svim onima koji žele detaljnije ispitati, sljedeći sudbinu Sofije, Filozofije, i Antropozofije, kako se može pokazati kako se čovječanstvo napredujući razvija kroz one dijelove duše koje zovemo *duša intelekta*, *duša svijesti*, i *duh-sam*. Ljudi će naučiti koliko je duboko ono što daje antropozofija temeljeno na cijelom našem biću. Ono što primamo kroz antropozofije je *samo naše biće*. To je jednom lebdjelo

prema nama u obliku nebeske boginje s kojom smo mogli ući u odnos. To je biće živjelo kao Sofija i Filozofija, i sada je opet možemo iznjedriti iz sebe i smjestiti pred nas kao plod prave antropozofske samospoznaje. Možemo strpljivo čekati dok svijet ne bude želio iskušati dubine temelja onoga što moramo reći, sve dolje do najmanjih detalja. To je esencija antropozofije da se njeno vlastito biće sastoji od bića čovjeka, i njena djelotvornost, njena stvarnost, sastoji se od onoga što primamo od antropozofije što smo mi sami i što moramo postaviti pred sebe, jer moramo provoditi samospoznaju.

UVODNA RIJEČ

Den Haag, 20. ožujka 1913.

Dragi antropozofski prijatelji!

Okupili smo je ovdje zajedno radi ciklusa predavanja, po prvi puta nakon što su se naši prijatelji – koji su bili u položaju da znaju kakva je sadašnja situacija u našim teozofskim stremljenjima – pridružili onim članovima bivšeg njemačkog ogranka Teozofskog društva, koji su – ne mogu to reći drugačije – izbačeni iz Teozofskog društva.

A sada, pošto vas moram pozdraviti na ovom iznimno važnom ciklusu predavanja, dopustite da također dodam par riječi ovoj srdačnoj, teozofski iskrenoj dobrodošlici. To je nužno jer, u danima i mjesecima koji će doći, prijatelji ovdje će možda češće imati mogućnost kazati riječ ili dvije u vezi pravog stanja stvari u vezi događaja koji su se nedavno dogodili među nama.

Iz raznih reakcija i izjava koje su se pojavile, može se zaključiti da je tu i tamo, smatrano neprirodno da, što se tiče naših sastanaka – naših internih sastanaka – da smo izabrali smo način da ne dopustimo članovima Teozofskog društva, u mjeri u kojoj to kontrolira Adyar, prisustvo tim internim sastancima. Jasno je da ljudi općenito nisu prihvatili ovu potrebnu mjeru kao nužnu – odnosno, na mnogim mjestima, ljudi su mislili da bi to bilo bolje za održati mir ili, što je ista stvar, ne držati se tako čvrsto te mjere.

A ipak, dragi prijatelji, ako stvarno razmotrite sve što se dogodilo, vi ćete, svaki od vas, moći se složiti – zaista, morati ćete se složiti – da se, u tako ozbiljnim okolnostima, ova mjera *morala* poduzeti. Zaista, trebate samo uzeti u obzir da njemački ogranak nije samo, ako ćemo se izraziti tehnički, nije samo *napustio* Teozofsko društvo, već da je zapravo *izbačen* – opet iz razloga koji može biti tehnički, premda posebno osebujan, određen u tome što neki ljudi idu toliko daleko da se usuđuju reći da je njemački ogranak *prekršio* statut Teozofskog društva! Zaista, rečeno je da je njemački ogranak isključio članove 'Zvijezde Istoka', odnosno, sljedbenike izvjesnog mišljenja, iz svog članstva. ['Zvijezda Istoka' je ime dano redu osnovanom da 'promovira' mladog Krishnamurti kao reinkarniranog Krista.]

Ovdje, moramo razmotriti sve što se ranije dogodilo na *drugoj* strani; odnosno, njemački ogranak zaista nije imao izbora već isključiti određene pojedince iz sastanka njemačkog ogranka – ali ne članove 'Zvijezde Istoka' kao takve, već izvjesne pojedince koje se u Njemačkoj mora smatrati članovima 'Zvijezde Istoka'. Od trenutka kada je 'Zvijezda Istoka' ušla u

Njemačku, zauzela je poziciju koja je jasno i namjerno neprijateljska prema njemačkom ogranku; žestoko je pokušala slijediti politiku, o kojoj je između ostalih stvari izviješteno, na – može se reći – čudan, nepošten način, u ožujskom broju *Teozofa*.

Drugim riječima, oni koji su preuzeli barjak 'Zvijezde Istoka', pokušali su predstaviti naš rad pred svijetom kao da smo poticali isključenje iz naših stremljenja svako duhovno mišljenje ili gledište. To je bila glavna optužba protiv njemačkog ogranka. I temeljena je potpuno na nečemu što je objektivno neistina. Sve mjere umjerenije prirode bile su beskorisne protiv takve subverzivne aktivnosti koja je stalno težila ocrniti cijeli karakter našeg pokreta u očima svijeta. Kao rezultat, bili smo prisiljeni, u ime našeg rada, zaključiti da ne možemo raditi s onima u Njemačkoj koji su se pridružili 'Zvijezdi Istoka'. Slični napadi su također došli od pojedinaca udruženih u 'Zvijezdu Istoka' iz drugih zemalja. Koraci poduzeti protiv 'Zvijezde Istoka' nisu bili više od obrambenih mjera; i tko god to predstavlja drugačije ne govori istinu. One su bile nužna obrana, zahtijevana jer naš rad nije samo ometen, već bi bio potpuno nemoguć da nismo poduzeli mjere.

To je karakteristično za naš rad da ljudi ukazuju na postojanje loža među nama koje rade vrlo različito nego mi, a da im ne padne ni dlaka s glave. Dali smo 'povelje' ložama koje zastupaju gledišta vrlo različita od naših. Ali ako lože trebaju biti utemeljen koje izražavaju poglede subverzivne aktivnosti 'Zvijezde Istoka', čiji sam naziv već ukazuje na napad na nas – ne samo protiv našeg rada, već protiv istinitosti i poštenja našeg teozofskog pristupa – tada je obrambena mjera potrebna, jer, da smo stvorili takve lože, time bi bili neiskreni i nevjerni.

Dakle, bili smo suočeni s nužnošću, ili da postanemo duboko i iznutra neistiniti ili da poduzmemo ove obrambene mjere protiv članova 'Zvijezde Istoka'. Taktika se uvijek može predstaviti u posebnom svijetlu ako se nekog prisili na djelovanje i zatim to djelovanje okarakterizira kao nezakonito. Mora se reći da se rijetko nalaze ljudi koji poduzimaju ovakve mjere u svijetu – rijetko se nalazi da se ljudi ponašaju na ovaj način. To ostaje rezervirano za sadašnje Teozofsko društvo da ovako djeluje u visokom stupnju.

Štoviše, ako pročitate pismo, upućeno preko g. Besant glavnom tajniku onoga što je onda bilo ogranak, govoreći o nadolazećem isključenju Njemačkog ogranka, nećete to pismo moći smatrati ničim drugim nego stvarnim isključenjem. Morati ćete reći da, da ga Njemački ogranak nije gledao na takav način, stajao bi na krivoj osnovi.

Zatim, također, morate uzeti u obzir da je ovim stvarima prethodilo pismo s moje strane glavnom tajniku u kojem sam iscrpno predočio situaciju. To cirkularno pismo predstavlja pravi izvor za procijeniti činjenice. Žalosno je doživjeti da, s izuzetkom glavnog tajnika skandinavskog ogranka, koji je u

međuvremenu dao ostavku, ni jedna osoba među glavnim tajnicima ni u Savjetu nije bila spremna složiti se s onim što sam predstavio. Sve što je došlo sa strane glavnog tajnika je sročeno na takav način da se od početka pretpostavlja da je svako tumačenje od [teozofskih središnjica u] Adyar-a jedino autoritativno koje može služiti kao osnova za procijeniti situaciju.

To je jedna zabrinjavajuća činjenica koja je slijedila kao rezultat mojeg cirkularnog pisma u to vrijeme. Možete reći da, kada se svjedoči ovoj gluhoći cijelog korporativnog teozofskog tijela s obzirom na eksplicitne činjenice, bilo bi opravdano osjećati se preplavljeni od boli na sudbinu teozofskog društva.

Zatim je stavljena kruna na cijeli sustav govorom g. Besant na konvenciji predstavnika u Adyar-u, u kojem je pokazala da nema nikakve mogućnosti da nađe vezu s osjećajem odgovornosti kojeg netko treba imati – prvo da provjeri činjenice, a zatim da dade izjavu. G. Besant, kao što svi sada znaju, tvrdila je da sam obrazovan od isusovaca. Ne mogu zaista reći kakva pljuska u lice – na apsurdan, budalast način – je ova tvrdnja bila, bačena na nas tijekom istog skupa od glave lidera Teozofskog društva upravo kada smo – s mnogim prijateljima, uključujući neke odavde – davali naš ciklus predavanja u Kölnu. [Bhagavad Gita i poslanice svetog Pavla] Taj je ciklus potvrdio, baš nedavno, kako smo snažno i vjerno težili stajati na dobrom tlu starog Teozofskog društva.

Morate osjetiti, dragi teozofski prijatelji, cijelu anomaliju kao činjenicu. Ne samo da se to dogodilo, već je gđica. Besant imala smjelost – nevjerojatnu smjelost – fabricirati odgovor na činjenice koje sam predstavio u biltenu *Mitteilungen* (u kojem sam prvo bio prinuđen opisati te činjenice). na kraju napisavši da će to biti njena zadnja riječ o ovoj stvari.

Dragi teozofski prijatelji, nakon iskustava koja smo imali do sada, možda još ima ljudi – zamislivo je da ih još ima – u Teozofskom društvu koji još daju kredibilitet ovom odgovoru. U tom odgovoru, mogli bi tražiti jednu riječ koja odgovara objektivnoj istini i ne naći je, jer je u tom odgovoru sve okrenuto naglavce tako da je upravo ovo prevrtanje napravljeno u gotovo monstruoznom verbalnom napadu.

To graniči s čudom da ima netko sposoban da stvari prevrne naglavce na ovaj način. Svaka rečenica sadrži nešto što je upravo suprotno onome što se dogodilo. Na Općoj skupštini u Berlinu – odnosno, na sastanku Antropozofskog društva – nisam uputio na ovaj dokument ni s jednom jedinom riječju, da ne bih uzeo više vremena nego što smo imali. [To je bio sastanak 3. veljače 1913. ključno obraćanje koje je dano u Prologu ovoga sveska.] Neću ulaziti u taj dokument danas – dokument kojeg svatko može sam pročitati i vidjeti u kojem je duhu naumljen; ući ću u samo jednu točku, jer se zaista ne može vidjeti neposredno iz dokumenta.

Prema kraju, naći ćete rečenicu koja ide otprilike ovako: 'Dr. Steiner kaže da pamflet od dr. Vollrath-a [to se odnosi na tiskani pamflet koji govori na tako netolerantan način na prethodnoj Općoj skupštini] samo ponavlja izvjesne izjave u vezi Vollrath-ova isključenja upućene meni od gđice. Besant'. Svatko tko može čitati vidjeti će da ona kaže da ova dokumentacija od dr. Vollrath-ova apela postoji, ali ona kaže više; ona kaže, 'Ako taj pamflet ne sadrži ništa više nego dokument upućen meni od dr. Vollrath, tada bi morao biti vrlo neškodljiv'. Njena tvrdnja je da bi pamflet morao biti neškodljiv, međutim, i sama ponavlja tvrdnju sadržanu u dr. Vollrath-ovu apelu gđici. Besant, za što ona prije svega tvrdi da je bezopasan. Sada, među svim optužbama je, naprimjer, točka koju je dr. Vollrath težio umetnuti protiv mene, jer sam (prema njemu) pohlepno uživao previše prihoda, i jer su moje vježbe izrazito 'crna magija' od koje su bezbrojni ljudi bolesni, čak i umrli, i da su sve te vježbe opet samo radi stjecanja moći a ne znanja, i tako dalje. O svim ovim stvarima, dr. Vollrath je izjavio da je voljan pružiti dokaze gđici. Besant ako ona to želi. To je bio dokument koji je Vollrath poslao u Adyar. [Hugo Vollrath iz Leipziga, trgovac teozofskim knjigama i izdavač dugo je bio trn na Steinerovoj strani. Vollrath je isključen iz Njemačkog ogranka 1908, ali ne i iz Društva. Annie Besant je obaviještena o tome od Rudolfa Steinera. U 1911, Vollrath je tražio ponovno članstvo i objavio je klevetu protiv Rudolfa Steinera. Simultano je izabran, uz Hubbe-Schleiden, da predstavlja 'Red zvijezde Istoka' u Njemačkoj. Vidi u Povijest i sadržaj ezoternih sati. SD264]

Ovo pismo leži pred gđicom. Besant, a ono što sam spomenuo bio je dio koji je sve sakupio zajedno. Gđica. Besant je o tome rekla: 'Ako dr. Steiner drži da ovaj pamflet predstavlja samo ponavljanje apela, tada ovaj pamflet mora biti sasvim neškodljive prirode'. Dakle, gđica. Besant tvrdi svijetu da 'Dr. Steiner njeguje vlastito gnijezdo [dok sam, zapravo odbio svaki prihod] i daje vježbe koje su prirode crne magije i čine ljude bolesnim, zaista od kojih čak i umiru'. Ove optužbe su, u stvari, napravljene u to vrijeme; a gđica. Besant, da bi svijetu stvari predstavila na njen način, naziva ih 'neškodljivim'. Tako je ono što je gđica. Besant nedavno podijelila sljedbenicima skuhanu.

Ne želim dodati ništa drugo ovim stvarima; postaju sve više nepodnošljive što se diše dodaje. Želim pitati samo da li naši osjećaji koje smo imali u to vrijeme u Berlinu, kada su naši prijatelji riješili raditi tako da se konačno može povući linija – odnosno, da li su naši osjećaji bili opravdani pretpostavljati (pretpostaviti kao očigledno) da naši prijatelji sami po sebi smatraju da je nemoguće obraćati se onima koji su kasnije sebe nazvali sljedbenicima gđice. Besant. To bi bila povreda svih okultnih principa da smo se željeli obratiti onima koji su (moram koristiti izraz) izbacili nekoga vani – koji su nekoga predstavili u takvom svijetlu kako je izabrala gđica. Besant.

Ulaziti u stvari kao što je ožujski broj *Teozofa* toliko mi je odvratno da to neću napraviti. Jer ondje je, umočen u slatku prevlaku, najnepošteniji napad koji možete zamisliti. U principu – to ste vidjeli iz statuta Antropozofskog društva – stojimo na poziciji da nam bilo tko može doći. Međutim, oni, koji su nesposobni pogledati u istinu u vezi stvari s kojima se bavimo, čak i ako tvrde da nam se žele pridružiti, objavljuju da, kao stvar principa, zapravo žele nas van iz njihovog korporativnog tijela. A ponašanje glavnih tajnika pokazuje da bi mi bili neiskreni ako bi poduzeli bilo kakve mjere osim povlačenja linije između onog što smo željeli i što je napravljeno, ne prema principima, već protiv principa 'starog' Teozofskog društva, koje je sada unutar ovog Teozofskog društva.

Međutim, također moram nešto reći, dragi prijatelji, o drugoj strani cijele ove stvari. U stvari, ono što sam rekao do sada bilo je nužno tako da naši prijatelji, takoreći, ne budu dovedeni u sramotnu situaciju da ne znaju kako odgovoriti kada se govori o ovome ili onome. To je jedini razlog što sam morao reći ono što sam rekao – kao osnovu za ono što vam sada moram reći kao vrstu pozdrava. Uistinu, dragi teozofski prijatelji, moram priznati da ja sam (ako vam se mogu sada obratiti) i prijateljstvo koje ste mi pokazali, na izvjestan način opravdana ovo. Osjećam da je sve što se dogodilo – na stranu sva gorčina i tuga – također veliko *oslobođenje*; oslobođenje upravo od tjeskobe koja se, sada već godinama, sručila na život u Teozofskom društvu. počevši od tog München-skog kongresa Europskog ogranka, gdje je napravljen napor da se uvede bojažljivo, ali istaknuto novu notu u Teozofsko društvo – ne na nikakvom nacionalističkom ili jednostrano temeljnom mišljenju, već na istinski širokim, suvremenim temeljima. [Kongres federacije europskih ogranka Teozofskog društva bio je u svibnju 1907. Dok je, prethodno kongres imao više 'znanstveni' karakter, Rudolf Steiner je sada težio uvesti artistski impuls. SD 284-285.] Kada smo to napravili, mogli ste čuti prosudbe: Ono što ste napravili nije teozofija, već nešto sasvim drugo. Društvo temeljeno na okultizmu još uvijek sadrži – čak iako, u izvjesnom smislu, osoba se može osloboditi njegovih limita i granica – sile koje rade duhovno, ili psihički. Ipak je bilo jednostavno nemoguće podići ono što bi opravdano mogli nazvati *okultizam* – u svoj njegovoj širokoj- srčanosti i prilagodbi našem sadašnjem ljudskom ciklusu – na njegovu pravu vrijednost unutar okvira Teozofskog društva.

Moja je nada, dakle, ako nam se odobri da dalje vodimo Antropozofsko društvo, da će naši prijatelji biti uvjereni da je oslobođenje od Teozofskog društva donijeti ne suženje, već prije proširenje naših okultnih stremljenja. U Antropozofskom društvu, zaista će biti moguće realizirati svakakve stvari koje je nemoguće realizirati unutar Teozofskog društva, zbog preduvjeravanja s kojima se suočava osoba s usko definiranim tradicijama. Oni koji to budu željeli moći će vidjeti da, od sada nadalje, moramo težiti upravo proširenju perspektive potrebne u naše sadašnje vrijeme. To moramo napraviti tako da

dio čovječanstva koji razumije, može imati koristi od onoga što stvarno teče iz duhovnih svjetova u naše vrijeme, u duhovnu mudrost i duhovne impulse volje. Stoga mi se čini da ovaj prvi ciklus koji slavimo ovdje – prvi ciklus novoosnovanog Antropozofskog društva – da je onaj koji je posebno dobrodošao.

PREDAVANJE I

Den Haag, 20. ožujka 1913.

Morat ćemo razgovarati, dragi prijatelji, o temi koja bi mogla biti važna za mnoge u današnje vrijeme, može biti važna za sve one koji na bilo koji način nastoje učiniti znanost duha ne samo teorijom, već je apsorbiraju u njihova srca i umove tako da postaje stvarni dio njihova života; postaje nešto što se ulijeva u njihovo cjelokupno ljudsko postojanje kao današnjih ljudskih bića.

Ne samo za pravog ezoterika, već za svakoga tko želi upiti antropozofske misli u svoje duševne snage, bit će važno saznati nešto o promjenama koje cijelo ljudsko biće doživljava kroz činjenicu da provodi vježbe poput onih u mom spisu 'Kako se stječu spoznaje viših svjetova?', ili koje su ukratko sažete u drugom dijelu moje 'Tajne znanosti', ili ako čovjek, jednostavno, ali srcem i dušom, antropozofske misli čini svojim. Antropozofija, ezoterno ili egzoterno, ako se provodi ozbiljno, jednostavno donosi neke promjene u cjelokupnoj organizaciji čovjeka. Može se hrabro ustvrditi da se kroz antropozofiju postaje druga osoba, mijenja se cjelokupna ljudska struktura. Fizičko tijelo, kao i etersko i astralno tijelo, kao i stvarno ljudsko biće, transformiraju se na određeni način kada ljudsko biće zapravo apsorbira antropozofiju u svoje unutarnje biće. O promjenama koje ovi ovoji doživljavaju pod utjecajem ezoterije, ili egzoterno antropozofije, koja se shvaća ozbiljno, o tome će biti riječi.

Posebno je teško govoriti o promjenama na fizičkom ljudskom tijelu, iz jednostavnog razloga što su te promjene na fizičkom tijelu na početku antropozofskog ili ezoternog života važne i značajne, ali na određeni način često nejasne, tako da bi se mogle nazvati minornim. Važne, značajne promjene se događaju u fizičkom tijelu, ali mada su vanjske, neprimjetne su bilo kakvom vanjskom znanju. Ne mogu se primijetiti ni zato jer je fizičko ono nad čime ljudsko biće ima najmanju kontrolu iznutra, i zato što bi se odmah pojavile opasnosti kada bi se ezoterne vježbe ili antropozofske aktivnosti postavile na takav način da fizičko tijelo prolazi kroz promjene koje nadilaze ono što čovjek može u potpunosti kontrolirati. Promjene u fizičkom tijelu ostaju unutar nekih granica; ali bitno je da ljudi nauče nešto o tome, da si to mogu razjasniti.

Ako se želi opisati promjene kroz koje fizičko tijelo prolazi kao rezultat navedenih uvjeta, mora se reći: ovo fizičko ljudsko tijelo inicijalno postaje pokretljivije i življe iznutra. Pokretljivije, što to znači? Pa, u normalnom životu imamo fizičko tijelo pred sobom na takav način da su njegovi pojedinačni organi u međusobnoj komunikaciji, da su njegovi pojedinačni organi međusobno povezani na određeni način. Učinci pojedinih organa

stapaju se jedan u drugi. Budući da su ljudi ozbiljni u ezoternom ili antropozofskom radu, pojedini organi postaju neovisniji jedni o drugima. Svi pojedinačni organi postaju neovisniji jedni o drugima. Na određeni način, život fizičkog tijela kao cjeline je prigušen, a život organa intenziviran. Čak i ako je stupanj prigušenja života u cjelini i jačanja života organa neizmjereno nizak, mora se reći: općenito pod utjecajem ezoterije i antropozofije, srce, mozak, leđna moždina i svi organi postaju samostalnjiji i življi, i neovisniji jedan o drugome, iznutra pokretljiviji. Kad bih htio govoriti učeno, morao bi reći: organi prelaze iz stabilnog stanja ravnoteže u manje stabilno stanje ravnoteže. Ovu je činjenicu dobro znati jer čovjek, kada opazi nešto od ovog drugačijeg stanja ravnoteže u svojim organima, to je vrlo spreman pripisati činjenici da je postao neraspoložen ili bolestan. Nije navikao na takav osjećaj pokretljivosti, nezavisnosti organa. Čovjek osjeća organe samo kada funkcioniraju drugačije od normalnog stanja. Sada se osjeća, iako u početku na vrlo blag način, da organi postaju neovisni jedan o drugome; to je lako zamijeniti s neraspoloženjem, s obolijevanjem. Dakle, vidite koliko moramo biti oprezni, posebno kada je u pitanju fizičko tijelo; naravno, ista stvar ponekad može biti bolest, a ponekad samo nuspojava unutaršnjeg antropozofskog života. Stoga je u svakom slučaju potrebno raditi razliku; ali mora se reći da je ono što se ovdje postiže kroz antropozofski život definitivno nešto što je u potpunosti u skladu s normalnom ljudskim razvojem. U prijašnjim razdobljima ljudskog razvoja pojedini su organi bili još više ovisni jedni o drugima nego što su sada u vanjskom životu, a u budućnosti će postajati sve neovisniji. Kao što netko tko ispovijeda antropozofiju mora uvijek anticipirati kasnije razvojne stupnjeve u različitim područjima života i spoznaje, koji će tek u budućnosti doći cijelom čovječanstvu, tako mora i prihvatiti da, u skladu s tim razvojem, njegovi organi postaju samostalnjiji. To se može manifestirati na tih, blag način, u pojedinim organima i organskim sustavima.

Želim navesti poseban primjer. Svima vam je poznat fenomen da su ljudi, pogotovo kada stoje na mjestu, odnosno kad zbog posla ne putuju puno, na neki način srasli sa svojim tлом. Idite na selo seoskim ljudima, tamo ćete saznati da su ljudi u puno većoj mjeri nego današnje gradsko stanovništvo, koje često posjećuje selo, srasli sa svojim tлом, sa svojom klimom, i da im je teško, kada ih se odveze u drugu regiju ili klimu, da se aklimatiziraju, kako se to kaže; da čežnju za tлом s kojim su srasli osjećaju kao da im živi u duši kao nesavladiva čežnja za domom. Time se samo želi ukazati kako je potrebno da čovjek cijeli svoj organizam prilagodi tom kraju, toj klimi, što možemo primijetiti i na druge načine kada dođe u drugi kraj. U našem normalnom životu prilagodba se zapravo odvija unutar cijelog organizma. Sve je na određeni način pogođeno, pogođeno kada se iz ravnice preselimo u planine, kada se preselimo u malo udaljeniji kraj. Kod ezoterika ili nekoga tko se ozbiljno bavi antropozofijom, primjetno je da više nije zahvaćen

organizam kao cjelina, nego da se sustav krvi odvaja i krvotok se takoreći odvaja od ostatka organizma i doživljava veći utjecaj kada čovjek prelazi iz jedne regije u drugu. I tko god stekne određenu osjetljivost na tu materiju, može vidjeti da se to doista može primijetiti po pulsiranju njegove krvi, način na koji mu puls kuca, kada putuje s jednog mjesta na drugo. Dok je kod ljudi koji nisu prožeti, da tako kažem, ezoterijom ili antropozofskim životom, živčani sustav uvijek okupiran potrebnom aklimatizacijom, kod onih koji su prožeti ezoterijom ili ozbiljnim antropozofskim životom, živčani sustav će biti vrlo malo napregnut; on se povlači, intimna veza između živčanog i krvnog sustava odvaja se kroz antropozofski unutarnji život, a sustav krvi postaje na određeni način osjetljiviji na utjecaje klime i tla, dok se živčani sustav osamostaljuje.

Ako želite dokaz za tako nešto, taj dokaz morate tražiti na prirodan način: kada se nađete u sličnom položaju, kada se nađete na drugom mjestu. Pokušajte promatrati sebe i vidjet ćete da je ta okultna činjenica istinita. Izuzetno je važno suočiti se s takvom činjenicom jednostavno zato što se ta činjenica razvija u određenu sposobnost percepcije. Osoba koja je u srcu postala antropozof, u svojoj krvi primjećuje karakter stranog grada. Ne mora ulaziti u detalje u drugim stvarima: on već po svojoj krvi može zaključiti koliko se oblasti svijeta razlikuju jedna od druge. S druge strane, živčani sustav se na drugačiji način odvaja od cijelog organizma. Svatko tko se u opisanim uvjetima prožme s antropozofijom, postupno će primijetiti da, primjerice, razliku između četiri godišnja doba, točnije razliku između ljeta i zime, osjeća na potpuno drugačiji način od današnjeg normalnog čovjeka. Današnja normalna osoba uglavnom samo osjeća temperaturnu razliku u vlastitom fizičkom tijelu. Oni koji su antropozofiju unijeli u svoju dušu na navedeni način, ne samo da osjećaju razliku u temperaturi, nego odvojeno od toga, imaju i poseban doživljaj u svom nervnom sustavu, tako da im postaje lakše, naprimjer, prepustiti se određenim mislima povezanim s fizičkim mozgom ljeti nego zimi. Nije da je nemoguće imati ovu ili onu misao zimi; ali se jasno može doživjeti, da je ljeti lakše nego zimi, da takoreći, lakše teku ljeti nego zimi. Također se može primijetiti da misli zimi lakše postaju apstraktne, a ljeti lakše slikovite, živopisnije. To je zato što instrument fizičke ravni, živčani sustav, delikatno rezonira s promjenom godišnjih doba, iznutra, neovisnije o cijelom organizmu nego što je inače slučaj.

Ali fundamentalna promjena u fizičkom tijelu je da čovjek počinje osjećati svoje fizičko tijelo snažnije nego prije – što može poprimiti prilično alarmantne oblike; u određenoj mjeri postaje osjetljiviji na postojanje duševnog života, dok duši postaje teže podnošljiv odnos s tijelom. Izuzetno je teško ovo objasniti; uzmimo čašu vode u kojoj je otopljena sol i tekućina je mutna. Pretpostavimo – za normalno stanje čovjeka – njegovo etersko tijelo, astralno tijelo i 'Ja' kao tekućinu, a fizičko tijelo otopljeno u njoj poput soli. Sada pustite da se tekućina malo ohladi ovdje u čaši. Sol će polako

otvrdnjivati, postajući sve teža kako postaje samostalnija. Tako fizičko tijelo otvrdne iz cjelokupne strukture četiri člana ljudskog bića; smanjuje se, iako u maloj mjeri. To treba shvatiti sasvim doslovno. Ono se na neki način smanjuje. Ali ne morate to zamišljati tako dramatično da se ne bi bojali da će antropozofski razvoj tako smežurati ljudsko biće. To skupljanje je jedno postajanje gušćim u sebi. Ali to se pokazuje kao nešto s čime se teže integrirati nego prije. Osjeća se kao manje mobilno nego prije. Osim toga, ostali članovi sada su više mobilni. Pa, osjećate ono što prije uopće niste osjećali kada ste bili potpuno zdravi; i nešto što je vrlo udobno ranije oslovljavao sa 'Ja', poslije osjećamo kao teže od onoga što osjećamo u cjelini. A posebno se počinje osjećati sve one inkluzije u svom tijelu koje, da tako kažem, od samog početka vode određenu, neovisnu egzistenciju unutar ovog fizičkog tijela. I tu dolazimo do pitanja koje se zapravo može u potpunosti razumjeti samo u ovom kontekstu – ali naravno ovo nije agitiranje, već samo iznošenje istine – dolazimo do pitanja jedenja mesa.

Budući da se ovdje radi o fizičkom tijelu, moramo se uključiti u opisivanje prirode mesne i biljne hrane, hrane općenito. Sve bi ovo trebalo činiti jedan aspekt o utjecaju antropozofskog života na ljudske ovoje, što se može okarakterizirati kao dopuna, regeneracija ovog fizičkog tijela izvana kroz vanjsku supstancu koju apsorbira. Čovjekov odnos prema namirnicama može se ispravno razumjeti ako se uzme u obzir čovjekov odnos prema drugim carstvima prirode, prije svega prema carstvu biljaka. Biljno carstvo, kao jedna od oblasti života, vodi anorgansku materiju, neživotnu materiju, do određene razine organiziranosti. Da bi živa biljka rasla, to pretpostavlja da se nežive tvari obrađuju na određeni način – baš kao u živom laboratoriju – do određene razine organiziranosti. Tako da pred sobom u biljci imamo živo biće koje neživotne produkte prirode dovodi do određene razine organiziranosti. Sada, čovjek je kao fizički organizam tako organiziran da je sposoban preuzeti organizacijski proces od biljke od točke gdje je biljka prekinula, tako da, viši ljudski organizam kada čovjek nastavlja dalje ono što je biljka organizirala do određenog stupnja. Zapravo, kada čovjek otkine jabuku ili list sa stabla i to pojede, postoji potpuni kontinuitet. To je najpotpuniji nastavak. Kad bi stvari bile organizirane tako da se uvijek napravi najprirodnija stvar, moglo bi se reći: najprirodnije bi bilo da čovjek jednostavno nastavi organizacijski proces tamo gdje je biljka stala, to jest, uzeti biljne organe kakvi su prisutni vani, i od te točke, dalje ih organizirati u sebi. To bi dalo ravnu liniju razvoja, nigdje ni na koji način prekinutu: od nežive tvari do biljke, do određene točke organiziranosti, i od te točke do ljudskog organizma.

Uzmimo sada ono najgore: čovjek uživa u životinji. U životinji imamo živo biće koje već nosi organizacijski proces dalje od biljke, do određene točke izvan biljne organizacije. Dakle, za životinju sada možemo reći da nastavlja organizacijski proces biljke. Sada pretpostavimo da čovjek pojede životinju.

Na određeni način događa se sljedeće: čovjek sada ne treba koristiti unutarnje sile koje je trebao koristiti kod biljke. Da je počeo organizirati prehranu tamo gdje je biljka stala, morao bi uložiti određeni napor. Sada ostaje neiskorišten kada pojede životinju; jer životinja je već donijela organizaciju biljke do određene više točke; od koje sada čovjek treba početi. Dakle, možemo reći: čovjek ne nastavlja organiziranje tamo gdje bi ga mogao nastaviti, nego snage unutar sebe ostavlja neiskorištene i nastavlja organiziranje od kasnije točke; on pušta životinju da radi dio posla koji bi on morao obaviti da uživa u biljci. Dobrobit organizma ne sastoji se u tome da što manje radi, nego u tome da sve njegove snage postanu djelatne. Kada čovjek jede hranu životinjskog podrijetla, on čini nešto slično sa silama koje bi razvile svoju aktivnost da jede samo biljke, kao da se odriče svoje lijeve ruke, veže je tako da je ne može koristiti. Dakle, kada čovjek jede životinje, on veže unutarnje sile koje bi inače prozvao da jede samo biljke. On dakle osuđuje određene snage u sebi na neaktivnost. Sve što je u ljudskom organizmu osuđeno na neaktivnost, ima za posljedicu da dotična organizacija, koja je inače aktivna, ostaje besposlena, paralizirana, okorjela. Tako da kada uživa u životinji, on uvija ili barem paralizira dio svog organizma. Ovaj dio organizma, koji u njemu očvrstne, u sebi kroz život nosi kao strano tijelo. U normalnom životu ne osjeća to strano tijelo. Ali kada organizam postane toliko interno pokretljiv i njegovi organski sustavi postanu neovisniji jedan o drugome, kao što se događa u antropozofskom životu, tada se fizičko tijelo, koje se već osjeća nelagodno, kao što smo opisali, počinje osjećati još neugodnije, jer sada ima u sebi strano tijelo.

Kao što rekoh, ne želim uzburkavati stvari, već samo reći istinu. A tek ćemo upoznati druge učinke životinjske hrane; ovaj put detaljno raspravljamo o ovom aspektu. Otuda proizlazi da napredak u unutarnjem antropozofskom životu postupno proizvodi neku vrstu gađenja prema životinjskoj hrani. Nije da bi životinjska hrana trebala biti zabranjena antropozofima; ali zdrav instinktivan život postupno se opire životinjskoj hrani i više je ne voli; a to je puno bolje nego da čovjek postane vegetarijanac na nekom apstraktnom principu. Najbolje je kad antropozofija kod čovjeka izaziva neku vrstu gađenja i gnušanja prema mesnoj hrani, a ako joj čovjek pristupa, na bilo koji drugi način odviknut od mesne hrane, nema velike vrijednosti u smislu višeg razvoja. Tako se može reći: životinjska hrana uzrokuje da nešto u ljudskom biću postane teret za ljudsko tijelo, i taj teret se osjeća. To je s jedne strane okultna činjenica.

To ćemo okarakterizirati s druge strane. Želio bih spomenuti alkohol kao još jedan primjer. Čovjekov odnos prema alkoholu također je podložan promjeni kada se čovjek duboko prožme s antropozofijom. Alkohol je nešto sasvim posebno, da tako kažem, u carstvima prirode. Ispostavilo se da ne samo da stvara teret u ljudskom organizmu, već se pokazuje da izravno stvara nasilje u organizmu. Jer ako pogledamo biljku, ona dolazi do

određene točke u svojoj organizaciji – osim vinove loze, koja ide dalje od te točke. Ono što druge biljke čuvaju isključivo za mlado sjeme, sva pokretačka snaga koja se inače čuva za mlado sjeme i ne prelijeva u ostatak biljke, to se kod grožđa prelijeva u plod; tako da kroz takozvanu fermentaciju, kroz transformaciju onoga što se ulijeva u grožđe, što kod grožđa aktivira najveću napetost, proizvodi se nešto što zapravo ima snagu unutar biljke što se u okultnom smislu, može usporediti samo s moći koju ljudsko 'Ja' ima nad krvlju. Dakle, ono što se događa u proizvodnji vina, ono što se uvijek događa kod proizvodnje alkohola, jest da se ono što čovjek mora proizvesti kada iz svojeg 'Ja' djeluje na krv, proizvodi u drugom carstvu prirode.

Znamo da postoji intiman odnos između 'Ja' i krvi. Već izvana se može okarakterizirati činjenicom da kada se u 'Ja' osjeti sram, lice postaje rumeno, kada se u 'Ja' osjete sram i tjeskoba, osoba blijedi. Ovaj učinak 'Ja' na krv, koji je također prisutan i drugdje, okultistički je vrlo sličan učinku koji nastaje kada se biljni proces obrne, tako da se ono što je u grožđu ili općenito što dolazi od biljke, pretvara u alkohol. Kao što sam rekao, 'Ja' normalno mora proizvesti vrlo sličan proces u krvi – govoreći okultno, ne kemijski – kakav se proizvodi nekom vrstom poništavanja organizacijskog procesa, čistim kemijskim pretvaranjem organizacijskog procesa kada se proizvodi alkohol. Posljedica toga je da preko alkohola u svoj organizam unosimo nešto što sa druge strane djeluje na isti način na koji 'Ja' djeluje na krv. To jest, apsorbirali smo protu-'Ja' s alkoholom, 'Ja', koje je izravni borac protiv djelovanja našeg duhovnog 'Ja'. S druge strane, alkohol djeluje na krv na potpuno isti način kao što 'Ja' utječe na krv. Tako da pokrećemo unutarnji rat i zapravo osuđujemo sve što izvire iz 'Ja' ako mu suprotstavimo protivnika u alkoholu. To je okultna činjenica. Tko ne pije alkohol, osigurava slobodnu mogućnost rada na krvi iz svog 'Ja'; onaj tko pije alkohol je kao netko tko želi srušiti zid, i udari s jedne strane, a u isto vrijeme ima ljudi koji udaraju s druge strane. Na potpuno isti način, djelovanje 'Ja' na krv eliminira se konzumiranjem alkohola.

Zato netko tko antropozofiju čini dijelom svog života osjeća djelovanje alkohola u svojoj krvi kao izravnu borbu protiv svog 'Ja', i stoga je sasvim prirodno da se pravi duhovni razvoj može odvijati samo ako se ne stvara taj otpor. Iz ovog primjera vidimo kako ravnoteža, normalno prisutna u fizičkom tijelu, u antropozofu doživljava transformaciju i kako narušena ravnoteža također postaje primjetna.

Pojedini organi i organski sustavi ljudskog fizičkog organizma također postaju neovisni u mnogim drugim aspektima, a tu neovisnost možemo okarakterizirati i činjenicom da leđna moždina i mozak postaju mnogo neovisniji jedno od drugog. Sutra ćemo nastaviti govoriti o hrani, o okultnoj fiziologiji hrane; ali danas se više želim zadržati na temi osamostaljivanja. Ova neovisnost leđne moždine o mozgu može doći do izražaja kada,

unutarnjim prožimanjem duše s antropozofijom, čovjek postupno počinje osjećati neovisnost u svom fizičkom tijelu, kao da ovaj fizički organizam dobiva sve veću neovisnost. To pak može dovesti do vrlo neugodnih situacija. Stoga je tim više potrebno poznavati materiju. Može se, naprimjer, ispostaviti da, dok se netko inače može kontrolirati, kako se to obično kaže, da osoba koja napreduje, odjednom primijeti kako izgovara određene riječi, a da to zapravo i ne namjerava. Hoda ulicom; odjednom shvati da je izgovorio riječ, koja mu je možda draga fraza, koju ne bi izgovorio da nije prošao onaj proces neovisnosti između leđne moždine i mozga. Ono što je inače inhibirano postaje puki refleksni fenomen kako leđna moždina postaje neovisna o mozgu. Ali u samom mozgu jedan dio postaje neovisan o drugom dijelu; naime, unutarnji dijelovi mozga postaju neovisniji o vanjskim, okolnim dijelovima, dok ovi potonji u normalnom životu više rade zajedno s unutarnjim dijelovima. To pokazuje činjenica da ezoteriku ili pravom antropozofu apstraktno mišljenje postaje teže nego prije, a mozak postupno nailazi na otpor. Antropozofu u razvoju postaje lakše razmišljati slikovito, imaginativno, da tako kažem, nego misliti apstraktno.

To je nešto što neki vrlo revni antropozofi čak vrlo brzo uočavaju. Postoji sklonost samo antropozofskoj djelatnosti. Ljudi jednostavno radije čitaju i misle više antropozofski, ne samo zato jer su 'revni' antropozofi, već zato jer im je lakše ući u te duhovnije ideje koje, što se tiče fizičkog plana, zauzimaju središnje dijelove mozga, dok apstraktno mišljenje uključuje vanjske dijelove mozga. Otuda odbojnost mnogih pretjerano revnih antropozofa prema apstraktnom mišljenju i apstraktnoj znanosti. Zbog toga neki antropozofi s izvjesnom melankolijom primjećuju kako su prije mogli apstraktno misliti i kako to apstraktno mišljenje postaje sve teže.

Na taj način, pojedini organi postaju življi i samostaljniji, pa čak i pojedini dijelovi organa postaju življi i samostaljniji. Vidite iz ovoga da se nešto novo, da tako kažem, mora pojaviti u osobi koja to prolazi. Nekada je to bila benevolentna priroda koja je organe stavila u ispravan odnos bez naše pomoći; sada ti organi postaju samostaljniji i dolaze u nezavisan odnos jedan prema drugome. Sada je potrebna snaga iznutra da stvarno dozove organe natrag u sklad. To pozivanje organa i dijelova organa na sklad, postiže se stalnim isticanjem svega što povećava čovjekov nadzor nad njegovim organima koji su postali samostaljniji. Zašto zapravo nešto u našoj literaturi igra toliku ulogu da neki ljudi jednostavno kažu: ah, pa to je užasno teško! – Često sam morao dati vrlo neobičan odgovor kada je rečeno: knjiga *Teozofija* je zapravo preteška za početnike. – Morao sam reći: ne može biti lakša. Kada bi bila lakša, ljudi bi prihvatili određene antropozofske istine, koje također djeluju na osamostaljivanje pojedinih dijelova mozga; ali ova je knjiga konstruirana u pravilnoj misaonoj strukturi, tako da je drugi dio mozga stalno prisiljen raditi da ne zaostane, da tako kažem. To je posebno svojstvo pokreta kao naš, temeljnog na okultnoj osnovi, da ne gleda samo ono što je

ispravno u apstraktnom smislu, i lako objaviti na bilo koji način; već treba to objaviti na zdrav i najpošteniji način, paziti da se stvar ne objavi radi popularnosti, što bi ujedno moglo i štetiti. U antropozofiji nije važno samo da se relevantne istine priopćuju u knjigama i govorima, već je važno i kako su napisane i priopćene. I bolje ako se oni koji se žele učiniti nositeljima takvog pokreta ne daju omesti pa da učine ovo ili ono radi popularnosti. Više nego na bilo kojem drugom polju, ovdje se radi o ispovijedanju čiste i poštene istine. I upravo kad se uđe u pitanja kao što je promjena ljudskih ovoja kroz antropozofski život, shvaća se koliko je nužno antropozofiju iznijeti svijetu na pravi način.

Htio bih samo reći da predavanja koja ću održati treba uzeti kao cjelinu i da će mnoge dvojbene stvari koje bi se mogle pojaviti u ovoj ili onoj duši, već tijekom prvog predavanja biti uklonjene.

PREDAVANJE II

Den Haag, 21. ožujka 1913.

Utjecaj ezoterije ili antropozofije na eterski i astralnom omotač i jastvo su naravno, puno bliži antropozofu nego utjecaj na fizički omotač. Ipak, u sljedećih nekoliko dana, kada budemo morali razmatrati više duhovne članove ljudske prirode s ove točke gledišta, dobiti ćemo osnovu, dobiti ćemo dobru osnovu ako također razmotrimo ono što se može reći o promjenama u fizičkom omotaču. Međutim, treba izričito napomenuti da se promjene koje ovdje navodim ne odnose na najviše stupnjeve inicijacije, naprimjer, već se više odnose na početni ezoterni razvoj, te stoga imaju određenu opću važnost.

Iz jučerašnjeg predavanja ste vidjeli da pod opisanim utjecajima, fizičko tijelo čovjeka postaje više živo, pokretljivije; da na određeni način može postati i neugodnije. Na određeni način to se doživljava više nego se to doživljava u vanjskom, egzoternom, takozvanom normalnom životu. Također ćemo morati govoriti o razlici između biljne i životinjske hrane u slučaju ostalih ovoja; ali za formiranje i organizaciju fizičkog tijela razlika između biljne i životinjske hrane je izuzetno velika. Naravno, uvijek se mora naglasiti da naša zadaća ne može biti propaganda za jednu ili drugu vrstu prehrane, već samo govoriti što je ispravno i istinito na tom području; a kroz razvoj duše, ove činjenice postaju osobno iskustvo.

Iznad svega, znamo iz iskustva da naš fizički ovoj mora nositi veće breme kada živimo na životinjskoj ishrani nego na biljnoj ishrani. Jučer smo naglasili da se fizičko tijelo smanjuje, takoreći, odvajajući se od viših duhovnih članova.

Ako se hranimo životinjskom hranom, onda se ta životinjska hrana, kao što je jučer opisano, također pokazuje u tome što se doživljava kao nešto što se integrira u ljudski organizam kao jaka strana tvar, koju čovjek nauči osjetiti, ako ću se radikalno izraziti, kao kolac zaboden u meso.

U tom pogledu, tijekom ezoternog razvoja čovjek doživljava, da tako kažemo, zemaljsku težinu životinjske hrane više nego što je inače doživljava, a prije svega doživljava činjenicu da životinjska hrana uzburkava instinktivni život volje. Život volje, koji se odvija više nesvjesno, koji se odvija više u afektima i strastima, hrani životinjska hrana. Stoga je sasvim ispravno vanjsko opažanje kada se kaže da ratoborni narodi više naginju životinjskoj hrani nego miroljubivi narodi. Ali to ne smije dovesti do uvjerenja da biljna hrana mora iz čovjeka izbaciti svu hrabrost i energiju. Vidjet ćemo kako nagone, agresivne strasti i afekte čovjek na određeni način gubi uskraćivanjem životinjske hrane – o svemu tome može biti riječi tek kada se

predstavi astralno tijelo – da se sve to iznutra nadomjesti životom duše. Ali sve su te stvari povezane s cjelokupnim odnosom čovjeka i drugih naših carstava prirode prema kozmosu, i malo po malo, čak i ako se to ne postigne višom vidovitošću, dobiva se vrsta dokaza, vrsta potvrde onoga što okultist navodi o povezanosti ljudskog života s kozmosom. Svojevrсни dokaz za to dobiva se kada se kroz ovo iskustvo procesa fizičkog tijela koje je postalo pokretljivije i življe, takoreći iz prve ruke spozna priroda i osobitosti tvari koje se na Zemlji koriste kao hrana.

Vidite, zanimljivo je, naprimjer, usporediti tri vrste hrane u odnosu na njihov kozmički značaj: ovo je mlijeko i sve što je s njim povezano, ovo je biljni svijet i sve što je s njim povezano, naime pripremljeno od njega, i ovo je životinjska hrana. Mlijeko, biljke, životinje kao hrana, može ih se uspoređivati kada je kroz ezoterni razvoj čovjek postao prijemčiviji za ono što doživljava u toj hrani; a tada će se i lakše potvrditi izjave koje proizlaze iz racionalnog promatranja vanjskog svijeta. Kad biste okultno pretraživali svijet, pronašli biste mliječnu tvar na Zemlji, ali ne ni na jednom drugom planetu našeg sunčevog sustava. Ono što se na sličan način proizvodi u živim bićima na drugim planetima našeg sunčevog sustava izgledalo bi vam kao nešto sasvim drugačije od zemaljskog mlijeka. Mlijeko je nešto specifično zemaljsko. A kad bi se moralo generalizirati u vezi mlijeka, moralo bi se reći: živa bića svakog planetarnog sustava imaju svoje mlijeko.

Ako netko ispituje biljni sustav naše Zemlje i okultistički ga usporedi s biljnim sustavima drugih planeta, s onim što se s njim može usporediti, onda treba reći: oblici biljnih bića na Zemlji i biljnih bića na drugim planetima u našem sunčevom sustavu su različiti, ali unutarne biće biljke na Zemlji nije samo zemaljsko, već pripada sunčevom sustavu; to znači da je biljna esencija naše Zemlje povezana s biljnom esencijom drugih planeta u našem sunčevom sustavu, tako da u biljkama imamo nešto što se može naći i na drugim planetima u našem sustavu. Što se životinjskog svijeta tiče, proizlazi iz onoga što je rečeno o mlijeku, a inače je vrlo lako okultistički ustvrditi, da se on kao zemaljski životinjski svijet radikalno razlikuje od bilo čega sličnog što se može naći na drugim planetima. Ako sada uzmemo iskustvo, da tako kažem, hranjenja mlijekom, okultistu se pokazuje da prehrana mlijekom ima značenje za ljudsko tijelo – ostanimo pri ljudskom biću – ne samo kao ono što ga veže za Zemlju, za naš planet, već ga također dovodi u vezu s ljudskom rasom na Zemlji, kao pripadnost zajedničkoj ljudskoj rasi. Činjenicu da ljudska bića čine cjelinu, također u odnosu na fizički sustav ovoja, promiče činjenica da mlijeko kao živa hrana podržava živa bića u životinjskom smislu. I može se reći: sve ono što se mliječnom hranom unosi u ljudski organizam, priprema ga da bude zemaljsko stvorenje, smješta ga u zemaljske okolnosti, ali ga zapravo ne veže za Zemlju. To ga čini građaninom Zemlje, a ne sprječava ga da bude građanin cijelog sunčevog sustava.

Drugačije je s mesnom hranom. Mesna hrana, koja se uzima iz carstva koje je specifično zemaljsko, a koja se ne uzima iz neposrednog životnog procesa ljudskog ili životinjskog živog bića kao mlijeko, nego se uzima iz onog dijela životinjske tvari koje je već pripremljen za životinju, ova mesna hrana vezuje čovjeka specifično za Zemlju, čineći ga ovozemaljskim stvorenjem na takav način da treba reći: koliko god čovjek prožima vlastiti organizam djelovanjem mesne hrane, toliko time povlači sile kojima bi se oslobodio utjecaja Zemlje. U najjemenentnijem smislu preko mesne hrane on se povezuje sa planetom Zemljom. Dok mliječna hrana omogućuje ljudima da pripadaju Zemlji, da tako kažemo, kao prijelaznom mjestu u njihovom razvoju, mesna hrana osuđuje ljude, ako ne intervenira nešto drugo, da svoj boravak na Zemlji učine trajnim, da se u potpunosti prilagode. A odluka o uzimanju mliječne hrane znači, da tako kažem: želim biti na Zemlji, da mogu ispuniti svoju misiju na Zemlji, a ne samo da budem vezan za tu Zemlju. Volja za jedenjem mesa znači: sviđa mi se zemaljska egzistencija na takav način da se odričem svoga neba i radije bih bio potpuno uronjen u uvjete zemaljske egzistencije.

Biljna hrana je takva da potiče one snage u organizmu koje čovjeka dovode u svojevrсну kozmičku vezu s cijelim planetarnim sustavom. Ono što čovjek treba postići kada dalje prerađuje biljnu hranu u vlastitom organizmu potiče sile koje su sadržane u cijelom sunčevom sustavu, tako da čovjek u svom fizičkom ovoju postaje sudionik sila cijelog sunčevog sustava, to jest, ne otuđuje se od njih, ne odvajajući se od njih. To je nešto što duša koja se antropozofski ili ezoterno razvija može postupno doživjeti, da u određenom pogledu s biljnom hranom nema nešto zemaljsko, već nešto od Sunca, to jest, središnjeg tijela čitavog planetarnog sustava. Lakoća organizma, koju dobiva od biljne hrane, koja ga uzdiže iznad težine Zemlje, i omogućuje da se u ljudskom organizmu, ono što bi mogli nazvati neka unutarnja sposobnost doživljava, razvija se u osjetilo okusa: da se on, taj organizam, osjeća kao da doista uživa u sunčevoj svjetlosti, koja je toliko aktivna u biljkama.

Iz onoga što je rečeno možete vidjeti da je od goleme važnosti u okultnom, ezoternom razvoju ne vezati se za Zemlju, da tako kažemo, navlačeći na sebe zemaljske teškoće kroz jedenje mesa, i osloboditi se toga koliko može prema individualnim i nasljednim odnosima; stvarna odluka se može donijeti samo prema osobnim okolnostima pojedinca. To će biti pravo olakšanje za razvoj ljudskog života ako se čovjek bude mogao suzdržati od jedenja mesa. S druge strane, mogu se pojaviti određene poteškoće kada čovjek želi biti fanatični vegetarijanac u smislu da želi izbjegavati svo mlijeko i sve mliječne proizvode. To može uključivati određene opasnosti, posebno u duhovnom razvoju duše, iz razloga što čovjek vrlo lako, izbjegavajući svaku konzumaciju mlijeka i konzumaciju svega što je s njim povezano, lako dolazi do puke ljubavi samo za ono što teži daleko od Zemlje, i tako gubi niti koje ga povezuju sa zemaljskim ljudskim aktivnostima.

Stoga treba primijetiti da je u određenom smislu dobro ako se osoba koja teži antropozofiji, ne pretvara u fanatičnog duhovnog entuzijastu, stvarajući poteškoće u fizičkom ovojju, kojim se želi ukloniti od svake veze sa zemaljskim čovjekom. Da ne postanemo čudaci koji previše teže duhovnom razvoju, da se ne otuđimo od ljudskih osjećaja, ljudskih aktivnosti na Zemlji, dobro je da kao hodočasnici na Zemlji, dopustimo da se opteretimo određenom težinom, putem pijenja mlijeka i konzumacije mliječnih proizvoda. I to može biti prilično sistematski trening za osobu, ne da samo živi, da tako kažemo, u duhovnim svjetovima i time za Zemlju postane stranac, već i da ispuni zadatke na Zemlji, to može biti sustavni trening da ne bude samo vegetarijanac, već uz to uživa mlijeko i mliječne proizvode. Na taj način će svoj fizički organizam, svoj fizički ovoj, sroditi sa Zemljom, sroditi s čovječanstvom, ali ga neće vezati za Zemlju, opteretiti ga ovozemaljskim, kao što je to slučaj s ishranom mesom.

Stoga je u svakom pogledu zanimljivo vidjeti kako su te stvari povezane s kozmičkim misterijima i kako se kroz poznavanje tih kozmičkih misterija može pratiti stvarno djelovanje hranjivih tvari u ljudskom organizmu. Kao ljudi koji su zainteresirani za okultne istine, moji dragi prijatelji, morate postajati sve više i više svjesni da ono što se događa na našoj Zemlji – a naše fizičko tijelo je dio našeg zemaljskog postojanja – nije samo nešto što zavisi o zemaljskim silama i uvjetima, već također ovisi o silama i uvjetima izvanzemaljskog postojanja, kozmičkog postojanja.

Ali to se događa na vrlo specifičan način. Naprimjer, kada razmatramo životinjski protein kakav se nalazi, recimo, u kokošnjem jajetu, moramo shvatiti da takav životinjski protein nije samo ono što kemičar pronađe u svojoj analizi, već da je u svojoj strukturi rezultat kozmičkih sila, a kozmičke sile u biti, utječu na ovaj bjelanjak tek nakon što su najprije djelovale na samu Zemlju a najviše na Mjesec koji prati Zemlju. Kozmički utjecaj na životinjske bjelančevine je dakle neizravan. Sile kozmosa ne djeluju na bjelanjak izravno, nego posredno; one djeluju najprije na Zemlju, a Zemlja pak djeluje svojim silama, koje prima iz kozmosa, na sastav životinjske bjelančevine. Najviše je uključen Mjesec, tako da prvo prima sile iz kozmosa, a tek onda tim silama djeluje na životinjsku bjelančevinu, silama koje zrači od sebe. U najmanjoj stanici životinje, koja se također nalazi u bjelanjku, stavko tko je u stanju vidjeti kroz stvari okultnim pogledom, može vidjeti kako ne postoje samo fizičke i kemijske sile koje postoje na Zemlji, nego kako je izgrađena najmanja stanica, recimo kokošnjeg jaja, od sila koje Zemlja dobiva iz kozmosa.

Dakle, ono što nazivamo proteinom neizravno je povezano s kozmosom, ali ova životinjska proteinska tvar nikada ne bi nastala kakva je na Zemlji da nema Zemlje. Nije mogla nastati izravno iz kozmosa; to je apsolutno proizvod onoga što je Zemlja primila iz kozmosa.

Drugačije je, naprimjer, s onim što poznajemo kao masnu tvar, kao zemaljsku masnu tvar živih bića, koja također čini dio hrane, posebno za one ljude koji jedu životinjsku hranu. Dakle, pogledajmo kako je s tim životinjskim mastima. Ono što nazivamo masnom tvari, bez obzira da li je čovjek unosi izvana ili je sam stvara u vlastitom organizmu, gradi se po posve drugačijim kozmičkim zakonima od proteinske tvari. Dok su one kozmičke sile koje proizlaze od *Duhova oblika* u to uključene, ona bića koja nazivamo *Duhovima kretanja* prvenstveno su uključena u izgradnju masne supstance. Vidite, važno je spomenuti takve stvari, jer tek tada se dobije predodžba koliko je zapravo složeno ono što vanjska znanost zamišlja tako beskrajno jednostavnim. Niti jedno živo biće ne bi moglo biti prožeto bjelančevinastom tvari s jedne strane i masnom tvari s druge strane, da *Duhovi oblika* i *Duhovi kretanja* ne djeluju zajedno iz kozmosa, iako neizravno. Dakle, možemo pratiti duhovne učinke za koje znamo da potječu od bića različitih hijerarhija, sve do tvari koja čini naš fizički ovoj. Stoga, u iskustvu koje se događa kada je duša prošla kroz antropozofski razvoj, to iskustvo također postaje više diferencirano, pokretljivije, u odnosu na ono što nosimo kao protein i ono što nosimo kao mast u sebi u fizičkom ovoju. Osjećaj je dvostruk. Ono što se spaja u jedan osjećaj u ljudskom biću u normalnoj vanjskoj egzistenciji, osjeća se diferencirano: ono što rade masti u organizmu i što rade proteinske tvari. Kako cijeli fizički organizam postaje fleksibilniji, duša u razvoju uči razlikovati dvije vrste osjećaja u vlastitom tijelu. Osjećaj koji prodire u nutrinu, da tako kažem, koji osjećamo: to je ono što nas izgrađuje, daje nam stas – tada u sebi osjećamo proteinske tvari. Kada osjećamo: to nas čini ravnodušnima prema našoj unutarnjoj izoliranosti, koja nas, takoreći, uzdiže iznad našeg oblika, što nas čini flegmatičnijima u odnosu na naš unutarnji ljudski osjećaj, pa ako se nešto flegmatično doda našem unutarnjem osjećaju – ti osjećaji postaju izrazitiji u antropozofskom razvoju – onda ovaj posljednji osjećaj dolazi iz iskustva masne tvari u fizičkom ovoju. Tako i unutarnje iskustvo postaje složenije u odnosu na fizički ovoj.

Ovo se posebno snažno opaža kada se radi o doživljaju škroba ili slatke tvari. Posebno je karakterističan šećer. U početku se šećer uvelike razlikuje od ostalih tvari po okusu. Ova se diferencijacija može vrlo jasno vidjeti u običnom životu, ne samo kod djece, nego ponekad i kod starijih ljudi, u sklonosti prema šećeru; ali obično diferencijacija ne ide dalje od okusa. Kad duša prolazi kroz razvoj, ona sve što upija kroz šećernu tvar, ili ima u sebi, doživljava kao nešto što joj daje unutarnju snagu, što je iznutra podržava, što je prožima nekom vrstom prirodnog ega, da tako kažem. I u tom smislu, u određenom pogledu može se šećeru i odati hvalospjev. Osobito oni koji prolaze kroz razvoj duše često mogu primijetiti da je potrebno unijeti malo šećera, jer razvoj duše mora ići u smjeru da postaje sve nesebičnija. Kroz pravilan antropozofski razvoj duša prirodno postaje nesebična. Kako ljudsko

biće, koje već zbog svog fizičkog ovoja ima zemaljsku misiju, ne bi izgubilo vezu svog 'Ja'-organizma sa Zemljom, da tako kažem, stvarno je dobro stvoriti protutežu u fizičkom, gdje ego nema tako veliko značenje kao u moralnom. Kroz uživanje u šećeru stvara se neka vrsta nevinog egoizma, moglo bi se reći, koji može činiti protutežu nužnoj nesebičnosti u moralno-duhovnoj oblasti. Inače bi čovjeku bilo prelako iskušenje ne samo da postane nesebičan, nego i da postane sanjar, fantast, gubeći vezu sa zdravom sposobnošću prosuđivanja zemaljskih uvjeta. Određeni dodatak šećera pridonosi tome, dajući priliku, usprkos usponu u duhovne svjetove, da ostane objema nogama na Zemlji, i da njeguje određeni zdrav pogled.

Vidite, stvari su složene; ali sve se zakomplicira kad se želi proniknuti u prave misterije života. Ponekad upravo oni koji u svojoj duši antropozofski napreduju osjećaju da se ponekad moraju prepustiti slatkim poslasticama, kako ne bi bili izloženi lažnoj nesebičnosti, odnosno gubitku osobnosti. I iskusi užitek šećera na takav način da kaže: pa, dodam nešto što mi daje neku čvrstinu, neki egoizam, kao nehotice, kao po nekom višem instinktu, a da se ne snizim moralno. U cjelini se može reći da konzumacija šećera fizički, uvećava osobni karakter čovjeka. To se može tako sigurno ustvrditi da se može reći – naravno, to treba držati u zdravim granicama – da ljudi koji se na određeni način prepuštaju uživanju šećera, lakše, čak i fizički-tjelesno izražavaju njihov osobni karakter od onih koji to ne čine. Te stvari čak mogu dovesti do razumijevanja onoga što se može promatrati izvana. U zemljama u kojima se, prema statistikama, konzumira malo šećera, ljudi su manje obdareni osobnošću nego u zemljama u kojima se konzumira više šećera. Idite u zemlje gdje se ljudi pojavljuju s više osobnosti, gdje se svatko osjeća, da tako kažem, unutar sebe, a zatim odatle u zemlje gdje su ljudi, moglo bi se reći, više općeg narodnog tipa, bezličniji čak i u svojoj vanjskoj fizičkoj prirodi, naći ćete da se u prvim zemljama šećer konzumira mnogo, a u drugim malo.

Ako bi željeli imati još upečatljivije primjere iz, da tako kažem, iskustva s hranom, to možemo imati s takozvanom luksuznom hranom. Ti stimulansi već su posebno zaživjeli u vanjskom životu – kava, čaj u većoj mjeri; ali ono što normalan čovjek doživi uz čaj i kavu, u puno većoj mjeri dožive oni koji prolaze kroz antropozofski razvoj. Kao što rekoh, sve ovo nije agitacija ni za ni protiv kave, već predstavljane stvari onakve kakve jesu i molim vas da ovo shvatite samo u tom smislu. Kava već i u normalnom ljudskom životu djeluje poticajno na ljudsku prirodu, kao i čaj; samo što ove stimulanse, koji s kavom i čajem djeluju na organizam, živilje osjeća duša, koja prolazi kroz antropozofski razvoj. Za kavu se naprimjer, može reći da djeluje na ljudski organizam na način da ovaj organizam na određeni način izdiže svoje etersko tijelo iz fizičkog tijela, ali tako da se fizičko tijelo osjeća kao čvrst temelj eterskog tijela. To je specifično djelovanje kave. Dakle, fizičko tijelo i etersko tijelo postaju donekle diferencirani prilikom uživanja u kavi, ali na način da

se fizičko tijelo, posebno u pogledu forme, pod utjecajem kave osjeća kao da zrači u etersko tijelo, postaje kao neka vrsta čvrste osnove za ono što se tada doživljava kroz etersko tijelo. Ovo stvarno nije zamišljeno kao agitacija za uživanje u kavi; ovo se sve događa na fizičkoj osnovi, i čovjek bi sebe učinio potpuno ovisnim bićem kada bi se želio pripremiti uživanjem u ovoj hrani ili luksuznim dobrima; treba samo okarakterizirati utjecaj tih namirnica i stimulansa. Ali budući da logično, dosljedno mišljenje uvelike ovisi o strukturi, o obliku fizičkog tijela, osebujan učinak kave, koja, takoreći, izoštrava fizičku strukturu fizičkog tijela, potiče logičku dosljednost – ona kroz uživanje u kavi, na fizički način promiče, da tako kažem, logičku dosljednost, mišljenje koje logički prati činjenice. I može se reći, čak i ako možda postoji zdravstvena zabrinutost zbog pijenja puno kave, da za ljude koji se žele popeti u viša područja duhovnog života to nije tako štetno i bilo bi sasvim dobro povremeno izvući logičan zaključak iz poticaja koji pruža kava. Moglo bi se reći da se čini sasvim prirodnim da netko tko u životu mora pisati, a ne nalazi logičan slijed od jedne rečenice do druge i tako žvače vrh pera, da ga treba stimulirati uživajući u kavi. Ovo se čini sasvim razumljivim svakome tko zna promatrati te stvari do njihove okultne, tajne osnove. Ako je takvo uživanje ponekad potrebno, budući da smo Zemljani, ovisno o osobnim individualnim prilikama, valja naglasiti da uživanje u kavi, uz svu svoju štetu, može puno pridonijeti povećanju čvrstoće. Nije da bi je trebalo preporučiti kao sredstvo za čvrstoću, ali mora se reći da je u stanju povećati čvrstoću i da, naprimjer, u slučaju nekoga tko se antropozofski razvija, ako ima sklonosti, ako mu misli lutaju, da mu ne treba uzeti za loše ako se malo očvrsne kavom.

S čajem stvari stoje drugačije. Čaj proizvodi sličan učinak, neku vrstu diferencijacije fizičke prirode i eterske prirode. Ali na određeni način fizičko tijelo je 'eliminirano'. Etersko tijelo više fluktuirá. Dakle, konzumacijom čaja misli se raspršuju, postaju na neki način manje sposobne za vezivanje uz činjenice. Uživanje u čaju potiče maštu, ponekad ne baš u simpatičnom smislu, prilagodbu istini i čvrstoću okolnosti baš i ne. Stoga se može reći da je razumljivo ako se u društvima u kojima je važno da se imaju misaoni bljeskovi, razvija iskričava duhovnost, ako se kao poticaj daje čaj; s druge strane, također je razumljivo da ako uživanje u čaju dobije prevagu, to stvara određenu ravnodušnost prema zahtjevima koji se mogu pojaviti u čovjeku zbog zdrave strukture njegovog fizičkog zemaljskog tijela. Tako da se ispijanjem čaja lako potiču sanjarske fantazije i neka bezbrižna, nonšalantna priroda, priroda koja voli previdjeti zahtjeve vanjskog čvrstog života. A s dušom koja se razvija u antropozofskom smislu, čovjek ne voli toliko kad uživa u čaju, jer uživanje u čaju lakše vodi u šarlatanstvo nego uživanje u kavi. Ovo potonje čini čvršćim, prvo više šarlatanskim, čak i ako je ta riječ preoštra za te stvari. Sve su to stvari koje se – kao što sam rekao – mogu

iskusiti kroz pokretljivost koju fizički ovoj poprima kada ljudsko biće prolazi kroz antropozofski razvoj.

Htio bih samo dodati da – možete dalje meditirati o tome ili pokušati stvarno doživjeti takve stvari – da ako ispijanje kave potiče nešto poput čvrstoće u fizičkom ovoju, ispijanje čaja više potiče šarlatanstvo, čokolada na primjer najviše potiče filistejstvo. Čokolada se može osjetiti kao pravo filistejsko piće u neposrednom iskustvu kada fizički ovoj postane fleksibilniji. Čokolada se stoga može dobro preporučiti, posebno za filistejske svetkovine, a onda se može – oprostite na ovom umetanju – sasvim dobro razumjeti da se na obiteljskim slavljima, proslavama, rođendanima, osobito u određenim krugovima, za pojedina slavlja propisuju čokoladni napici. Zatim, kada razmatramo te stvari, koje su stimulansi, to poprima veći značaj. Jer ono što inače doživljavamo u vezi s hranom utječe na naš običan, takozvani vanjski, normalni život tako da ne primjećujemo samo supstance od kojih je tijelo sastavljeno i stalno se obnavlja, već se primjećuje i, kako je jučer rečeno, unutarne osamostaljenje, razdvajanje organa. Ovo je važno, ovo je značajno.

I ovdje se mora ukazati na ono što postaje evidentno okultnom promatranju u odnosu na fizički ovoj i fizičko srce. Fizičko srce čovjeka je izvanredno zanimljiv, izvanredno značajan organ za okultista; jer ovo fizičko srce se može razumjeti samo ako se uzme u obzir cjelokupni međusobni odnos, uključujući i duhovni odnos, u kojem Sunce stoji u odnosu na Zemlju. Još kada je staro Sunce bilo neka vrsta prethodnice Zemlje nakon perioda Saturna, odnos koji danas postoji između ova dva nebeska tijela, tada se počeo pripremati. Odnos između Sunca i Zemlje treba promatrati tako da se Zemlja kakva je danas shvati na način da se ona prije svega hrani sunčevim djelovanjem, jer upija u sebe i prerađuje te sunčeve učinke. Što čvrste osnovne supstance Zemlje upijaju od sunčevih sila, što upija u svom zračnom i vodenom omotaču, u promjenjivim toplinskim uvjetima, što upija u svjetlu koje preplavljuje Zemlju, što upija u onome što nekako fizički nije zamjetljivo kao sudionik u harmoniji sfera, koje životne sile Zemlja upija, koje prima izravno od Sunca, sve je to povezano s unutarnjim silama koje djeluju na ljudsko srce. Uglavnom, sve te sile djeluju na krvotok, a odatle na srce. Sve što je vanjska teorija u tom pogledu, fundamentalno je pogrešno. Danas ta vanjska teorija čini srce pumpom, koja pumpa krv kroz tijelo, tako da bi u srcu vidjela organ koji regulira cirkulaciju krvi. Obrnuto je istina. Krvožilni sustav je ono što je izvorno, a srce svojim kretnjama daje odjek onoga što se događa u krvožilnom sustavu. Krv pokreće srce, a srce ne pokreće krv. Ali cijeli ovaj organizam, koji je opisan i koncentriran u aktivnosti srca nije ništa drugo nego ljudska mikrokozmička zrcalna slika onih makrokozmičkih učinaka koje Zemlja prima od Sunca. Ono što Zemlja prima od Sunca, odražava se u odnosu krvi sa srcem.

Drugačije je, naprimjer, sa mozgom. Neki ekvivalenti su već spomenuti jučer. Ljudski mozak ima vrlo malo izravne veze s onim što Sunce radi na Zemlji. Kažem, izravne. Posredno kao organ percepcije dosta, naprimjer, opažanjem vanjskog svijetla, boja; ali to je percepcija. Ali izravno u svojoj strukturi, u svojoj unutarnjoj pokretljivosti, u svom cjelokupnom unutarnjem životu, mozak ima malo veze, gotovo ništa, s učincima Sunca na Zemlju; ima mnogo više veze sa svime što zrači na našu Zemlju iz onoga što je izvan našeg solarnog sustava; ovaj mozak ima veze s kozmičkim uvjetima cijelog zvjezdanog neba, ali ne i s uvjetima našeg sunčevog sustava. Ono što moramo označiti kao moždanu tvar stoji u bližem odnosu s Mjesecom, ali samo utoliko ukoliko Mjesec nije ovisan o Suncu, ukoliko je zadržao svoju neovisnost od Sunca. Tako da ono što se događa u našem mozgu odgovara učincima koji leže izvan onih sila koje svoju mikrokozmičku sliku nalaze u našem srcu. Sunce živi u ljudskom srcu; ono što postoji izvan Sunca u kozmosu živi u ljudskom mozgu.

S obzirom na ova dva organa, čovjek je mikrokozmos, utoliko što je njegovo srce posvećeno utjecaju Sunca na Zemlju i, takoreći, održava ga, ali njegov mozak ima unutarnji život koji je izravno povezan s kozmosom izvan Sunca. To je iznimno zanimljiva i značajna veza. Mozak je povezan s onim što Sunce radi na Zemlji samo kroz vanjsku percepciju. Ali to se prevladava upravo antropozofskim razvojem. Antropozofski razvoj nadilazi vanjski osjetilni svijet. Stoga je mozak oslobođen da razvije unutarnji život koji je toliko kozmički, da je čak i Sunce nešto previše specijalizirano, da bi se tamo mogao dogoditi bilo kakvi solarni utjecaj. Kada čovjek meditira na neku vrstu imaginacije, u njegovom se mozgu odvijaju procesi koji nemaju nikakve veze sa sunčevim sustavom, već odgovaraju procesima izvan našeg sunčevog sustava. Stoga zapravo postoji određeni odnos između srca i mozga, kao između Sunca i zvjezdanog neba, a u određenom odnosu to se pokazuje u iskustvu duše koja se razvija antropozofski, činjenicom da je ova duša iznutra ozbiljna i povučena u čisto antropozofske misli, a srce doista tvori nešto poput neke vrste kontra-pola, dolazi u neku vrstu opozicije prema – moglo bi se reći – zvjezdanom mozgu. Ta se suprotnost izražava u činjenici da čovjek počinje osjećati kako srce i mozak počinju ići različitim putevima, i kako, dok prije nije imao potrebu obraćati pozornost na to dvoje odvojeno, nego pomiješano, sada mora početi, ako se razvija antropozofski, obraćati pozornost na to dvoje zasebno.

Kada na ovaj način promatramo ljudski fizički ovoj i imamo na umu čovjekovu zemaljsku prirodu, imamo poseban pogled na to kako je čovjek smješten u kozmosu. Sve što Sunce ima zajednički sa Zemljom živi u njemu kroz njegov sustav krvi i srce. A ako je iznutra posvećen onome za što mu je potreban njegov fizički mozak kao instrument na Zemlji, onda u tome žive svjetski procesi koji se odvijaju izvan našeg sunčevog sustava. Stoga ćemo morati shvatiti da ljudsko biće imaju potpuno novo iskustvo srca i mozga.

Osjeti su mu doista diferencirani, tako da sve ono što je moždani proces uči osjećati, moglo bi se reći, u onom mirnom hodu zvijezda noćnim nebom, a u srcu osjeća pokretljivost sunčevog sustava. U isto vrijeme vidite put koji postaje važan put na višoj razini inicijacije, vidite vrata koja se otvaraju i vode od ljudskog bića u kozmos. Kroz viši razvoj ljudsko biće izlazi iz sebe – kao što je opisano i na javnim predavanjima – osvrće se na vlastito tijelo, uči u potpunosti prepoznati procese u svom fizičkom tijelu, zapravo uči spoznati zrcalnu sliku tajanstvenih sila sunčevog sustava u krvotoku i aktivnosti srca, te uči spoznati tajne kozmosa u procesima mozga, koje potom duhovno gleda izvana.

Stvari koje sam ovdje rekao u zadnjoj rečenici povezane su s opaskom koju sam jednom dao u Kopenhagenu i koja je zatim ušla u moju knjigu *Duhovno vodstvo svijeta i čovječanstva*. Iz ovoga možete vidjeti da je u određenom pogledu čak i struktura mozga neka vrsta odraza položaja nebeskih tijela u trenutku rođenja čovjeka za onu točku na Zemlji gdje je čovjek rođen. Ponekad je korisno vratiti se takvim stvarima s druge točke gledišta; jer iz ovoga možete steći osjećaj koliko je ogromna okultna znanost i o uskogrudnosti nekih kritika koje se iznose kada se daje takva primjedba s ove ili one točke gledišta. Zasigurno se takve važne činjenice mogu objasniti u smislu odraza zvjezdanog neba u ljudskom mozgu s određene točke gledišta, a onda se to može činiti proizvoljnim. Ako se dodaju i druga stajališta, onda se sva međusobno podupiru. I postati ćete svjesni mnogih – mogu reći – struja okultne znanosti koje teku zajedno, i iz tog zajedničkog toka tada ćete sve više i više dobivati ono što ćete osjećati kao potpuni dokaz, također i vanjski razumski dokaz za stvari koje bi se mogle činiti ishitrene ako ih se izrazi samo s jedne točke gledišta. Iz ovoga također možete vidjeti delikatnost cijele ljudske strukture. I ako sada uzmete u obzir da se čovjek, uzimajući hranu, veže potpuno za Zemlju, takoreći, samo se s nekim tvarima oslobađa od Zemlje, naime u slučaju biljne hrane, ako uzmete u obzir da se čovjek upravo unosom hrane mora učiniti građaninom Zemlje, sada ćete razumjeti trostruku strukturu ljudskog bića u odnosu na njegov fizički ovoj. Kroz mozak on je, da tako kažemo, član cijelog zvjezdanog neba, kroz svoje srce sa svime što mu pripada, član je Sunca, kroz svoj probavni sustav i sve što mu pripada, u drugom je smislu, zemaljsko biće.

I to se može, i doživjet će se, kada vanjski fizički ovoj ljudskog bića postane pokretljiviji. Jer čovjek kroz ono što apsorbira od Zemlje može mnogo griješiti, protiv onoga što se u njemu odražava kroz čiste sile kozmosa. Naprimjer, izazivajući smetnje kroz izbor vanjske prehrane, čovjek može griješiti protiv čisto zemaljskih zakona, koji djeluju unutar probave, koji dalje djeluju poput sunčevih zakona u aktivnosti srca i poput kozmičkih zakona izvan sunčevog sustava u aktivnosti mozga – u određenoj mjeri čovjek može svojom ishranom vrlo teško zgriješiti protiv kozmičkih aktivnosti u svom mozgu, a to može iskusiti duša koja se razvija antropozofski,

posebno u trenutku buđenja. Tijekom sna također se događa da se probavna aktivnost proširi u mozak, prska u mozak. Kad smo budni, snage mišljenja rade na mozgu; probavna aktivnost mozga se povlači. Kada mišljenje miruje tijekom sna, probavna aktivnost djeluje na svijest, a kada se osoba probudi i osjeti odjek toga, tada iskustvo može biti pravi barometar za zdravu ili nezdravu prehranu, posebno za dušu u razvoju. Čovjek to osjeća iz svog organizma, takoreći, u tupim, probadajućim osjećajima, osjećajima koji ponekad, kada je uživao u nečemu lošem, mogu izgledati kao, recimo, mala središta obamrlosti u mozgu. Sve to na suptilan način doživljava duša koja se razvija antropozofski. A trenutak buđenja je od ogromne važnosti, mislim u smislu opažanja probavnih zdravstvenih stanja fizičkog ovoja. U sve finijim i finijim osjetilima, koja su lokalizirana unutar glave, čovjek opaža da li se u svojoj probavi ponaša suprotno kozmičkim zakonima izvan našeg sunčevog sustava ili je u skladu s njima. Tu vidite, zapravo, ovaj fizički ovoj u divnom odnosu prema cijelom kozmosu i trenutak buđenja kao barometar za čovjeka koji se kroz probavu opire kozmičkim uvjetima ili čovjeka koji je usklađen s tim kozmičkim uvjetima.

Ova razmišljanja će nas postupno voditi u promjene koje se događaju u čovjekovom eterskom ili astralnom tijelu kroz ezoterni ili antropozofski razvoj.

PREDAVANJE III

Den Haag, 22. ožujka 1913.

Promjene koje se događaju u ljudskom biću tijekom okultnog ili antropozofskog razvoja u odnosu na mišićni sustav, a posebno u odnosu na osjetila, osjetilne organe, poput su prijelaza iz fizičkog sustava ljudskog bića u eterski sustav, to jest etersko tijelo. Što se tiče mišićnog sustava, mora se reći da čovjek ne samo da osjeća kako mišićni sustav postupno postaje fleksibilniji, kao što se može reći s obzirom na druge fizičke organe, nego da on osjeća ovaj mišićni sustav – moglo bi se reći – osim što je postao življi, da je još i prožet slabom unutarnjom sviješću. Kao da se svijest zapravo širi kroz mišićni sustav. A kad bi se htjelo govoriti, nimalo netočno, ali donekle paradoksalno, o odgovarajućem iskustvu, moglo bi se reći: tijekom ezoternog razvoja postupno dolazimo do toga da pojedine mišiće i njihov sustav osjećamo iznutra kao u snu; čovjek nosi svoj mišićni sustav sa sobom na takav način da ima slabe snove o aktivnosti tog mišićnog sustava usred dana. Ipak, vrlo je zanimljivo promatrati upravo tu promjenu u fizičkom ovoj, iz razloga što u toj percepciji postoji nešto što nas može najbolje izvijestiti da smo u određenom pogledu napravili određeni napredak.

Kad počnete osjećati pojedine mišiće na takav način da imate slabu svijest o tome što se događa, slabu simpatiju, naprimjer kada ih savijate i istežete, tada morate reći: nešto se događa unutra u mišićima. Kada netko sanja svoje mišićne pokrete, to je dokaz da postupno počinje osjećati etersko tijelo utopljeno u fizičko tijelo; jer ono što čovjek osjeća zapravo su sile eterskog tijela koje su aktivne u mišićima. Dakle, to je početak percepcije eterskog tijela kada netko sanja njegove pojedinačne mišiće, kada ima, takoreći, snolikvu svijest o sebi na način na koji se ljudska bića nalaze predstavljena u anatomskim udžbenicima, gdje je koža oguljena i samo se vide mišići. Da, to je poput skidanja kože i sanjanja pojedinačnih udova, koje susrećete kada počinjete opažati etersko biće.

Osjetljivost je manje ugodna, ali je neizbježna, kada koštani sustav osvane, takoreći, u svijest. Manje je ugodno jer se pri sagledavanju ovog koštanog sustava najizrazitije osjeća njegovo postupno starenje. Stoga nije baš ugodno obraćati pozornost na osjetljivost koja se javlja u koštanom sustavu, a koju čovjek u normalnom životu uopće ne osjeća; ali počinje u sebi osjećati nešto poput sjene u sebi u svom koštanom sustavu dok se eterski razvija. I onda dobijete ideju da je to što su predstavljali kostur kao simbolički izraz smrti odgovaralo određenoj drevnoj vidovitosti ljudi. Znali su da se s kosturom postupno uči osjećati približavanje smrti.

Ali mnogo značajnije od svega toga je iskustvo koje netko ima sa svojim osjetilnim organima tijekom ezoternog ili antropozofskog razvoja. Znamo, naravno, da se ti osjetilni organi moraju isključiti kada ljudsko biće prolazi kroz ezoterni razvoj; moraju šutjeti, da tako kažem. Kao rezultat toga, fizički se osjetilni organi osjećaju osuđenima na neaktivnost tijekom ezoternog razvoja; oni su isključeni. Sada kada su isključeni kao fizički osjetilni organi, događa se nešto drugo: prvo, postupno shvaćanje pojedinih osjetilnih organa kao posebnih svjetova koji prodiru u nas. Naučite osjećati svoje oči, uši, čak i osjetilo topline, kao da je 'izbušeno' u vas. Ali ono što čovjek uči osjećati nije fizički organ osjetila, već eterske sile, sile eterskog tijela, koje imaju organizirajući učinak na organe osjetila. Tako da kada netko isključi aktivnost osjetila, vidi, takoreći, prirodu ovih osjetilnih organa kako se otvara, kao i tolike eterske organizacije 'izbušene' u njemu. To je izuzetno zanimljivo. Utoliko što netko isključuje svoje oči tijekom ezoternog razvoja, naprimjer, i više ne misli o fizičkoj viziji, upoznaje nešto što zadire u njegovu vlastitu organizaciju poput svjetlosnog organizma; čovjek tada doista nauči prepoznati da je oko nastalo postupnim djelovanjem unutarnjih sila svjetlosti na naš organizam. Jer dok zanemarujemo sve aktivnosti fizičkog oka, osjećamo vidno polje prožeto eterskim svjetlosnim silama koje imaju organizirajući učinak na oko. Neobična je pojava da se sa svjetlosnim silama upoznajemo preko oka, ako ga se isključi. Sve fizikalne teorije nisu ništa u usporedbi s onim znanjem o unutarnjoj prirodi svjetla i njegovim učincima, koje se nauči kada se neko vrijeme vježba isključivanje fizičkog očnog vida i postupno počinje percipirati unutarnju prirodu eterskih svjetlosnih sila na mjestu fizičke upotrebe oka.

Osjećaj topline je, da tako kažem, na nižoj razini. Neobično je teško stvarno isključiti osjetljivost na toplinu i hladnoću. Najbolji način da to učinite je da pokušate da vas tijekom razdoblja meditacije kao dijela ezoternog razvoja, ne ometa bilo kakav osjećaj topline. Zato je dobro meditirati tako da ste okruženi takvom temperaturom koja se ne osjeća ni kao toplina ni kao hladnoća, tako da vas ni na koji način ne iritiraju osjećaji topline ili hladnoće. Ako se u tome uspije, onda se može – iako je to teško razlikovati od uobičajenog opažanja temperature – tada se može postupno navikavati na upoznavanje unutarnje prirode toplinskog etera, toplinskog etera koji zrači svemirom; tek tada se u vlastitom tijelu osjeća kao da ga prožima stvarna aktivnost toplinskog etera. Kao osoba više nema percepciju topline, kroz sebe spoznaje prirodu toplinskog etera.

Isključivanjem osjeta okusa, osjetilo okusa se isključuje tijekom ezoternih vježbi, naravno, ali ako netko uspije zapamtiti osjet okusa, ima sredstvo za prepoznavanje prirode još finijeg etera od svjetlosnog etera, takozvanog kemijskog etera. Nije ni to lako, ali se može doživjeti. Na isti način se može prepoznati životni eter isključivanjem osjetila mirisa.

Čudna stvar se događa kada isključite sluh, ali morate postići takvu odvojenost da, čak i ako se nešto čujno događa u blizini, da to više ne možete čuti. Stoga se mora naučiti, namjerno zanemariti ono što se čuje. Tada se sile eterskog tijela, koje organiziraju naš slušni organ, pojavljuju kao da su 'izbušile' svoj put u organizam. Ovako dolazimo do čudnog otkrića. Doista, ove stvari su povezane sa sve većim i većim misterijama. Stoga se možda može reći da se ne može odjednom razumjeti sve što je rečeno o iskustvima u odnosu na takva osjetila kao što je osjetilo sluha. Čovjek dolazi do otkrića da uho ima takvu organizaciju da točno prepoznaje: ovo uho, kakvo mi kao ljudi nosimo u svojoj prekrasnoj organizaciji, nije moglo biti formirano od sila koje, kao eterske sile, djeluju oko Zemlje. Snage svjetlosti, eterske snage svjetlosti, koje djeluju oko Zemlje, blisko su povezane s formiranjem naših očiju, čak i ako je sustav očiju već ranije postojao; ali način na koji je oko formirano, način na koji je sada dio organizma, tijesno je povezan sa svjetlosnim eterskim silama Zemlje. Isto tako, naše osjetilo okusa povezano je s kemijskim eterskim silama Zemlje, velikim je dijelom iz njih razvijeno. Naše osjetilo mirisa povezano je sa životnim eterom Zemlje; organizirano je gotovo isključivo od životnog etera koji okružuje Zemlju. Ali naš slušni organ pokazuje, kada se doživi okultno unutar ezoternog razvoja, da svoje postojanje najmanje duguje eterskim silama koje su u igri oko Zemlje. Želim reći: eterske sile koje su u igri oko Zemlje, doradile su naš organ sluha; ali ovaj organ sluha je tretiran od strane ovih eterskih sila koje su u igri oko Zemlje na takav način, da one zapravo nisu učinile ovaj organ sluha savršenijim, već nesavršenijim; jer te eterske sile koje su u igri oko Zemlje, mogu imati učinak na uho samo ako su aktivne u zraku i stalno u zraku imaju otpor.

Stoga se može reći, iako izgleda paradoksalno: tamo je bila puno finija organizacija, koja je na Zemlji pokvarena, u našem organu sluha. I onda na ovom stupnju razvoja, za antropozofa postaje objašnjivo da je uho donio, cijeli organ sluha, sa sobom na Zemlju kada je napravio put od starog Mjeseca do Zemlje; da, da je ovaj organ sluha bio mnogo savršeniji na starom Mjesecu nego na Zemlji. Čovjek postupno u vezi svog uha ima osjećaj – ponekad se mora kazati paradoksalno – da bi mogao postati melankoličan, jer uho je jedan od onih organa koji svojim rasporedom, svojom strukturom svjedoče prošlim savršenstvima. I onaj tko razmišlja o spomenutim iskustvima, razumjet će okultista, koji, međutim, crpi svoje znanje iz mnogo dubljih sila, okultista koji kaže: na starom Mjesecu, uho je za ljude imalo mnogo veće značenje nego danas. Tada je uho bilo tu da bi živjelo, takoreći, potpuno u glazbi sfera, koja je u određenoj mjeri još uvijek odjekivala na Mjesecu. I u odnosu na te tonove glazbe sfera, iako slabe u odnosu na prijašnja vremena, uho se ponašalo tako da ih je primalo. Bilo je, da tako kažemo, na starom Mjesecu uvijek uronjeno u glazbu, zahvaljujući svom tadašnjem savršenstvu. Ta se glazba na starom Mjesecu još uvijek prenosila

cijeloj čovjekovoj organizaciji; na starom Mjesecu valovi glazbe još su uvijek prodirali u čovjekovu organizaciju, a unutarnji život čovjeka na starom Mjesecu bio je iskustvo zajedništva s cijelim glazbenim okruženjem, prilagodba glazbenom okruženju; uho je bilo komunikacijski aparat za unutarnje oponašanje onih pokreta koji su dolazili izvana kao glazba sfera. Čovjek se na starom Mjesecu još uvijek osjećao kao svojevrsni instrument na kojem kozmos svira svojim silama, a uši su u tadašnjem savršenstvu bile posrednici između glazbe kozmosa i instrumenta ljudskog organizma. Na taj način, sadašnji raspored organa sluha postaje poput podsjetnika-budilice, i s tim povezuje osjećaj da je nekom vrstom kvarenja organa sluha čovjek postao nesposoban iskusiti glazbu sfera, to jest emancipirao se, i glazbu sfera može doživjeti samo u onome što je današnja glazba, koja u osnovi može svirati samo u zraku koji igra svoju ulogu oko Zemlje.

Pojavljuju se i iskustva u pogledu drugih osjetila; ali ona su nejasna i ne bi bilo od neke važnosti pratiti iskustva u odnosu na druge osjetilne organe, iz jednostavnog razloga što je teško rasvijetliti te promjene koje u njima izaziva ezoterni razvoj. Što bi značilo, naprimjer, u odnosu na ono što čovjek danas može doživjeti na Zemlji, kada bi se govorilo o osjećaju za jezik – ne mislim o osjećaju za govor. Za one koji su slušali moja predavanja o 'Antropozofiji' u Berlinu, njima je već poznato da postoji poseban osjećaj za jezik. Kao što postoji osjetilo zvuka, postoji vlastito osjetilo koje ima samo unutarnji, a ne vanjski organ za percepciju same izgovorene riječi. Taj se osjećaj još više pokvario; toliko je iskvaren da danas u osnovi postoji samo posljednji odjek onoga što je ovaj smisao za jezik bio, naprimjer, na starom Mjesecu. Na starom Mjesecu, ono što naši drugovi danas imaju kao osjećaj za jezik, za razumijevanje riječi, služilo je da svjesno opipamo cijelu okolinu imaginativnom sviješću kako bismo, takoreći, našli svoj put oko starog Mjeseca. Koje pokrete čini, kako se snalazi, to je određivao osjećaj za jezik na starom Mjesecu. Čovjek se postupno upoznaje s ovom vrstom osjećaja jezika, kada stječe osjećaj za unutarnju vrijednost samoglasnika i suglasnika, onako kako se vrijednost tih samoglasnika i suglasnika osjeća u mantričkim rečenicama. Ali to je samo slabašan odjek do kojeg se zemaljski čovjek uopće može uzdići, u usporedbi s nekadašnjim osjećajem za jezik.

Dakle, vidite, dragi moji prijatelji, kako se čovjek postupno navikava na percepciju svog eterskog tijela, kako ono što, takoreći, odbacuje u svom okultnom razvoju, aktivnost fizičkih osjetila, biva s druge strane zamijenjeno, vodeći ga u percepciju eterskog tijela. Ali to je neobično: ove percepcije eterskog tijela, o kojima smo upravo govorili, kada ih doživljavamo, osjećamo kao da nam zapravo ne pripadaju, kao da su – kao što sam rekao – u nas 'izbušene' izvana. Osjećamo kako je svjetlosno tijelo 'izbušeno' u nas, osjećamo nešto poput glazbenog pokreta koji se na Zemlji ne čuje, kako u 'nas 'buši' kroz naše uho; međutim, toplinski eter ne osjećamo kao da je 'izbušen' u nas, već da nas prožima; i učimo osjećati

aktivnost kemijskog etera kod eliminiranog okusa, i tako dalje. Dakle, već smo na točki u kojoj osjećamo etersko tijelo promijenjeno, kao da je nešto penetriralo u njega izvana, u odnosu na stanje koje nazivamo normalnim.

Ali sada čovjek postupno počinje izravnije opažati svoje etersko tijelo. Najuočljivija promjena koja se događa u eterskom tijelu, koju neki ljudi smatraju vrlo neugodnom, koja se ne prepoznaje kao promjena u eterskom tijelu, ali koja ipak to jest, sastoji se u činjenici koja vam omogućuje da ezoterni razvoj vrlo jasno primijetite na vlastitom tijelu, da tako kažem, a to je da snaga pamćenja u početku opada. Ono što se obično ima kao pamćenje, ezoternim razvojem gotovo je uvijek degradirano. Prvo imate loše pamćenje. Ako ne želite imati loše pamćenje, jednostavno ne možete proći kroz ezoterni razvoj. Konkretno, pamćenje koje se može opisati kao mehaničko pamćenje, koje se najviše razvija u godinama djetinjstva i adolescencije, i na što se obično misli kada se govori o pamćenju, prestaje biti veoma aktivno. I nemali broj ezoterika morat će se požaliti na degradaciju pamćenja. Jer to vrlo brzo možete primijetiti; u svakom slučaju, puno prije nego što netko uoči suptilne istine koje su sada objašnjene, uočava ovo pogoršanje pamćenja. Ali baš kao što čovjek nikada ne može oštetiti svoje fizičko tijelo, iako ono postaje fleksibilnije ako krene ispravnim antropozofskim razvojem, ne može ozbiljno pretrpjeti trajnu štetu, čak ni u pogledu svog pamćenja. Samo se trebate truditi učiniti pravu stvar.

U odnosu na tjelesnu organizaciju – dok vanjsko tijelo postaje fleksibilnije, iznutra njegovi organi postaju samostaljniji, pa ih je teže usklađivati nego prije – čovjek mora iznutra jačati. To se postiže kroz ovih šest vježbi koje ćete pronaći opisane u drugom dijelu moje *Tajne znanosti*. Tko god to čini na odgovarajući način, vidjet će da dobiva onoliko unutarnje snage da održi fleksibilnije fizičko tijelo u redu, koliko gubi snagu kroz ezoterni razvoj. Sada, što se tiče pamćenja, također moramo učiniti pravu stvar. Sjećanje koje je tu za vanjski život, ponekad se gubi; ali ne treba biti nikakva šteta ako se potrudimo da razvijemo više interesa, dublji interes, više interesa za sve što nas se u životu tiče, nego smo navikli imati prije. Moramo se početi emocionalno zanimati za stvari koje nam nešto znače. Prije toga smo razvili više mehaničko pamćenje, a to mehaničko pamćenje ponekad radi prilično pouzdano čak i kada netko ne voli osobito stvari kojih se želi sjećati; ali to prestaje. Primijetit ćete da je lako zaboraviti stvari kada prolazite kroz antropozofski ili ezoterni razvoj. Jednostavno odlete, stvari za koje čovjek nema emocionalnog interesa, koje ne može zavoljeti, s kojima duhovno ne srasta, da tako kažem. S druge strane, ostaju stvari uz koje čovjek duhovno raste. Stoga treba sustavno nastojati ostvariti duhovni napredak.

Može se doći do sljedećeg iskustva: pretpostavimo da neka ličnost u mladosti, kada se još nije bila uhvatila ukoštac s antropozofijom, naprimjer kad je čitala roman, nije uopće mogla zaboraviti ovaj roman; mogla bi to

prepričavati uvijek iznova. Sada, kasnije, nakon što je ušla u antropozofski razvoj, ona čita roman. Često to nestane u trenu; ne može se ponoviti. Ali ako, knjigu koju nam je preporučio netko koga cijenimo, ako je pročitate do kraja i zatim je odmah pokušate ponoviti u mislima, i ne samo tako ponoviti, već i odostraga prema naprijed, ono zadnje prvo a ono prvo zadnje, ako se potrudite drugi puta proći kroz pojedine detalje, ako srastate sa stvarima, ako čak uzmete komad papira i zapišete kratke misli, i kad si pokušate postaviti pitanje: s koje strane vas ova tema može posebno zanimati? – tada ćete vidjeti da tako njegujete drugačiju vrstu pamćenja. To nije isto pamćenje. Kada ga koristite možete primijetiti razliku. Ako se netko koristi mehaničkim pamćenjem, tada stvari ulaze u našu dušu kao sjećanja; ako netko, kao ezoterik ili antropozof, sustavno razvija pamćenje na ovaj način, kao što je sada opisano, onda je to kao da su stvari koje je doživio na ovaj način stale u vremenu. Čovjek nauči, takoreći, gledati unatrag u vremenu, i to je stvarno kao gledanje u ono na što se osvrćete; da, primijetiti ćete da stvari postaju sve slikovitije, da sjećanje postaje sve više imaginativno. Ako ste to učinili onako kako sam to upravo opisao s nekom knjigom, naprimjer, pa ako stvar treba ponovno staviti pred svoju dušu, samo se treba nekako dotaknuti nečega što je s tim povezano, tada ćete pogledati točku u vremenu, da tako kažem, kada ste bili zaokupljeni knjigom, gledat ćete se dok je čitate. Ne dolazi sjećanje, cijela se slika podiže; tada ćete moći primijetiti da dok ste prije samo čitali knjigu, sada se stvari podižu. Gleda se na njih kao da su dalje u vremenu; sjećanje postaje kontemplacija slika udaljenih u vremenu.

To je zapravo prvi, najelementarniji početak za postupno učenje čitanja Akaša zapisa: pamćenje se zamjenjuje učenjem čitanja u proteklom vremenu. A ponekad onaj tko je prošao određeni ezoterni razvoj može gotovo potpuno izgubiti pamćenje, to mu ne šteti jer on stvari vidi unatrag. U mjeri u kojoj je i sam bio povezan s njima, vidi ih s posebnom jasnoćom. Govorim vam nešto čemu se netko izvan antropozofije samo smije i može se samo smijati, kad mu se kaže da se više nema pamćenje, jer se s time ne može povezati niti jedan pojam, a onda se sasvim dobro zna što se dogodilo, jer on to gleda u prošlost. Onda drugi kaže: slušaj, ti imaš dobro pamćenje! – jer nema pojma kakva se transformacija dogodila. A to je nešto što se temelji na transformaciji u eterskom tijelu.

Istini za volju, ova transformacija sjećanja obično je povezana s nečim drugim; povezana je s činjenicom da se unutar našeg bića pojavljuje i svojevrsna nova prosudba. Ne možemo steći taj retrospektivni pogled, a da istovremeno ne zauzmemo određeno stajalište u odnosu na ono što smo tamo doživjeli. Dakle, svatko tko se osvrne na nešto što je tretirao kao naprimjer, onu knjigu – ako sebe vidi na ovaj način – morat će i procijeniti da li je to bilo pametno ili glupo. I, kao još jedno iskustvo, neka vrsta samoprocjene snažno je povezana s tom retrospekcijom. Ne možete a da ne zauzmete stav o svojoj prošlosti: za jedno ćete si predbacivati, za drugo će

vam biti drago što ste uspjeli; ukratko, čovjek neće moći ne suditi o prošlosti, na koju gleda retrospektivno. Tako da čovjek zapravo postaje oštrije sudac samog sebe, odnosno svog prošlog života. Čovjek osjeća, da tako kažemo, sebe u aktivnom eterskom tijelu – koje uostalom, ima cijelu prošlost u sebi, gledajući unatrag nakon smrti – osjeća ovo etersko tijelo kao inkluziju u sebi, kao nešto što živi u njemu i što čini vrijednost. Da, takva se promjena događa u eterskom tijelu da čovjek često osjeća poriv za takvom samorefleksijom; da se gleda ovo ili ono kako bi se na posve prirodan način naučilo prosuđivati svoju vrijednost kao čovjeka. Dok se obično živi bez te percepcije, etersko tijelo sada se percipira takoreći, u retrospektivnom pogledu na vlastiti život. Vlastiti život će postati težak dok osoba prolazi kroz ezoterni razvoj. Čovjek se mora suočiti s činjenicom da ga ezoterni život u određenoj mjeri ometa, da je prisiljen pomnije promotriti njegove prednosti i mane, njegove pogreške i nesavršenosti.

Ali još nešto dublje, vezano uz etersko tijelo postaje perceptibilno, da tako kažemo, nešto što se i prije moglo opaziti, ali ne u tolikoj mjeri. To je temperament. A promjena eterskog tijela kod ezoterika koji se ozbiljno razvija osnova je veće senzibilitnosti, veće osjetljivosti na vlastiti temperament. Uzmimo melankolika, kako bismo izdvojili poseban slučaj u kojem to može postati posebno jasno. Ako melankolik koji nije postao ezoterik, nije dosegao antropozofiju, koji prolazi kroz svijet tako da ga neke stvari u svijetu čine mrzovoljnim, da neke stvari izazivaju njegovu pretjerano pogrđnu kritiku, koji je općenito toliko dirnut stvarima da kod njega izazivaju simpatije i antipatije puno više nego je to slučaj kod, naprimjer, flegmatika, kada takav melankolik sa svim svojim karakteristikama, od ekstremne odbojnosti, mrzovolje, prezirući i mrzeći, pa do onog stupnja kada je samo malo osjetljiviji na percepciju svijeta – postoje sve međufaze i nijanse – pa, kada takav melankolik uđe u ezoterni razvoj, tada mu temperament postaje bitna osnova za osjetiti etersko tijelo. On postaje osjetljiv na sustav svojih sila koje izazivaju melankoliju, jasno uočljivih u sebi, i dok je ranije svoje nezadovoljstvo usmjeravao samo protiv utisaka vanjskog svijeta, sada to nezadovoljstvo počinje okretati protiv sebe.

Veoma je važno u ezoternom razvoju pažljivo provoditi samospoznaju, i melankolika treba potaknuti da prakticira tu samospoznaju koja će mu omogućiti da prihvati takvu promjenu mirno i spokojno. Kao što mu je svijet u prošlosti često bio odbojan, tako i on sam sebi postaje odbojan, počinje se kritizirati, vidi se da mu sve na njemu nije dobro. O ovim se stvarima, dragi prijatelji, može ispravno suditi samo ako se kod ljudi na pravi način vidi ono što se zove temperament. Melankolik je melankolik samo zato jer ima takav temperament; jer u osnovi svaka osoba ima u duši sva četiri temperamenta. Melankolik je pak flegmatik u nekim stvarima, sangvinik u drugima, a kolerik u trećima; samo posebno, da tako kažemo, sugerira melankolika prije flegmatika, sangvinika i kolerika. A flegmatik nije netko tko nema sve druge

temperamente nego samo flegmatični, flegmatik samo to sugerira, a ostali temperamenti ostaju više u pozadini i dubinama njegove duše. Tako je i s ostalim temperamentima.

Kako se kod izraženog melankolika događa promjena u eterskom tijelu na način da se on svojom melankolijom, da tako kažemo, okreće protiv sebe, tako se javljaju i promjene, javljaju se novi osjećaji u odnosu na druge osobine temperamenta. Ali to se može postići mudrom samospoznajom u ezoternom razvoju, kako bi se popravila šteta koju može učiniti istaknuti temperament; tako da netko počinje na višem stupnju osjećati: ova se šteta može popraviti donošenjem promjena i kod drugih temperamenata; takve promjene koje, takoreći, uravnotežuju glavnu promjenu s istaknutim temperamentom. Treba samo prepoznati kako dolazi do promjena u usporedbi s drugim temperamentima.

Pretpostavimo da flegmatik postane ezoterik – to neće biti lako ostvariti; ali pretpostavimo da se od njega može napraviti prilično dobar ezoterik. To uopće nije nemoguće napraviti, jer ponekad je flegmatik, kada prima određene dojmove, nemoćan protiv tih dojmova; tako da ponekad flegmatični temperament, ako ga materijalizam previše ne izjede, nije loš preduvjet za ezoterni razvoj; samo mora doći do izražaja na, da tako kažem, plemenitiji način, nego u grotesknom smislu u kojem se često vidi flegmatični temperament. Kada takav flegmatik postane ezoterik, temperament flegmatika se mijenja na neobičan način. Flegmatik tada ima vrlo jaku tendenciju da se vrlo dobro promatra i najmanje mu je žao, da tako kažemo, kada se pravilno promatra, pa stoga flegmatični temperament nije loš preduvjet za ezoterni razvoj kada do toga dođe, tada je sasvim pogodan za izvjesno tiho samopromatranje. Za razliku od melankolika, njega ne uzbuđuje sve što vidi u sebi; i zbog toga, kada on vrši samopromatranje, ono obično ide dublje od samopromatranja melankolika, koji je posvuda sputan bijesom protiv samog sebe. Dakle, ako se flegmatik duševno razvija, onda je on, da tako kažemo, najbolji učenik za ozbiljan antropozofski razvoj.

Sada, svako ljudsko biće ima sve temperature u sebi, i – kao što sam rekao – u slučaju melankolika, melankolični temperament je samo sugeriran. Naprimjer, u njemu postoji i flegmatični temperament. U melankoliku se uvijek mogu pronaći strane gdje se on pokaže flegmatičnim u vezi s ovim ili onim. Ako melankolik postane ezoterik i može ga se na neki način usmjeriti, treba pokušati, – dok će s jedne strane on uvijek početi raditi žestoko na sebi, tako da se uvijek javljaju samoprijekori – treba pokušati usmjeriti svoj um na stvari u kojima je prije bio flegmatičan. Morate pokušati probuditi njegov interes za stvari koje ga prije nisu zanimale. Ako to možete učiniti, na neki ćete način paralizirati štetu uzrokovanu melankolijom.

Sangvinik je poseban ezoterik, koji se u vanjskom životu odlikuje time što lako juri od dojma do dojma, i ne voli se držati dojma. Mijenja se na vrlo neobičan način kroz transformaciju svog eterskog tijela; u trenutku kada to želi isprobati ili ga netko drugi želi podučiti ezoteriji, postaje flegmatičan prema vanjskoj nutrini; tako da je sangvinik možda najmanje dobar materijal u smislu njegovog temperamenta za ezoterni razvoj. Kada sangvinik dođe do ezoterije ili do antropozofskog života – a on to čini vrlo često, jer ga zanima sve moguće, uključujući, iako ne intenzivno, antropozofija ili ezoterija, to jednostavno ne traje dugo – tada mora doći do neke vrste introspekcije; ali sve to prima s velikom ravnodušnošću, ne voli gledati u sebe. Zanima ga ovo ili ono o njemu, ali ne ide duboko. U sebi otkriva svakakve zanimljive osobine, ali je odmah njima zadovoljan; i govori o toj zanimljivoj osobini, ali je ubrzo zaboravio cijelu stvar, uključujući i ono što je primijetio u sebi. A među onima koji ezoteriji pristupaju iz trenutnog interesa i koji ubrzo opet bježe od nje, uglavnom su sangviničke prirode.

Ono što ću danas reći, sutra ćemo pokušati objasniti crtajući etersko tijelo na ploči; zatim ćemo nacrtati promjene u eterskom tijelu kroz antropozofski ili ezoterni razvoj.

Ipak je drugačije s koleričkim temperamentom. Kolerika će teško ikada biti moguće, ili samo u vrlo rijetkim slučajevima, pretvoriti u ezoterika; upravo kada je kolerički karakter kod ličnosti osobito izražen, isticat će se upravo to da odbacuje svaku ezoteriju; ništa ne želi znati o tome. Ali ipak može biti da karmičke životne okolnosti, kolerika dovedu u dodir s ezoterijom; tada će biti teško dovesti do promjena u njegovom eterskom tijelu; jer se to etersko tijelo kod kolerika pokazuje posebno gustim, na njega je teško utjecati. Kod melankolika je etersko tijelo, moglo bi se reći – oprostite na trivijalnoj usporedbi, ali bit će jasno što želim reći – kod melankolika je etersko tijelo poput gumene lopte iz koje je ispuhan zrak: ako ga udubite, ulegnuće ostaje dugo. U slučaju kolerika, etersko tijelo je poput gumene lopte koja je ispunjena zrakom; ako je želite udubiti, ne samo da ne drži to udubljanje, nego vas prilično gura unatrag. Dakle, etersko tijelo kolerika nije baš popustljivo, kvrgavo je.

Zato kolerik vrlo teško podnosi preobrazbu eterskog tijela. Ne može prići sebi. Stoga on od samog početka odbija ezoterni razvoj koji bi ga trebao preobraziti; ne može se baviti sobom, da tako kažem. Ali kad se ozbiljnost života ili neka druga stvar suprotstavi koleriku, ili kad je netko takav temperament da ima tihi melankolični ton u temperamentu, a opet je kolerik, onda se upravo kroz tu melankoličnu nijansu može postići da kolerik razvija svoju koleričnu notu u organizmu na takav način, da sada svom silnom snagom djeluje na svoje etersko tijelo koje pruža otpor. A ako tako uspije dovesti do promjena u svom eterskom tijelu, tada u sebi stvara vrlo posebnu kvalitetu: kroz svoj ezoterni razvoj, on postaje sposobniji od

drugih ljudi, pravilno i ispravno prezentirati vanjske činjenice u njihovom uzročnom ili povijesnom kontekstu. I svatko tko može osjetiti dobru historiografiju – to obično ne pišu ezoterici – ali tko god može osjetiti dobru historiografiju koja doista pušta činjenicama da govore, pronaći će barem početak, nesvjesni, instinktivni početak onoga što je ezoterik, u kojem ima koleričkih elemenata, mogao ostvariti upravo kao povjesničar ili kao pripovjedač ili kao portretist. Ljudi poput Tacita bili su na početku takvog instinktivnog ezoternog razvoja. Otud ova prekrasna, neusporediva, deskriptivna snaga Tacita. A svatko tko čita Tacita kao ezoterika zna da ovaj neobičan način pisanja povijesti proizlazi iz vrlo posebne inkorporacije koleričkog temperamenta u eterskom tijelu. To je posebno vidljivo kada imamo pisce koji su prošli kroz ezoterni razvoj. Čak i ako vanjski svijet u to ne vjeruje, to je slučaj i kod Homera. Homerov grandiozni plastični prikaz on duguje koleričkom temperamentu koji je bio aktivan u njegovo tijelu. I još toliko toga bi se moglo pokazati na ovom polju, što već pokazuje vanjski život, takoreći, dokazuje da se kolerik, osobito ako prolazi kroz ezoterni razvoj, čini prikladnim za predstavljanje svijeta u njegovoj stvarnosti, u njegovim kauzalnim vezama, iznutra. Kada kolerik prolazi kroz ezoterni razvoj, njegove su prezentacije takve da, može se reći, već i u svojoj vanjskoj strukturi nose karakter istine i istinitosti.

Dakle, vidjeli smo da je ljudski život vrlo jasno izražen u promjenama u eterskom tijelu, da tako kažemo, oblik koji je poprimilo, u ovoj inkarnaciji postaje uočljiviji, više nego što je inače slučaj. U ezoternom razvoju temperamenti također postaju uočljiviji, a uzimanje u obzir temperamenta u istinskoj samospoznaji od posebne je važnosti. Želimo više razgovarati o ovome sutra.

PREDAVANJE IV

Den Haag, 23. ožujka 1913.

Što se više etersko tijelo mijenja pod utjecajem ezoternog razvoja, to više čovjek dobiva ono što bi se moglo nazvati, osjećajem vremena. Ovaj osjećaj vremena treba shvatiti kao osjećaj svjedočenja slijeda činjenica i događaja u vremenu. U vanjskom životu čovjek je obično bez tog izraženog osjećaja za vrijeme. Već sam pomalo naznačio kako se taj osjećaj za vrijeme pojavljuje čak i kroz promjene u fizičkom tijelu, tako da se ezoternim razvojem postaje osjetljiviji na, recimo, ljeto i zimu. Ali kroz promjenu u eterskom tijelu, doživljaj promjena kod događaja, postaje još življi, mnogo se više osjeća. I onaj tko je neko vrijeme pokušavao duševno napredovati sa svom ozbiljnošću, prije svega će uočiti jasnu razliku između godišnjih doba, da, čak i između godišnjih doba, postupno će uočiti veliku razliku između ljeta i zima, između, proljeća, ljeta i jeseni, ali će osjetiti i znatno kraća razdoblja u tijeku godine. Nekako će vrijeme postati kao nešto živo, kako napreduje. Postupno osjećamo da tijekom vremena percipiramo diferencirani život. Baš kao što se pojedinačni organi u fizičkom tijelu pokazuju kao diferencirani, postaju sve življi i neovisniji jedni o drugima, tako i dijelovi kontinuiranog tijeka vremena postaju neovisniji jedni o drugima, da tako kažemo. A to je povezano s činjenicom da razvijajući vlastito etersko tijelo, u vanjskom eteru doživljavamo život koji nas posvuda okružuje. Nije samo zrak ono što nas okružuje, posvuda nas okružuje eter; ali ovaj eter živi stvarni život u vremenu.

Eter koji nas okružuje je, da tako kažemo, neka vrsta živog bića, i živi različito u slijedu vremena, kao što i čovjek različito živi u svojim različitim godinama. Tako čovjek uči svjedočiti napredovanju života vanjskog etera. Na taj način se sve više naslućuje kakav je život vanjskog etera vani, kada dolazi proljeće, kada se bliži ljeto, kada je ljeto doseglo svoj vrhunac, kada je ljeto na izmaku, kada dolazi jesen i kada je tu. Čovjek uči doživjeti ovaj vanjski tijek; spoznaje se jasna razlika između ovog ljetno-proljetnog, ljetno-jesenskog života i stvarnog zimskog života.

Ta se razlika sve jasnije uočava, tako da si čovjek napokon doista može reći: Zemlja sa svojim eterom živi samostalnim životom, a živeći u skladu s vremenom doslovno pliva u ovom promjenjivom životu etera. Kad nastupi ivanjsko ljeto, čovjek najjasnije osjeća kako je, da tako kažemo, sa svojim eterskim tijelom ovisan sam o sebi, kako sa Zemljom dijeli poseban život tako da ga Zemlja tada malo dodiruje iznutra; kao što sam rekao, čovjek je, takoreći, ovisan o sebi i postupno razumije ono što kaže okultist: ljeto je stvarno vrijeme spavanja Zemlje. Ovdje dolazimo do činjenice koja se pogrešno procjenjuje zbog vanjske maye kojom je čovjek neprestano

okružen. U vanjskom životu, koji dirigira maya, čovjek rado uspoređuje proljeće s jutrom, ljeto s podnevom, jesen s večeri. U ovoj usporedbi griješi, jer u stvarnosti nije tako. U stvarnosti, kada uspoređujemo vanjski tok Zemlje s nečim u nama, moramo usporediti proljeće, ljeto, jesen – tim redosljedom – s vremenom spavanja Zemlje; i jesen, zimu, proljeće – u ovom nizu – sa sezonom buđenja Zemlje. A kada govorimo o duhu Zemlje, moramo zamisliti onu hemisferu gdje je ljeto, duh Zemlje je u istom stanju tijekom ljeta u kakvom smo mi ljudi dok spavamo. Naravno da je na Zemlji drugačije. Čovjek apsolutno izmjenjuje budnost i spavanje, kod Zemlje je tako da se budnost i spavanje sele s jedne hemisfere na drugu; da u osnovi duh Zemlje zapravo nikada ne spava, već kada dopusti da se njegova budna aktivnost za jednu hemisferu zamijeni snom, on tada prenosi svoju budnu aktivnost na drugu stranu. Ali tome ne trebamo pridavati veliku pozornost.

Pogledajmo čovjekov suživot sa Zemljom: zapravo dolazi u obzir samo jedna polutka. Moramo zamisliti da se tijekom ljetnog vremena duh Zemlje na određeni način odvaja od svog fizičkog tijela, što bi sada bila sama Zemlja, i da taj duh Zemlje, ljeti živi isti život u odnosu na svoje zemaljsko tijelo, koji čovjek živi u odnosu na svoje fizičko tijelo tijekom vremena spavanja.

Tijekom sna, fizičko i etersko tijelo leže u krevetu; vode čisto vegetativni život. Za okultnu viziju ispada da se u uspavanom ljudskom tijelu odvija nešto kao fino vegetiranje, kao sjeme i izdanak čisto vegetativnog života, a snage trošene tijekom budnih sati, zamijenjene su ovim vegetativnim životom, tako da čovjek tijekom sna, zapravo ima svoje ljetno vrijeme. I ako bi pogledao život uspavanog fizičkog tijela dok je sa svojim astralnim tijelom i svojim 'Ja' izvan fizičkog tijela, ovaj usnuli život fizičkog tijela bi vidio kao što se vidi pupanje i klijanje biljnog života u proljeće i ljeto na Zemlji. Tako bi čovjek za vrijeme spavanja u svom fizičkom tijelu primijetio vegetativni, klijavući i bujavući ljetni život.

Ali budući da Zemlja ima svoje vrijeme spavanja u dijelovima koje nastanjujemo tijekom ljeta, ljudsko biće u određenoj mjeri ovisi o sebi i svom eterskom tijelu, a posljedica toga je da u ezoternom razvoju ljudsko biće tijekom ovog ljetnog vremena, kada je već steklo sposobnost opažanja tako nečega, percipira vlastito etersko tijelo više, bolje, jasnije nego tijekom zimske sezone. Uočava, da tako kažemo, neovisnost svog eterskog tijela, konkretno u našem vremenskom ciklusu, neovisnost eterskog dijela glave, eterskog dijela koji je temelj mozga. Vrlo je osebujan osjećaj, sudjelujući u zemljinom eterskom životu tijekom ljeta, netko postupno počne stjecati neku vrstu posebnog osjećaja za ovaj dio ljudskog eterskog tijela, koji se nalazi ispod glave; i onda se to unutarnje iskustvo osjeća drugačije u proljeće, drugačije ljeti, drugačije prema jeseni. U ovom unutarnjem iskustvu čovjek osjeća razlike tako jasno da sada stvarno može govoriti, baš kao u slučaju

fizičkog tijela o diferencijaciji udova, o različitim životima kroz koje prolazi tijekom ljeta, o životima koji se jasno razlikuju jedan od drugog. Drugačiji je život koji se iznutra odvija u proljeće, drugačiji je život koji se odvija iznutra ljeti, a drugačiji je u jesen. Kada se govori o eterskom tijelu, zapravo se mora napraviti separacija, koju ćemo mi danas napraviti: da tako kažem, odvojiti poseban eterski dio koji leži ispod glave.

To je ono što želim skicirati, s nekoliko poteza, dragi prijatelji. Ako zamislimo ljudsko biće kao skicu, tada možemo zamisliti da se ovo etersko tijelo, o kojem sam upravo govorio, osjeća na takav način – sve se manje osjeća prema vrhu, ali ide unedogled – da se kreće ukorak s vremenom. I postupno se uči vrlo jasno osjećati da su u ovom dijelu našeg eterskog tijela bila kreativno aktivna bića, bića koja se izmjenjuju u različitim vremenima koja živimo od proljeća do jeseni; primjećuje se da su vremena djelovala na moždani dio našeg eterskog tijela, tako da to naš mozak, u izvjesnom pogledu čini složen organ.

Njega su, takoreći, izgradila različita duhovna bića koja su izmjenjujući se razvijala svoje sposobnosti. Čovjek sada dobiva predodžbu o vrlo značajnom učenju – i postupno uči osjećati istinu ovog učenja – o učenju koje se posebno njevalo u Zaratuštrinim školama. Ovo učenje kaže da je etersko tijelo ljudskog mozga postupno stvoreno iz duhovnog kozmosa od strane duhovnih bića nazvanih Amshaspandi. O ovi Amshaspandi, oni rade tako da vladaju tijekom ljetne sezone, a i danas vladaju tako da smjenjuju jedan drugoga, prvi u rano proljeće, da tako kažem, drugi u proljeće, i tako do šestog i sedmog. Sedam ili šest takvih duhovnih bića, izmjenjuju se tijekom vremena; i oni su kreativni duhovi koji – izmjenjujući se, tako da kada jedan završi svoju aktivnost, drugi intervenira – stvaraju tako komplicirano biće kao što je etersko tijelo, posebno ono ljudskog mozga. Šest do sedam duhovnih bića izmjenjuje se u aktivnosti u našem mozgu, a fizički ljudski mozak shvatit ćemo tek kad si kažemo: tu djeluje duh koji se posebno osjeti u rano proljeće – on zrači svojim moćima koje su prvenstveno eterske; zatim kasnije u proljeće, dolazi drugi duh, koji zrači svojim moćima.

Dakle, eterske snage ovog drugog duha zrače u isti prostor. Treći duh opet u njega zrači svoje eterske sile, i tako je ovaj eterski dio ljudskog mozga formiran na takav način da duhovi, koji se izmjenjuju, šalju svoje eterske sile u isti prostor u različito vrijeme.

Sada, mora nam biti jasno da možemo osjetiti samo određene veze između onoga što je u našem mozgu i ovih duhova, koji danas rasprostiru svoje eterske snage izvan nas. Jer okultizam nas uči da se ono što sam upravo opisao dogodilo tijekom razdoblja starog Mjeseca; tako da ne smijemo vjerovati da ti duhovi koji, kako se može reći, vladaju ljetom, da i danas djeluju i da su formativne snage. Rudimente koje su stvarno zračili ovi duhovi tijekom razdoblja starog Mjeseca, čovjek je donio u zemaljsku

egzistenciju; ali budući da ih nosi u svom vlastitom eterskom tijelu, on i danas osjeća – danas kada ta bića više nemaju nikakav izravan utjecaj na naše etersko tijelo u mozgu – on i danas osjeća odnos s njima, i to je ono što možete osjetiti ljeti. U rano proljeće čovjek osjeti prve od ovih duhova, koji danas u eteru imaju drugačiji zadatak; ali čovjek osjeća da ono što nosi u sebi, što je upio na starom Mjesecu, dolazi od njih; čovjek se u to vrijeme osjeća srodnim s njima. To je silno otkriće do kojeg čovjek može doći u tijeku svog ezoternog razvoja: da u prolasku vremena doživljava nešto poput slike duhovno djelatnih bića, koja danas imaju sasvim drugu zadaću nego prije, koja su u prošlosti bila kreativni duhovi u našem vlastitom biću. Tijekom formiranja Zemlje, fizički mozak je nastao poput otiska, otiska onoga što se kroz te duhovno- kozmičke utjecaje razvilo kao neka vrsta eterskog arhetipa tijekom razdoblja starog Mjeseca. Nacrtao sam ovaj dio našeg eterskog tijela otvoren prema gore, jer se stvarno tako osjeća (*vidi crtež dalje u tekstu*). To se osjeća na takav način da čim ga čovjek sagleda u sebi, zapravo dobije osjećaj: tu se otvaraš duhovnim svjetovima, tu stojiš u vezi s duhovnim svjetovima koji su uvijek iznad tebe. Postoji još jedan osjećaj koji se postupno razvija u ezoternom životu, prema ovom dijelu eterskog tijela. Općenito, nije nimalo lako doći do razumijevanja o tim stvarima; ali nadam se da ćemo se razumjeti ako pokušam jasno reći ove stvari.

Kao da se osjeća, kada se počne osjećati fizičko tijelo, kao da se pliva u struji vremena, Ali za ovaj eterski dio glave kao da se osjeća da uzima vrijeme sa sobom. ne samo da 'pliva' u vremenu, nego vrijeme koje teče uzima sa sobom. Zapravo, nosimo puno toga iz ranijih vremena u ovom eterskom dijelu glave: tamo sa sobom nosimo staro Mjesečevo vrijeme; jer je suština onoga što je tamo nastalo, nastala tijekom razdoblja starog Mjeseca, i struju razdoblja starog Mjeseca nosi se u eterskom dijelu mozga. A kad se sada tako počnete osjećati, to je kao sjećanje na vrijeme starog Mjeseca. Svatko tko stekne predodžbu o unutarnjim iskustvima koja su jučer navedena kao iskustva temperamenta, također može razumjeti kada se kaže da okultist, koji na ovaj način nauči osjećati unutrašnjost eterskog tijela svoje glave, ako se posebno koncentrira na ovaj eterski dio glave, tada mu je uvijek ta koncentracija na eterski dio glave povezana s melankoličnim raspoloženjem koje ga obuzima; osjeća se da tako kažemo, melankolično raspoloženje pretočeno u glavu u ezoternom razvoju. I iz ovog melankoličnog raspoloženja postupno se razvija razumijevanje unutarnjeg iskustva za stvari koje su bile navedene našim prijateljima u okultnom opisu starog Mjeseca.

Ezoterni razvoj mora naravno, ići mnogo dalje ako se doista želi opisati individualne uvjete na Mjesecu; ali ovdje vidite kako počinju stvari koje dovode do takvog opisa. Vidite da se u ljudskom biću javlja nešto što bi se moglo nazvati 'melankolijom glave', i unutar takvog raspoloženja se postupno izdvaja pogled kao sjećanje na daleku prošlost, u razdoblju starog Mjeseca. I bilo bi poželjno, dragi prijatelji, kada biste mogli upotrijebiti opise kao što su

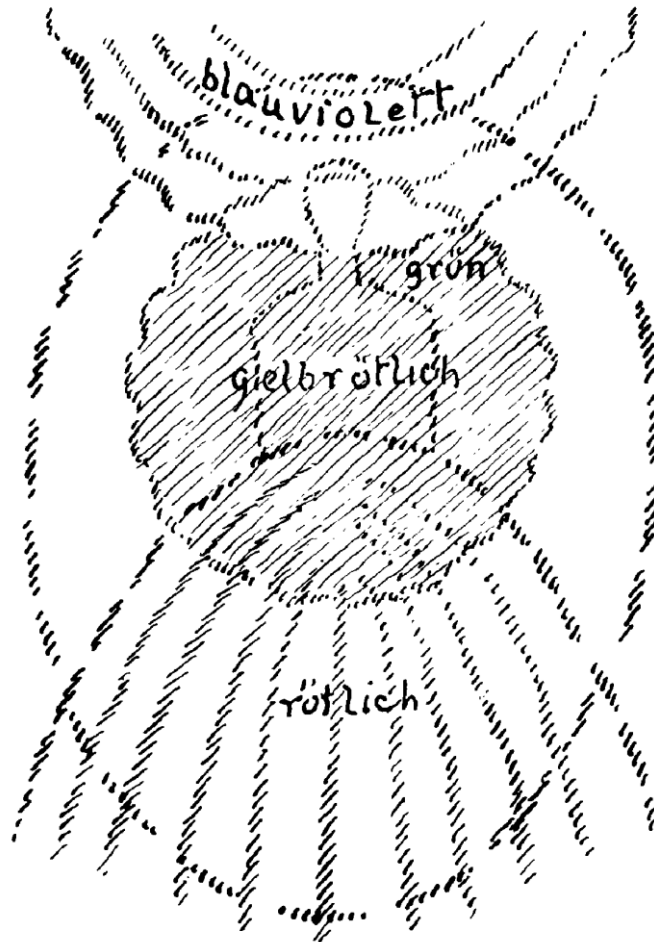
ovi koje sam upravo dao, kako zapravo napreduje ezoterni razvoj, kako se počinje s određenim iskustvom, kako se uči prepoznati to iskustvo – u ovom slučaju, naprimjer, sjećanje na daleku prošlost, iz koje se struja vremena uvlači u sadašnjost – i kako se takoreći uči ponovno 'razmotati' ono što je nekada proživljeno. Iz ovoga možete zaključiti da okultist doista ne fantazira kada daje onu konstrukciju kozmosa koja seže u daleka vremena Mjeseca, Sunca i Saturna, već ako se samo strpljivo ustraje, razmatrajući kako se došlo do tih stvari, može se dobiti ideja o postupnom poniranju u te silne velike svjetske slike, koje svakako pripadaju dalekoj prošlosti, ali se ponovno dozivaju iz sadašnjeg života. Samo se moramo potruditi da u sebi doživimo, naprimjer, pojave u prošlosti, koje leže uključene, zamotane u nama, a zatim ih razmotati.

Drugačije se doživljava etersko tijelo, onaj dio eterskog tijela koji pripada središnjem dijelu ljudskog bića. Izvana se senzacija gubi; iznutra se opaža na takav način da se može reći: ono što je ovdje nacrtano u sredini poput neke vrste oblika jajeta osjeća se odvojeno od ostalog. Ako netko izdvoji ovaj srednji dio eterskog tijela kao posebno iskustvo, onda mora reći: svatko tko ezoternim razvojem dođe do iskustva diferenciranog života ovog središnjeg dijela ljudskog bića, tada ima osjećaj da u ovom dijelu eterskog tijela u biti pliva sa strujom vremena. I u ovom dijelu eterskog tijela, još uvijek se jasno osjeća iskustvo eterskog života Zemlje, koje se diferenciralo tijekom vremena.

Tko god ezoterno napreduje, u ovom dijelu posebno osjeća kako u rano proljeće na njega utječu različiti duhovi, nego u ljeto ili jesen. To je svojevrsno zajedničko iskustvo, točnije zajedničko plivanje. Kao rezultat toga, i ovaj se dio odvaja od drugoga, a ako sada možemo ulaziti u takve stvari, imamo osjećaj da ovaj srednji dio eterskog tijela oscilira između flegmatičnog i sangviničkog raspoloženja. Poprima različite nijanse između flegmatičnih i sangviničkih raspoloženja. U proljeće, naprimjer, to je više neka vrsta hodanja u eterskom tijelu – u fizičkom tijelu to se izražava sasvim drugačije – s protokom vremena, prema jeseni ima više otpora, odgurivanja struje vremena.

Treći dio eterskog tijela tada se osjeti na takav način da ga osjećamo kako teče prema dolje u beskraj, kako nestaje u Zemlji, ali se širi. To su tri dijela eterskog tijela koja se mogu osjetiti odvojeno jedno od drugog. Sada, međutim, sve ovo bi predstavljalo unutarjni osjećaj, unutarnje iskustvo eterskog tijela; za vidovnjaka ne bi bilo tako, naprimjer, dok gleda etersko tijelo drugog čovjeka, već je to unutarjni osjećaj vlastitog eterskog tijela. Ovo iskustvo je bitno promijenjeno činjenicom da postoji četvrti član eterskog tijela, jasno omeđen poput oblika jajeta, koji zapravo apsorbira ljudsko biće. Od raznih osjećaja doživljenih u odnosu prema tim dijelovima eterskog tijela, postupno stvaramo osjećaj da imamo unutarjni dojam eterskog tijela kao vanjskog oblika.

I dalje se etersko tijelo zatamni, promijeni boju, i stječe se dojam da se nalazite u nekoj vrsti plavkaste ili plavkasto- ljubičaste aure, tu u tom dijelu eterskog tijela. Ovaj dio, koji odgovara glavi, također je plavkast ili, ovisno o tipu osobe, plavkasto- zelenkast, ali postupno ispod postaje zelen. Srednji dio ima izrazito žućkasto- crvenkastu nijansu – kada se osjeti boja – a donji dio ima izrazito crvenkastu, do duboko crvenu boju, ali zrači i često pokriva veliko područje.

Sada su, međutim, sile koje djeluju u ova četiri dijela diferencirane, tako da ono što imamo kao unutarnje osjećaje nije toliko izrazito; ali ako to vidovito promatrate izvana, sile koje su na djelu u ovoj auri rade na sažimanju gornjeg dijela, i onda ako to gledate izvana, imate dojam da je eterski dio glave primjeren obliku glave, samo malo veći od same glave. Središnji dio također. Što je niže, to je manje slučaj. No, kada to promatrate izvana, jer sile djeluju jedna na drugu, stječe se dojam da je etersko tijelo neka vrsta osnovnog oblika fizičkog tijela, ali u određenoj mjeri strši iz fizičkog tijela. Prema dnu postupno nestaje osjećaj sklada između fizičkog i eterskog tijela.

Stoga se morate čvrsto držati činjenice da se unutarnje iskustvo eterskog tijela razlikuje od samog bića, koje se vidovnjaku pokazuje u percepciji izvana. To se mora jasno zapaziti.

Ako kroz ezoterni razvoj naučimo prepoznati one osnovne predispozicije u eterskom tijelu u smislu osnovnih temperamenata, kao što je jučer opisano, onda ispada da se za najniži dio eterskog tijela osjeća kolerički temperament. Zapravo, pojedini temperamenti razlikuju se za različite članove našeg eterskog tijela. Gornji dio eterskog tijela ima melankolični temperament, srednji dio ima flegmatično- sangvinički temperament u izmjeničnim stanjima, a donji dio ima kolerički temperament. I molim vas da obratite pozornost na činjenicu da se ovaj opis odnosi na etersko tijelo. Naprimjer, ako to nemate na umu, vrlo lako možete pogriješiti ako stvari uzmete izvana. Ali tko god ovo uzme u obzir bit će zapanjen konzistencijom između ovoga ovdje i određenih pojava u životu. Pokušajte samo proučavati kolerike, naprimjer – to je jako zanimljivo.

Prema onome što je rečeno, u kolerika bi bio dobro razvijen donji dio eterskog tijela; isticao bi se iznad ostalih dijelova, time bi čovjek bio kolerik. Ostali dijelovi su naravno također razvijeni, ali donji dio bi se najviše isticao. Kada je donji dio eterskog tijela posebno razvijen, gdje su njegove najjače sile, tada se uvijek događa nešto drugo: odnosno, da je fizičko tijelo zanemareno, da fizičko tijelo može pokazati određeni nedostatak razvoja u smjeru koji je u pozadini ovog dijela tijela. Iz toga bi proizlazilo da kod izrazitih kolerika, koji se kao takvi pojavljuju u životu, anatomske nalazi pojedinih organa koji odgovaraju ovom dijelu eterskog tijela pokazuju svojevrsni nedostatak. Molim pročitajte anatomske nalaze na Napoleonu i bit ćete iznenađeni što ćete tamo pronaći kao dokaz. Tek kada se počne proučavati te skrivene strane ljudske prirode, naučit će ih se stvarno razumjeti.

Sada se možete pitati: kako se ono što je jučer rečeno slaže s današnjim? Slaže se. Jučer se govorilo o četiri temperamenta. Oni su pred- uvjetovani silama eterskog tijela. I doista: život eterskog tijela odnosi se na vremensko, isto onoliko koliko se struktura i diferencijacija odnose na prostorno. Fizičko tijelo postaje više živo u prostornom, diferencirajući se, takoreći, na svoje pojedinačne članove; etersko tijelo postaje više živo kako se njegovi članovi diferenciraju u vremenu, to jest, kada se život unutar vremena doživljava u slijedu nezavisnih dijelova i članova.

Melankolik se zapravo temelji na tome da on u sebi uvijek nosi nešto što je ranije doživio, nešto iz prošlosti. Svatko tko može ući u etersko tijelo melankolika otkrit će da to etersko tijelo još uvijek ima rezonancu s onim što je doživio u prošlosti. Ne mislim na ono što je ovdje spomenuto o ljudskom mozgu, što se odnosi na praiskon, nego na ono što se obično naziva melankolijom. Iznad svega, eterski život glave stimulira se u određeno vrijeme – recimo u mladosti; i tada ono što je stimulirano biva tako snažno pod utjecajem da u kasnijoj životnoj dobi kao melankolik osoba još uvijek nosi vibracije u eterskom tijelu koje su bile utisnute u mladosti, dok su kod

ne- melankolika te vibracije jednostavno nestale. Kod flegmatika i sangvinika imamo neku vrstu plivanja ukorak s vremenom; samo kod flegmatika postoji, da tako kažemo, potpuno, ravnomjerno plivanje sa strujom vremena, dok se kod sangvinika izmjenjuju, možemo reći, unutarne brže iskustvo i sporije iskustvo, u usporedbi s vanjskim protokom vremena. Kolerik se, s druge strane, bori – i to je ono što je neobično – protiv vremena koje se približava, koje nam teče iz budućnosti, da tako kažem. Kolerik, dakle, u određenom smislu odbacuje vrijeme od sebe i brzo se oslobađa vibracija koje vrijeme proizvodi u njegovom eterskom tijelu. Stoga melankolik nosi većinu naknadnih vibracija prošlih iskustava; kolerik nosi najmanje odjeka onoga što je doživio u prošlosti. Uzmimo pomalo grotesknu usporedbu lopte iz koje je isisan zrak koja je usporediva s eterskim tijelom kolerika, i ta se usporedba može primijeniti i ovdje. Na loptu je teško ostaviti utisak uzastopnim događajima; gura događaje od sebe, pa ne dopušta da događaji dok rade u struji vremena, snažno odjeknu u njemu. Zato ih ne nosi dugo. Melankolik koji dopušta događajima da se probiju duboko, duboko u njegovo etersko tijelo, mora dugo nositi sa sobom vibracije koje nosi iz prošlosti u budućnost.

Dobro je ako se za razumijevanje eterskog i fizičkog tijela stekne ideja da je fizičko tijelo prvenstveno prostorno tijelo, a etersko tijelo prvenstveno entitet vremena. Čovjek uopće ne razumije etersko tijelo ako ga promatra samo kao entitet prostora. A ovakav crtež, kakav je ovdje napravljen, zapravo je samo svojevrsna vizualizacija u prostoru, života eterskog tijela koji teče i prilagođava se vremenu. Budući da sam život eterskog tijela teče svojim tijekom u vremenu, to je život vremena, mi također doživljavamo vrijeme s našim eterskim tijelom, odnosno vanjski tijek događaja u vremenu.

Čovjek kada prolazi kroz okultni razvoj, doživljava i drugi tijek događaja u vremenu. U običnom životu ovaj se tijek događaja malo opaža, ali se s višim razvojem duše opaža: to je tijek dana. Jer na određeni način na tijek dana, duhovi tjeka godine utječu manjom snagom. To je isto Sunce koje određuje i tijek godine i tijek dana! Svatko tko je prošao kroz ezoterni razvoj uskoro će otkriti da postoji takav odnos između njegovog eterskog tijela i onoga što se događa u vanjskom eteru, da će, da tako kažemo, imati drugačiji stav prema duhovima jutra od podnevnih i od onih večernjih. Jutarnji duhovi nas stimuliraju na takav način da se u našem eterskom tijelu osjećamo stimulirani da se uključimo u aktivnost koja više naginje prema intelektu, prema razumu, prema razmišljanju o onom što smo doživjeli, prema prosudbi onoga čega se sjećamo. Kako se približava podne, te se moći prosuđivanja postupno smanjuju; čovjek osjeća kako iznutra djeluju impulsi volje. Čak i ako oko podneva počne biti manje učinkovito, da tako kažemo, u odnosu na 'radne snage' nego ujutro: unutarne snage volje postaju aktivnije. A onda, kako se približava večer, dolaze produktivne snage, ono

što više ima veze s maštom. Duhovna bića koja šalju svoje snage u uvjete životnog etera na Zemlji, također se razlikuju s obzirom na njihove dužnosti.

Možemo biti sigurni, da što više nadvladavamo cijeli materijalistički stav našeg vremena, to ćemo više razumjeti nužnost uzimanja u obzir prilagodbe ljudskog eterskog tijela tijekom vremena. Doći će vrijeme kada će nekome biti čudno u jutarnjim satima učiti školski predmet koji ima posebne zahtjeve za maštu. U budućnosti će čovjeku to biti jednako čudno, kao što je danas čudno ako netko obuče bundu u kolovozu i tanki ogrtač usred zime. Svakako, mi smo danas još malo daleko od tih stvari; ali doći će prije nego što ljudi zapravo misle. Doći će vrijeme kada će, općenito – kao što postoji razlika između ljetnog i zimskog vremena – ali doći će vrijeme kada će ljudi uvidjeti da je apsurdno organizirati školske sate drugačije od odvajanja nekoliko sati ujutro, zatim podne ostaviti slobodnim u velikom vremenskom rasponu, i onda se vratiti na nekoliko sati navečer. Možda ćete smatrati da je to nepraktično u današnjem vremenskom rasporedu; ali je praktično u odnosu na zahtjeve ljudske prirode. I ujutro će se učiti matematika, a navečer čitati pjesnici. Danas smo upravo u vremenu kada je razumijevanje ovih stvari pokopano pod lavinom materijalističkog mentaliteta; tako da će se dogoditi da ono što se mora činiti najrazumljivijom stvari, s obzirom na cjelokupnu prirodu čovjeka, da se to čini najluđim.

Još jedan učinak bit će da ćete tijekom zime, kroz ezoterni razvoj, sve više i više osjećati da niste toliko zatvoreni u svom unutarnjem eterskom tijelu kao tijekom ljeta, već da ste više u dodiru s onim što je neposredni duh Zemlje. Razlika će se osjetiti na način da će se tijekom ljeta reći samom sebi: tamo živiš s duhovima koji su na tebi radili u davna vremena, čiji rad nosiš, dok je izravni duh Zemlje ljeti dalje od tebe. – Zimi utihnu unutarnje vibracije koje čovjek nosi u sebi, naime u glavi, od davnina; osjećat ćete se povezanim s duhom Zemlje, naučiti razumjeti da je duh Zemlje budan zimi. Kako ljeti spava, tako se i zimi budi. Tijekom ljeta duh Zemlje vidi kako izbijanje i klijanje biljnog svijeta dolazi, baš kao što usnuli čovjek vidi kako vegetativne snage izbijaju u njegovom vlastitom tijelu. Tijekom zime one se povlače, kao što se te vegetativne snage povlače u ljudskom tijelu kad smo budni. Zimi se budi duh Zemlje; Zemlja kao da je sjedinjena s probuđenim duhom, kao što je čovjek sjedinjen sa svojim budnim duhom tijekom budnih sati. Slučaj je kada netko stvori za to osjećaj kroz ezoterni život, da nauči osjećati, da ljeti treba misliti, raditi svoje misli. Ne inspiracije; one dolaze iz onoga što je unutra, u neovisnom eterskom tijelu. Ali zimi se lakše nadahnjuje mišlju nego ljeti, tako da ljudska misao više djeluje kao inspiracija zimi nego ljeti. Tako se upravo ljudsko mišljenje u posebnom smislu, zimi događa tako lako da se čini da je u određenom pogledu prirodno. Naravno, ti se odnosi kombiniraju. Ova stanja se također pojavljuju individualno, u pojedinom ljudskom biću. Dakle, ako je osoba sklonija njegovanju misli, koje teže prema nadosjetilnom, to se može obrnuti.

Budući da je tijekom ljeta lakše proizvesti te misli za taj nadosjetilni element, može se dogoditi suprotno. Ali ovo što sam upravo rekao odnosi se na iskustvo eterskog tijela.

Upravo na to zajedničko iskustvo s vanjskim eterskim bićem postaje se sve osjetljiviji, što više čovjek napreduje u svom ezoternom razvoju. A ako čovjek želi razviti svoje etersko tijelo na odgovarajući način, ono mora – baš kao što najprije mora potisnuti osjetilnu percepciju – mora također postupno isključiti mišljenje; posebno mora eliminirati apstraktno mišljenje i postupno prijeći na konkretno, slikovito mišljenje; s mišljenja mora prijeći na misao i zatim također odbaciti misao. Ali onda, kada čovjek uspostavi svoju praznu svijest, kada dopusti mislima da otpadnu, kao što ćete naći opisano u drugom dijelu moje *Tajne znanosti*, tada čovjek osjeća kako mišljenje koje živi u njemu nestaje, kako se ono što je do sada proizveo kao svoje misli vlastitim naporima, topi; s druge strane, tada se osjeća neobično okrijepljen mislima koje naviru u njega kao iz nepoznatih svjetova, koje su tu za njega.

To je prijelaz u životu ljudske duše koji se može okarakterizirati – molim vas da ne shvatite izraz krivo – tako da se kaže: čovjek prestaje biti pametan i počinje postajati mudar. To je nešto što je povezano s vrlo specifičnim konceptom. Razboritost, koju čovjek u sebi razvija snagom prosuđivanja, pamet, koja je zemaljsko dobro, nestaje. Konkretno, čovjek dolazi u unutarnje stanje, da to ne cijeni osobito visoko; jer postupno, čovjek osjeća kako u njemu sjaji mudrost koju su mu darovali bogovi! Molim vas da ne shvatite krivo ove izraze; jer takvo iskustvo dovodi nas do toga da se izraz može upotrijebiti bez imalo neskromnosti, da se može upotrijebiti sasvim ponizno i skromno. Pred mudročću koju su darovali bogovi, čovjek je uvijek postajao ponizniji; čovjek je zapravo ponosan i bahat samo u odnosu na vlastitu mudrost i takozvanu pamet.

I onda, kada netko prolazi kroz to iskustvo, postupno osjeća kako se ta mudrost, ta Bogom dana mudrost, ulijeva u njega, ulijeva u etersko tijelo, ispunjava etersko tijelo. To je vrlo značajno iskustvo; jer se doživljava na osebujan način. Takvo je da se osjeća kako život odlazi ili pliva s protokom vremena. A struja mudrosti je nešto što dolazi prema čovjeku, što se, dok pliva zajedno s vremenom, ulijeva u njega poput nadolazeće struje; i čovjek to izlivanje zapravo osjeća na takav način da – ovo je slikoviti opis – da ga osjeća kao struje, ali struje koje teku u vremenu, koje ulaze kroz glavu i ulijevaju se u tijelo i tijelo ih hvata.

Malo po malo, ovo što sam upravo rekao, postaje vrlo specifično iskustvo. Čovjek se više ne osjeća u prostoru; jer se uči osjećati etersko tijelo, koje je entitet vremena, uči se kretati u elementu vremena, ali neprestano uči susretati, da tako kažemo, duhovna bića koja dolaze prema nama s druge strane kozmosa, dolazeći iz budućnosti i darujući mudrost. Takav se osjećaj da netko prima tu mudrost može postići samo ako je netko uredio ezoterni ili

okultni razvoj na takav način, da je u sebi razvio osjećaj koji na osobit način priprema dušu u odnosu na buduće događaje: kada se razvije prisebnost u odnosu na ono što će nam donijeti budućnost, odnosno na tekuće iskustvo. Ako još uvijek svom iskustvu pristupamo s jakim simpatijom ili antipatijom, ako još nismo naučili ozbiljno shvaćati karmu, to jest, spokojno prihvatiti ono što god nas pogodilo, tada još ne možemo imati onaj osobiti osjećaj mudrosti koja struji prema nama; jer struje mudrosti koje pune svijetla teku u naše biće, možemo razabrati samo na stalozen način. Upravo opisani osjećaj karakterizira vrlo specifičnu točku u ezoternom iskustvu, točku do koje dolazimo i koju možemo doživjeti, samo ako s predanom zahvalnošću i spokojem, svakom iskustvu dopustimo da se približi. To nam omogućuje promjena u našem eterskom tijelu, koja se događa tijekom pravilnog ezoternog razvoja i koja, uz druge razvojne zahtjeve, postavlja i ove: da steknemo vedrinu, da steknemo pravo razumijevanje naše karme, tako da ono što dođe ne primamo sa simpatijama i antipatijama, ili da se bunimo protiv onoga što nas pogađa, već naučimo izdržati svoju karmu u stalnoj struji iskustva. Ovo učenje o podnošenju karme dio je ezoternog razvoja, i to je ono što nam omogućuje transformaciju našeg eterskog tijela na takav način, da ono postupno uči sve više i više osjećati vanjski eterski život koji ga okružuje.

PREDAVANJE V

Den Haag, 24. ožujka 1913.

Radi se o tome da ovaj ciklus predavanja shvatimo u pravom smislu, odnosno da ga promatramo kao raspravu o iskustvima kroz koja čovjek prolazi kao promjenama u sebi tijekom svog ezoternog razvoja, ili recimo kroz antropozofiju izazvanih u njemu, tako da se ono što je opisano definitivno može vidjeti kao nešto što se stvarno može doživjeti tijekom razvoja.

Naravno, samo istaknuta iskustva, takoreći tipična, mogu se objasniti; ali iz ovih najvažnijih iskustava može se steći ideja o mnogim drugim stvarima koje se mogu uočiti tijekom razvoja. Jučer smo uglavnom govorili o tome da čovjek stječe finiju osjetljivost na ono što se događa u vanjskom životnom eteru ili u eteru općenito. Ta su iskustva povezana s mnogim drugima, a jedno iskustvo zaslužuje posebnu pozornost, i to je ono što činimo u vezi s našim prosuđivanjem.

Nije li tako, kao ljudska bića stojimo u svijetu na takav način da stvari koje nam dolaze na put prosuđujemo na određeni način, da o stvarima stvaramo predodžbe, da jednu stvar smatramo ispravnom, a drugu neispravnom. Kako je osoba sposobna prosuđivati stvari ovisi o onome što se obično naziva razboritošću, pameću, prosuđivanjem. Ta razboritost, ta pamet, ta sposobnost prosuđivanja, postupno, tijekom razvoja, postaje nešto što sebe stavlja u drugačije svijetlo. To se već jučer dalo naslutiti. Čovjek sve više otkriva da za stvarne stvari duhovnog svijeta ova razboritost nije ni od najmanje vrijednosti, iako je mora donijeti sa sobom jer mu treba na njegovoj početnoj točki, ako želi započeti put u više svjetove. I tako dolazimo u situaciju koja se lako može činiti nepodnošljivom utilitaristu: da je u početku nešto apsolutno potrebno za viši razvoj, i da unatoč tome kada ste u tom višem razvoju, to gubi vrijednost. Morate učiniti sve što možete kako biste razvili zdravu moć prosuđivanja koja opravdava činjenice ovdje na fizičkoj razini, ali onda morate shvatiti da kada se netko zadržava u višim svjetovima, da ta moć rasuđivanja nema istu vrijednost kao dolje, na fizičkom planu. Ako želite imati zdrava viša osjetila, tada motate krenuti od zdravog rasuđivanja; ali ova zdrava moć prosuđivanja za višu se percepciju mora preobraziti u zdravu percepciju.

No, koliko god se razvijali, mi smo ljudska bića na fizičkoj razini, sve dok moramo ostati na fizičkoj razini, a na ovoj fizičkoj razini imamo zadatak razvijati svoju moć prosuđivanja na zdrav način. Stoga moramo paziti da s vremenom naučimo ne miješati život u višim svjetovima i život na fizičkoj razini. Svatko tko izravno na fizičku razinu želi primijeniti ono što doživljava

u višim svjetovima, postaje fanatik, beskorisno ljudsko biće. Moramo se naviknuti da možemo živjeti u višem svijetu, a onda opet, kada izađemo iz tog stanja života u višem svijetu, držati se onoga što je ispravno za fizičku razinu koliko god je to moguće. I taj dvostruki stav, koji je potreban zbog samog položaja duhovnog i tjelesnog života, moramo pažljivo i savjesno ispunjavati. Navikavamo se na ispravan položaj u svijetu na ovom području, tako da se ne navikavamo miješati u svakodnevne poslove, ono što je nekad pripadalo višem svijetu; da u svakodnevne interakcije miješamo što je manje moguće onoga kada netko može lako doći u iskušenje da kaže: naprimjer, ako postoji nešto što vam se ne sviđa kod neke osobe, da ne možete tolerirati njenu auru. Bolje je držati se uobičajenog načina govora za obični život, ako kaže: čovjek nije simpatičan prema ovome ili onome. U tom pogledu bolje je ostati ljudsko biće na fizičkoj razini među drugim ljudskim bićima na fizičkoj razini, i u običnom životu biti što je moguće štedljiviji s izrazima koji su savršeno ispravni u odnosu na viši život. Treba paziti da se u svakodnevnim poslovima ne miješaju riječi, pojmovi, ideje koje pripadaju višem životu. Ovo bi se možda moglo činiti kao neka vrsta pedantnosti za onoga koji, recimo, iz izvjesnog entuzijazma za duhovni život smatra da je potrebno cijelo svoje biće prožeti tim duhovnim životom; a ipak, ono što bi moglo izgledati pedantnost u slučaju običnog života, važno je odgojno načelo za više svjetove.

Stoga, ako nam se čini prirodnijim opisivati običan život riječima višeg života, prevedimo to na jezik koji je što prikladniji za fizičku razinu! Uvijek iznova treba naglasiti da te stvari nisu proizvoljne, već smislene i učinkovite. Ako se to pretpostavi, onda se može nepristrano govoriti o tome kako, u odnosu na život u višim svjetovima, obična moć rasuđivanja gubi vrijednost, kako se uči osjećati, da tako kažemo, da način koji je prije bio pametan, sada mora prestati. I onda ponovno primijetite – to iskustvo doživljavate sve više – svoju ovisnost o eterskom životu svijeta, naime o vremenu. Kako je lako, osobito u naše doba, ljudima, recimo, mlađim, pristupiti svemu, sve na svijetu mogu prosuditi i sada vjeruju: da, ako imate određenu sposobnost prosuđivanja, onda o svemu možete reći i da i ne, možete o svemu filozofirati. – Ovo uvjerenje, da se može filozofirati o bilo čemu, iščupano je iz duše; jer tada se primjećuje da naše prosudbe zapravo imaju nešto bitno što najprije treba sazreti. Čovjek nauči prepoznati kako jednostavno mora živjeti s određenim idejama koje je apsorbirao, neko vrijeme, kako bi se naše vlastito etersko tijelo moglo pomiriti s njima, ako se želi doći do suda s kojim se i sam može složiti. Primjećuje se da treba pričekati da se dođe do određenog suda. Tek tada se uočava cijelo, puno značenje riječi: pustiti da ono što je u duši sazri. I zapravo postajete sve skromniji.

Ali biti skroman je tako čudna stvar, naravno, jer ne možete uvijek pronaći ravnotežu između neposredne potrebe da prosuđujete i mogućnosti čekanja zrelosti da biste o nečemu imali mišljenje, jer se također jako i

griješi u vezi tih stvari, i jer stvarno ne postoji ništa ispravno osim samog života, koji vas može prosvjetliti o tim stvarima. Recimo, u pitanju o nekoj tajni svijeta, nekom zakonu svijeta, filozof se može suočiti s filozofom koji je do određenog stupnja ezoterijski razvijen. Ako filozof može donijeti samo svoju filozofsku prosudbu, on će u sebi imati uvjerenje da u vezi nečega mora biti u pravu, i možemo shvatiti zašto on mora imati to uvjerenje. Drugi će vrlo dobro znati da se o tom pitanju uopće ne može odlučiti prosudbom koju filozof može spomenuti. Jer on zna da je on u prošlosti upio ideje koje za sud smišlja filozof, da ih je pustio da sazriju u njemu i da je to ono što mu je prije svega dalo priliku da stvar razumije; on zna da je živio s tom materijom, i da je time sazrio za ovu prosudbu, koju sada iznosi na višem stupnju zrelosti. Ali razumijevanje između njih svoje zapravo ne dolazi u obzir, u mnogim slučajevima ne može se postići odmah; može se ostvariti samo kada se u filozofu pojavi osjećaj potrebe da određeni sadržaji duše sazriju prije nego netko može sebi dopustiti mišljenje o njima. Za mišljenja, stavove – to se sve više prepoznaje – treba se boriti, osvojiti ih. Stječete dubok, intenzivan osjećaj za to, a to je zato jer dobijete taj unutarnji osjećaj vremena, koji je bitno povezan s razvojem eterskog tijela.

Da, postupno se primjećuje određeni kontrast koji se javlja u duši između načina na koji se prosuđivalo prije, i onoga kako se sudi sada, nakon što se stekne određena zrelost u stvari o kojoj se radi; i primjećuje se ono što se moglo prosuđivati u prošlosti, i ono što se prosuđuje sada, da se suprotstavljaju jedno drugom kao dvije moći, a zatim se primjećuje određena pokretljivost vremenskog, primjećuje se kako se kroz ono kasnije mora prevladati ono ranije. To je rađanje određenog osjećaja vremena u svijesti, koje se događa uz prisutnost unutarnjih borbi, ali događaju se samo zato jer ono kasnije dolazi u određenu suprotnost s ranijim. To je apsolutno potrebno steći kao unutarnji osjećaj za vrijeme; jer moramo se čvrsto držati činjenice da etersko učimo doživljavati tek kada steknemo unutarnji koncept vremena.

Nadalje, postaje nam izvjesno iskustvo da uvijek imamo osjećaj da je ono ranije došlo iz nas samih po našem sudu, po našoj spoznaji; ono kasnije je teklo u nas, teklo prema nama, darovano nam je. Sve se jasnije javlja osjećaj onoga što je već jučer spomenuto: da se pamet koja dolazi iz sebe mora zamijeniti mudrošću koja se stječe nekom vrstom predanosti struji koja teče prema nama iz budućnosti. Osjećaj ispunjenosti mislima, suprotno onome što ste činili dok ste živjeli znajući da stvarate misli, to pokazuje napredak. Kako čovjek sve više uči to osjećati, da više nema svoje misli, da misli dolaze k njemu, dok ima taj osjećaj, ima pokazatelj da etersko tijelo postupno razvija potreban unutarnji osjećaj za vrijeme. Sve što je bilo prije imati će miris sebično napravljenih stvari; sve što se stekne tijekom sazrijevanja, ostavit će okus da je sagorjelo ono što je čovjek sam napravio, da je potrošeno ono što je čovjek sam napravio. I tako čovjek postupno

preobražava svoje unutarnje biće kroz vrlo čudno iskustvo: postaje sve više i više svjestan da vlastito mišljenje, vlastito stvaranje misli, treba potisnuti jer je to nešto inferiorno, i da je prepuštanje mislima koje mu dotječu iz kozmosa zapravo vrijedno.

Življenje vlastitog života gubi, da tako kažemo, jedan svoj dio – to je izuzetno važno – gubi onaj dio koji radije nazivamo samo-mišljenjem, a ostaje jedino samo-osjećaj i samo-volja. Ali čak i oni doživljavaju promjenu u isto vrijeme kad i mišljenje. Čovjek više ne stvara svoje misli, već ih misli u svojoj duši. S osjećajem da misli imaju vlastite moći pomoću kojih misle same sebe, dolazi do određenog spoja osjećaja i volje. Osjećaj, moglo bi se reći, postaje sve aktivniji, a volja sve emotivnija. Osjećaj i volja postaju sličniji jedno drugome nego što su to bili na fizičkoj razini. Čovjek više ne može shvatiti impuls volje bez razvijanja osjećaja za njega. Nešto on onoga što radite čini da to osjećate kao gorčinu, nešto vas uzdiže. Istodobno sa svojom voljom, osoba u sebi osjeća emocionalno prosuđivanje nad vlastitim impulsima volje. Osjećaji koji su tu samo radi uživanja postupno dovode do neke vrste odbojnosti; ali osjećaji koji se osjećaju na takav način da čovjek sebi kaže, da kao ljudska duša, mora osigurati scenu za takve osjećaje, da ih mora iskusiti u sebi, inače ih ne bi bilo u kozmosu, takve osjećaje postupno smatra opravdanim od ostalih.

Dopustite da vam navedem poseban primjer, i to radikalan, kako bi se moglo sasvim razjasniti što se misli. Bilo tko – ovim ništa ne želim profanirati, već samo radikalno izraziti stvar – svatko bi zaista mogao uživati u dobrom obroku. Kada iskusi tu radost, nešto mu se dogodi – to je bez sumnje – ali nema baš promjena u sadržaju svijeta, u kozmosu, uživa li pojedinac u dobrom obroku ili ne; nema velike važnosti općenito za život svijeta. Ali ako uzme Evanđelje po Ivanu i pročita samo tri retka iz njega, to čini ogromnu razliku za cijeli kozmos; jer kad, na primjer, nitko ne bi čitao Evanđelje po Ivanu, cjelokupno poslanje Zemlje ne bi moglo biti ispunjeno: iz našeg sudjelovanja u takvim stvarima zrače duhovne sile koje uvijek donose novi život na Zemlju u suprotstavljanju onome što na njoj umire.

Treba praviti razliku između iskustva, onoga što je samo egoistički osjećaj i onoga što pruža scenu za doživljavanje osjećaja koji mora postojati u kozmičkoj egzistenciji. Pod određenim okolnostima čovjek izvana može učiniti vrlo malo, ali s razvijenom dušom, ne za osobni užitek, ako je njegovim osjećajima dana prilika da osjećaj, koji je važan za svijet, uopće postoji, on s time čini izvanredno puno. Koliko god čudno izgledalo, treba reći i sljedeći slučaj: bio jednom jedan grčki filozof po imenu Platon. Od njega postoje spisi. Sve dok čovjek svojom dušom živi samo na fizičkom planu, čita ove spise kako bi iz njih učio. Takva vanjska pouka ima svoju važnost na fizičkom planu, i sasvim je dobro ako netko koristi sve što može da se obrazuje na fizičkom planu, inače ostaje glup. Stvari koje se postižu na

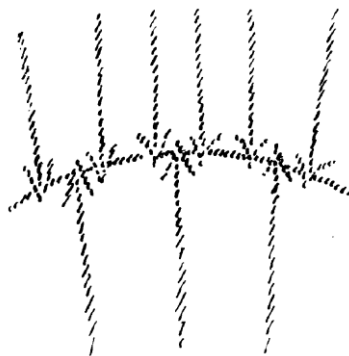
fizičkoj razini su tu da se iz njih uči. Ali ako se duša razvila ezoterijski, onda uzima, recimo, Platona, i ponovno ga čita iz drugog razloga: naime, zato što Platon i njegove tvorevine imaju smisao u zemaljskoj egzistenciji samo ako se ono što je on stvorio, također doživljava u dušama; i tada se ne čita samo da bi se učilo, nego se čita jer se time nešto čini.

Dakle, moramo steći nešto u osjećajima, što nam omogućuje da prepoznamo razliku između egoističnih osjećaja, koji idu više prema strani zadovoljstva, i ne-egoističnih osjećaja, koji se čine kao duhovna obveza. To se čak može proširiti na vanjski život i vanjski pogled na život. I tu dolazimo do točke koja, moglo bi se reći, rasvjetljuje socijalno iskustvo iz individualnog iskustva. Ako netko tko je upoznat s misterijima ezoterije gleda na zbivanja u svijetu: baš kao što mnogi ljudi trate slobodno vrijeme koje imaju, umjesto da oplemene svoje osjećaje u vezi s onim što dolazi od duhovnih kreacija na Zemlji, tako bi netko tko je prošao kroz ezoterijski razvoj želio plakati nad tupošću ljudske egzistencije koja prolazi pored onoga što je tu i može oplemeniti ljudski osjećaj. I u ovom području mora se istaknuti da tamo gdje počnu ta iskustva, pojavit će se određeni finiji egoizam u ljudskoj prirodi. Na sljedećim predavanjima čuti ćemo kako se taj finiji egoizam može nadvladati; ali svakako se pojavljuje kao finiji egoizam, a tijekom duhovnog razvoja čovjek će moći iskusiti da se javlja neka viša potreba za uživanjem, potreba za uživanjem u duhovnim stvarima i duhovnim poslovima. I koliko god groteskno zvučalo, ipak je istina da netko tko prolazi kroz ezoterijski razvoj kaže sebi s određenog aspekta, čak i ako ne smije dopustiti da ta svijest dosegne točku arogancije i taštine, kaže sebi: ja moram uživati u duhovnim kreacijama na Zemlji; tu su da uživam. Tako i treba biti. – I čovjek postupno razvija određeni poriv za takvim duhovnim užicima. Samo u tom pogledu, ezoterija neće izazvati pustoš u svijetu; jer možemo biti sigurni da kada se pojavi takvo samougađanje u odnosu na duhovne kreacije čovječanstva, to neće biti štetno.

Ali kao rezultat javlja se i nešto drugo. Čovjek osjeća kako se vlastito etersko tijelo postupno budi, da tako kažem, osjećajući vlastito mišljenje kao nešto inferiorno, osjećajući kako misli naviru u njega kao iz kozmosa, iz bogovima prožetog kozmosa. Čovjek sve više osjeća kako volja i osjećaj proizlaze iz njega samog; stvarno tek počinjete osjećati ego u volji i osjećaju, dok darove mudrosti koji prolaze kroz vas osjećate kao nešto što vas povezuje s cijelim svijetom. A onda se to iskustvo povezuje s drugim: čovjek tu unutarnju djelotvornost osjećaja i volje počinje doživljavati s unutarnjom simpatijom i antipatijom. Osjećaj postaje sve finiji i finiji: ako učiniš ovo ili ono, šteta je jer imaš određenu dozu mudrosti u sebi. – Od drugih stvari čovjek može osjetiti: to je dostojno učiniti jer osjećaš tu količinu mudrosti u sebi. – Iskustvo samokontrole javlja se prirodno. Čovjeka obuzima gorak osjećaj kad osjeti volju koja proizlazi iz njega samog, koja ga potiče da učini ovo ili ono, što se čini neopravdanim u usporedbi s mudročću koju je primio.

Ovaj gorak osjećaj se najjasnije osjeća nasuprot onome što je netko rekao; i dobro je za one koji se antropozofski razvijaju da ne ignoriraju kako se cijeli unutarnji emocionalni život može oplemeniti u tom pogledu. Dok je čovjek u vanjskom životu, kada je izgovorio riječi, kada je rekao ovo ili ono, također to i odbacio, kod onoga koji je prošao ezoterijski razvoj javlja se jasan osjećaj za ono što je rečeno: nešto poput unutarnjeg stida ako je rekao nešto moralno ili intelektualno loše, a nešto poput zahvalnosti - nije zadovoljan samim sobom - kad je uspio reći nešto čemu stečena mudrost može reći 'da'. A ako osjećate - imate i za ovo dobar osjećaj - da se nešto poput unutarnjeg samozadovoljstva, samodopadnosti, javlja kada ste rekli nešto dobro, onda je to dokaz da još uvijek imate previše taštine u sebi, od koje nema koristi u ljudskom razvoju. Čovjek nauči razlikovati zadovoljstvo što je rekao nešto s čime se može složiti i samozadovoljstvo koje nije dobro. Pokušajte ne dopustiti da se taj osjećaj pojavi, već samo razviti osjećaj srama za ono što ste rekli pogrešno i nemoralno, i zahvalnosti za mudrost koja vam je došla na put, a za koju ne tvrdite da je vaša, već dar kozmosa, kada ste uspjeli reći nešto primjereno tome.

Postupno čovjek počinje osjećati isto i u vezi vlastitog mišljenja. Prije je rečeno: čovjek na fizičkom planu mora ostati ljudsko biće; dakle, osim što ne pridajemo preveliku vrijednost vlastitim mislima, ipak moramo imati te misli, ali to samo-mišljenje se sada također mijenja, na takav način da ga stavljamo pod upravo opisanu samokontrolu. Na pomisao za koju si čovjek može reći: ti si je napravio i primjerena je mudrosti - na tu pomisao razvija se osjećaj zahvalnosti prema mudrosti. Misao koja se javlja kao pogrešna, ružna, nemoralna, dovodi do određenog unutarnjeg osjećaja srama i stječe se osjećaj: još uvijek možeš biti takav; ipak je moguće da imaš toliko egoizma da razmišljaš protivno onome što je već ušlo u tebe kao mudrost! - Izuzetno je važno osjećati tu vrstu samokontrole iznutra. Ova samokontrola također ima osobitost da je nikada ne daje kritički intelekt, već se uvijek javlja u osjećaju. Pazite, dragi prijatelji: tko je samo pametan, tko ima samo moć prosuđivanja u odnosu na vanjski život, tko je kritičan, taj nikada ne može doći do onoga o čemu se radi; jer to se mora pojaviti u osjećaju. Ako nastaje u osjećaju, ako se uspije imati taj osjećaj, to je osjećaj koji nastaje kao iz nutrine; tada se poistovjećujemo s tim osjećajem srama ili zahvalnosti, i osjećamo da smo povezani s tim osjećajem. I ako bih želio skicirati što se tamo doživljava, morao bih reći da je to kao da ste osjetili kako mudrost struji odozgo, to jest, dolazi prema nekome odozgo, struji u glavu sprijeda i zatim je ispunjava odozgo do dna. S druge strane, osjećamo sram kako se izliva iz vlastitog tijela, tako da se poistovjećujemo s tim osjećajima, a ono što je prisutno kao mudrost obraća nam se kao nešto što je dano izvana; i u sebi osjećamo područje, gdje se susreće ono što je sada 'Ja' i mudrost koja nam je dana.

Ovo područje, gdje se to dvoje spaja, može se doživjeti iznutra. Ako netko osjeti da se ovo spaja, onda je to ispravno unutarnje iskustvo unutarnjeg svijeta. Čovjek osjeća kako se misli guraju unutra iz vanjskog, eterskog svijeta – jer to je mudrost koja struji prema njemu iz vanjskog, eterskog svijeta, ono što gura unutra, i osjeća se kroz ova dva osjećaja. To je eterski svijet koji se ispravno osjeća – i kada ga osjećamo na taj način, uzdizemo se do viših bića, koja silaze samo u etersko tijelo, a ne u fizičko ljudsko tijelo. – S druge strane, ovaj eterski svijet se može doživjeti i pogrešno na određeni način. Eterski svijet se ispravno doživljava između mišljenja i osjećanja, kao što je upravo pokazano: iskustvo je stoga čisto unutarnji duševni proces. Elementarni ili eterski svijet može se pogrešno doživjeti ako se doživi na granici između disanja i vlastitog eterskog tijela. Ako netko prerano ili općenito nepravilno radi vježbe disanja, postupno postaje svjedokom vlastitog procesa disanja. Procesom disanja, koji tada percipiramo - dok inače dišemo ne primjećujući to - možemo steći osjećaj svjesnog disanja. I taj osjećaj može biti popraćen određenom percepcijom eterskog svijeta. Kroz svakakve moguće procese disanja može se steći iskustvo, opažanje eterskih procesa koji su stvarni u vanjskom svijetu, ali koji pripadaju najnižim vanjskim psihičkim procesima i koji, ako ih prerano doživite, nikada neće dati ispravnu predodžbu pravog duhovnog svijeta.

Naravno, od određene vremenske točke tijekom ezoterijske prakse, također se može postaviti regularni proces disanja; ali njime se mora upravljati na pravi način. Tada dolazi do toga da eterski svijet opažamo, kako je opisano, na granici između mišljenja i osjećaja, a da ono što tamo upoznajemo samo potkrepljuje činjenica da upoznajemo i grube eterske procese, to jest, koji se odvijaju na granici eterskog svijeta i našeg procesa disanja. Jer stvar je u tome da postoji svijet stvarne više duhovnosti; do njega dolazimo kroz onaj proces koji je opisan, između mudrosti i osjećaja; tamo prođiremo do djela koja bića viših hijerarhija obavljaju u eterskom svijetu. Ali postoji veliki broj svih vrsta dobrih i loših i nepovoljnih i užasnih i štetnih elementala, koji, ako ih dobro ne upoznamo, upadaju u nas kao da su stvarno vrijedan duhovni svijet, dok nisu ništa drugo nego zadnji otpad bića duhovnog svijeta. Svatko tko želi prodrijeti u duhovni svijet, također se mora upoznati i s tim bićima; ali nije se dobro prvo s njima upoznati. Zato jer ima neobična

stvar, dragi prijatelji, da ako se netko prvo upozna s tim bićima bez da ide težim putem vlastitog unutarnjeg iskustva, tada razvija naklonost prema tim bićima, ogromnu naklonost prema tim bićima. I onda može ispasti da netko tko se na pogrešan način, naime kroz takav fizički trening, koji se može nazvati promjena u procesu disanja, uzdigne gore u duhovni svijet, da opisuje neke stvari iz tih duhovnih svjetova, onako kako njemu izgledaju. I opisuje ih tako da ih neki ljudi prihvaćaju kao nešto neobično lijepo, a onima koji ih u sebi percipiraju, mogu biti jezivi i odvratni. Ove stvari su sasvim moguće u iskustvu duhovnog svijeta.

Ovdje nema potrebe govoriti o drugim procesima koje čovjek može provoditi kao obuku i kroz koje može ulaziti u zle svjetove, budući da je u okultizmu uobičajeno da se ne govori o onome što čovjek upoznaje u duhovnom svijetu kao ološ ovog duhovnog svijeta. Nije potrebno duhovno ući u taj svijet; stoga nije uobičajeno govoriti o metodama kojima je podloga proces disanja. Proces disanja, ako se ne odvija na pravi način, dovodi do bića otpada, koja svakako treba upoznati, ali ne prve, jer će se zaljubiti u njih, što ne bi trebalo. Čovjek će dobiti ispravno, objektivno, gledište o njihovoj vrijednosti tek kada prodre u duhovne svjetove s druge strane.

Kad čovjek počne osjećati, takoreći, uzvratiti osjećaje prema mudrosti, kada osjećaj stida, osjećaj zahvalnosti, struji iz njega, kada to izađe iz vlastitog organizma, tada se prvo, najelementarnije upozna s nečim što u okultnom razvoju upoznaje dalje. Jučer smo istaknuli da se postupnim iskustvom eterskog, upoznajemo s onim što je aktivno u našem eterskom tijelu mozga, kao Amshaspande iz učenja Zaratustre. Što se tiče naših predodžbi, također možemo navesti: prije svega upoznajemo se s idejom o bićima arhanđela, za ono što ovi arhanđeli moraju učiniti u nama. Kroz ono što se tamo gradi, što se javlja u nama u osjećaju zahvalnosti i srama, što ima karakter osobnosti jer izlazi iz nas, kroz to dobivamo prvi, elementarni, pravi koncept onoga što su arhaji, ili prvobitne sile; jer ono kako iskonske sile djeluju u nama, doživljavamo na upravo opisan način, na najelementarniji način. Dok u svojoj glavi, kada prvo počinete doživljavati etersko, doživljavate arhanđele - moglo bi se reći - sjenovite u svojim aktivnostima, u svojim eterskim učincima; čovjek doživljava ono s čime u njemu mudrost dolazi u dodir, i što na nju reagira, prvobitne sile prožete s nečim poput volje, ne potpuno prirode volje, već iskonske sile koje su u ušle unutra i djeluju u ljudskoj osobnosti. Postupno, kada se nauči osjećati, dobiva se ideja na što okultist misli kada kaže: na drevnoj inkarnaciji naše Zemlje, na drevnom Saturnu, iskonske sile ili Duhovi osobnosti živjeli su, da tako kažemo, na svojoj ljudskoj razini. U to su vrijeme te iskonske sile ili Duhovi osobnosti bili ljudska bića. Evoluirali su. Kako su evoluirali, stekli su sposobnost rada iz nadosjetilnog. I kako oni razvijaju tu moć u našem sadašnjem vremenu, u našem zemaljskom vremenu, koju se stekli kad je njihov razvoj napredovao do Zemlje?

Oni su stekli sposobnost nadosjetilnog djelovanja na naše tijelo, na naš ovoj, na takav način da u našem tijelu izazivaju sile koje se pojavljuju kao što je opisano. Oni su kanalizirali te moći u nas, i ako danas osjećamo da smo organizirani da možemo razviti osjećaje zahvalnosti i srama koje smo opisali, poput unutarnjeg prirodnog procesa - to u nama može postati iskustvo - onda moramo reći: da bi ovo postalo unutarnje iskustvo, da bi naše etersko tijelo tako pulsiralo, da bi tako reagiralo na mudrost, u njega su se ulile iskonske sile, kao što će to postići i sam čovjek, jednom u dalekoj inkarnaciji naše Zemlje, u drugim bićima koja će stajati ispod njega, kada će oblikovati takve sposobnosti za odgovarajuću ljusku u unutarnje biće. Ono što treba znati o višim svjetovima stječe se malo po malo kroz unutarnje iskustvo, kako se uspinjemo, kako prelazimo iz fizičkog u etersko iskustvo. Kao što znate, na drevnom Saturnu - dopustite mi da ovo dodam da pojasnim ove stvari - toplina je bila, da tako kažem, najgušće fizičko stanje, jedino fizičko stanje, koje se prvi put pojavilo u srednjem razdoblju Saturna. A ono što je postojalo u to vrijeme - o tome možete čitati u mojoj *Tajnoj znanosti* - kao učinci Saturna u fizičkom svijetu, bile su struje topline i hladnoće. Također možemo govoriti o tim strujama topline i hladnoće s psihičkog i duševnog aspekta govoreći: toplina je tekla, ali to je tekla zahvalnost Duhova osobnosti, ili hladnoća je tekla, ali ta hladnoća koja je tekla, koja je tekla u drugom smjeru, bila je strujanje stida Duhova osobnosti. To je ono što moramo postupno steći, da nas tjelesna aktivnost sjedinjuje s moralnom djelatnošću; jer što dalje idemo u više svjetove, to se više spajaju ove dvije stvari, fizički događaj, koji tada više nije fizički događaj, i moralni događaj, koji tada struji svijetom snagom prirodnih zakona.

Sve što je sada okarakterizirano kao nešto što se pojavljuje u unutarnjem iskustvu kroz promijenjeno etersko tijelo, ima utjecaj na nešto drugo u ljudskoj duši. To uzrokuje da ova ljudska duša postupno počne osjećati nelagodu, općenito zbog toga što je to ljudsko biće, što je individualno osobno ljudsko biće. Važno je da čovjek također nauči obraćati pozornost na to; i dobro je to postaviti kao načelo da se na to obraća pažnja. Što je netko manje stekao zanimanje za ono što se tiče ljudi općenito, zanimanje za ono što je opće ljudsko, prije ovog stupnja ezoternog razvoja, to ga više uznemirava kada napreduje. Duša koja je ostala nezainteresirana za ono što je opće ljudsko, a ipak bi prošla kroz ezoterni razvoj, to bi sve više osjećala kao teret. Duša, naprimjer, koja je sposobna ići svijetom bez sažaljenja i bez dijeljenja radosti u onome u čemu druga duša može uživati, duša koja ne može dobro uroniti u duše drugih, koja ne može stvarno suosjećati s dušama drugih ljudi, takva duša, kako napreduje u ezoternom razvoju, osjeća sebe kao neku vrstu tereta. Čovjek nosi sebe poput teškog tereta kada, iako ravnodušan prema ljudskoj patnji i ljudskoj radosti, ipak prolazi kroz ezoterni razvoj; i možemo biti sigurni da ezoterni razvoj ostaje vanjski, intelektualni, da se duhovno upija poput učenja kuhanja ili vanjske

znanosti, dok god se ne osjeća teret, ako usprkos svom razvoju ne možemo razviti suosjećajno srce za svu ljudsku patnju i za svu ljudsku radost.

Zato je tako dobro proširiti svoje interese tijekom okultnog razvoja, a zapravo ništa u tijeku ezoternog razvoja nije gore nego ne pokušati steći razumijevanje za svaku vrstu ljudskog osjećaja i ljudskog života. Naravno, to ne implicira načelo - to se uvijek iznova mora naglašavati - da se sva nepravda koja se događa u svijetu mora zanemariti bez kritike; jer to bi bila nepravda prema svijetu. Ali zahtijeva se nešto drugo: dok prije ezoternog razvoja čovjek može osjetiti određeni užitak u okrivljavanju nekoga za neku ljudsku grešku, to zadovoljstvo u okrivljavanju nekoga zapravo potpuno prestaje. Tko ne poznaje rugače u vanjskom životu, koji tako rado daju točnu kritiku grešaka drugih. Nije da s onim što je bilo ispravno u ljudskoj prosudbi treba prestati, nije kao da se netko mršti u svim okolnostima - da tako kažemo - da moramo osuditi takav čin, kakav je učinio Erazmo Rotterdamski u svojoj knjizi 'Das Lob der Narrheit'. Ne, može se sasvim opravdano biti oštar prema greškama koje se događaju u svijetu; ali tko god prolazi kroz ezoterni razvoj, slučaj je da ga svaki prijekor koji mora izgovoriti ili provesti u djelo, boli i uzrokuje sve veću bol. A patnja zbog potrebe za okrivljavanjem nešto je što se također može pojaviti kao barometar ezoternog razvoja. Što više možete osjećati radost kada morate kriviti ili kada smatrate svijet smiješnim, to ste zapravo manje zreli za napredak. I postupno morate steći neku vrstu osjećaja da se u vama razvija život koji vam omogućuje da gledate na ludosti i pogreške svijeta podrugljivim okom i suznim okom, vlažnim okom i suhim okom. Ova unutarnja artikulacija, ovo osamostaljivanje, da tako kažemo, od onoga što je prethodno bilo pomiješano, sada je također dio promjene koju doživljava etersko tijelo.

PREDAVANJE VI

Den Haag, 25. ožujka 1913.

Razmotrili smo promjene u fizičkom i eterskom tijelu čovjeka, u mjeri u kojoj ih čovjek doživljava tijekom ezoternog razvoja koji pokušava slijediti. Ako želimo izraziti osnovni karakter ovih promjena, možemo reći: tijekom razvoja, čovjek sve više u sebi osjeća svoje fizičko tijelo i svoje etersko tijelo. U odnosu na fizičko tijelo, naglasili smo da, što se dalje napreduje, osjeća se da su pojedinačni organi sve neovisniji jedni o drugima. Moglo bi se reći da se fizičko tijelo samo po sebi osjeća više živo. Naglasili smo da se etersko tijelo ne samo osjeća življim, nego da općenito postaje osjetljivije, da kroz njega prolazi neka vrsta svijesti; jer ono na suptilan način počinje suosjećati s vanjskim tijekom događaja. Naglasili smo, kako čovjek u tijeku svog ezoternog razvoja postaje sve osjetljiviji na napredovanje proljeća, ljeta, jeseni i zime, kako to napredovanje za njega postaje nešto sasvim eksplicitno, tako da su sukcesivne činjenice vremena sve više izražene, više odvojene jedna od druge nego je to slučaj u običnom tijeku života; odvajaju se, diferenciraju.

Dakle, možemo reći da čovjek počinje takoreći, doživljavati procese vanjskog etera. To je prvi početak pravog oslobađanja od njegove tjelesne prirode. Čovjek postaje sve neovisniji o vlastitom tijelu kako stvarno počinje doživljavati svoju okolinu. Proljeće, ljeto, jesen, zimu, doživjet će takoreći u sebi; ali živeći u vanjskom, prestaje živjeti u onome što je vlastita tjelesna priroda. Jučer smo naglasili da je sve to povezano s osjetljivošću na vlastitu tjelesnu prirodu. Postupno, kako postajemo neovisniji o vlastitom tijelu, osjećamo to vlastito tijelo kao neku vrstu nesreće, da tako kažemo; primjećujemo da sve što se odnosi samo na vlastitu tjelesnu prirodu postaje neka vrsta prijekora. I time je već postignuto iznimno puno za viši razvoj, kada se u takvim predodžbama i osjećajima kakvi su opisani jučer, više ne može potpuno složiti s vlastitom ljudskom osobnošću; i ako to doživljavate u sve većoj mjeri, tada je već mnogo dobiveno za ono više, za duhovno iskustvo.

Danas ću pokušati, takoreći, iskorakom, podržati naša razmatranja, koja smo vodili više od iznutra prema van, pokušavajući najprije opisati točku gledišta kao da je ljudsko biće sa svojim astralnim tijelom i svojim 'Ja' već postalo neovisno o fizičkom i eterskom tijelu. O međustanjima ćemo razgovarati u sljedećih nekoliko dana. Radi lakšeg razumijevanja, iznijet ću hipotezu da usred sna čovjek doživi trenutak kada postaje vidovit izvan svog tijela i da se može osvrnuti na svoje fizičko i etersko tijelo.

Do sada smo poduzeli samo nekoliko koraka do ovoga stanja, došli smo tako daleko da smo, takoreći, napustili sebe i naučili iskusiti nešto poput godišnjih doba i doba dana; sada se želimo osvrnuti na situaciju koja bi nastala da imamo fizičko i etersko tijelo s jedne strane, te naglasili kako su tijekom sna izdvojeni 'Ja' i astralno tijelo; i pretpostavljamo da bismo se mogli osvrnuti na fizičko i etersko tijelo koji su ostali iza nas. Tada bi nam se ono na što se osvrćemo ukazalo u potpuno drugačijem svijetlu od onog kojeg smo svjesni u običnom životu. U običnom životu gledamo naše materijalno tijelo kroz svakodnevno promatranje ili kroz vanjsku fizikalnu znanost i u njemu s određenom opravdanošću vidimo fizičku krunu zemaljske kreacije. Mi ovu zemaljsku kreaciju strukturiramo na takav način da govorimo o mineralnom carstvu, biljnom carstvu, životinjskom carstvu i carstvu ljudi; i vidimo sve različite kvalitete izlivena na različite životinjske skupine, takoreći ujedinjene u ovoj fizičkoj kruni kreacije, ljudskom tijelu. Uskoro ćemo vidjeti da to ima određenu opravdanost za vanjsko fizičko promatranje. Današnjim predavanjem ne bi se trebalo pobuditi uvjerenje, s onim što se u početku može predstaviti kod osvrtnja na fizičko i etersko tijelo, ako netko iznenada postane u snu vidovit - ne bi se trebalo pomisliti kao da se došlo do konačnog zaključka o fizičkom tijelu; samo treba zadržati trenutak vidovite retrospektive. U takvom trenutku može se dogoditi sljedeće: osvrnemo se unatrag i prije svega vidimo, da tako kažemo, naše etersko tijelo, koje izgleda nekako poput artikulirane maglice, maglice s raznim strujanjima, koju kasnije želimo detaljnije opisati - čudesna struktura, ali koja je u stalnom kretanju, nikada nije mirna, bez odmora; a zatim gledamo ono što je ugrađeno u ovo etersko tijelo, naše fizičko tijelo.

Sjetite se da smo rekli da vlastito mišljenje mora biti isključeno. Dakle, ne stvaramo vlastite misli o onome što vidimo. Osnovni uvjet za ovaj vidoviti pogled je prije svega da dopustimo da nas nadahnu kozmičke misli koje, da tako kažem, struje u nas. Dakle, ono što tamo vidimo, gledamo, ali to prije svega utječe na naše osjećaje; djeluje na osjećaj i volju. Naše mišljenje, kada stvarno postignemo ono o čemu je riječ, čini nam se kao da smo to izgubili; mislim na vlastito mišljenje. I tako, s osjećajem koji je ostao u nama, osvrćemo se na ono što je ugrađeno u maglovitu formaciju, u vječno pokretnu maglovitu formaciju našeg eterskog tijela, kao na naš fizički organ.

Prvo stječemo opći dojam. Taj ukupni dojam je takav da nas ono što tamo vidimo čini beskrajno tužnim, užasno tužnim. I treća reći, dragi prijatelji, ovo raspoloženje duše, ova strašna tuga, ne ovisi o ovoj ili onoj ljudskoj individualnosti, nego je prilično opća. Ne može postojati ljudsko biće koje, kao što je opisano, gleda izvana na svoje fizičko tijelo, kako je ugrađeno u etersko tijelo, i koje nije sasvim, potpuno prožeto neizmjernom tugom. Svi dojmovi koje sada opisujem izraženi su najprije u osjećajima, a ne u mislima. Neizmjerna tuga, vrlo melankolično raspoloženje obuzima nas kada dignemo pogled prema mislima svijeta koje struje u nas. Ove misli, koje nisu

naše vlastite misli, već kreativno tkaju i djeluju kroz svijet, osvjetljavaju ovu strukturu našeg fizičkog tijela, da tako kažemo, i kroz način na koji je osvjetljavaju, govore nam što je zapravo ono što mi tamo vidimo.

Kažu nam: sve što tamo vidimo posljednji je dekadentni proizvod nekadašnje slave. I iz onoga što nam ove misli govore stječemo dojam: ono što imamo pred sobom kao naše fizičko tijelo je poput nečega što je nekoć bilo moćno i slavno, i što je uvelo i smežuralo se, u malu strukturu koja nam pokazuje nekadašnju slavu. Ono što je ugrađeno u naše etersko tijelo čini nam se kao posljednje, otvrdnulo sjećanje na iskonsku slavu. Tu vidimo naše pojedinačne fizičke organe, koji danas pripadaju, da tako kažemo, našem sustavu ishrane, našem sustavu krvotoka, i našem dišnom sustavu; gledamo ih izvana, gledajući ih duhovno, i gle, pojavljuju nam se tako da si kažemo: sve što imamo pred sobom u fizičkom tijelu je smežurani, osušeni proizvod živih bića koja su nekada postojala; bića koja su živjela u veličanstvenom okruženju, a sada su smežurana i uvenula. A život koji danas imaju u sebi, ta pluća, to srce, ta jetra i drugi organi, postoji samo kao posljednji dekadentni život izvorno snažnog unutarnjeg života.

I u ovom vidovitom promatranju ovi organi za nas postupno se oblikuju u ono što su nekad bili. Kao što misao koje se samo izdaleka sjećamo prerasta u ono što je nekada bila ako se potrudimo da je izvučemo iz sjećanja, tako izrasta i ono što, naprimjer, nazivamo plućima i što se u početku predstavlja kao posljednje sjećanje drevnog sjaja i raskoši.

Ali osjećamo: poput sadašnje misli, vraća se u daleku uspomenu, koja se zatim razvija u ono što je nekad bila. U našoj viziji, pluća prerastaju u imaginaciju onoga što je okultist nekoć poznavao kao postojani simbol, a što još i danas poznaje kao simbol ljudskog oblika: imaginaciju orla. I imamo osjećaj: ta pluća su nekad bića biće - ne kao usporedba sa suvremenim životinjskim bićem orla, jer s druge strane, i ono predstavlja dekadentni proizvod nekoć moćnog bića, koje se u okultizmu naziva orao; okultist je vođen, kao u kozmičkom sjećanju, do orla koji je nekoć bio tamo. – Okrenemo li se svome srcu, na sličan način osjećamo da se i ono pojavljuje kao smežurani proizvod, usahli, zgrčeni proizvod, kao sjećanje na davnu slavu: i osjećamo kao da nas to vodi natrag u iskonska vremena, u daleku prošlost, do bića kojeg okultist naziva lavom. – Zatim se organi donjeg dijela tijela pojavljuju kao sjećanje na ono što se u okultizmu naziva bik, drevno iskonsko biće koje je nekoć živjelo u veličanstvenom okruženju, usahlo i smežurano tijekom evolucije, a danas se pojavljuje kao organi donjeg dijela tijela.

Zato bih želio shematski nacrtati ono što je nekada bilo i do čega dolazimo kada izvana vidovito gledamo svoje tjelesne organe: bika, lava i orla jednog na drugim, treba shematski nacrtati. Tako vidimo nešto što je živjelo kao tri slavna bića u davnoj prošlosti. Želim to smanjiti i nacrtati shematski.

Oko ovih osnovnih organa također možemo vidjeti druge organe u onome što su bili u dalekoj prošlosti; i na taj način pred naš vidoviti pogled dobivamo nešto što se može usporediti s gotovo svim oblicima zemaljskog životinjskog carstva.

Ako sada okrenemo naš pogled natrag na ovo fizičko tijelo ugrađeno u naše etersko tijelo i pogledamo ono što se u anatomiji naziva živčani sustav, da, tada se ovaj živčani sustav također čini kao smežurani proizvod, poput uvelog proizvoda. Ali ono što je danas ugrađeno u naše fizičko tijelo kao živčani sustav, retrospektivnom vidovitom pogledu izgleda ugrađeno u naše etersko tijelo kao zbroj divnih biljnih bića, bića isprepletenih na razne načine, u i kroz bića koja se mogu nazvati životinjskim, tako da vidimo entitete nalik biljkama kako prolaze kroz njih u svim smjerovima. Čitav se živčani sustav razlaže u zbroj prvobitnih biljnih entiteta, tako da zapravo vidimo nešto poput moćne, rasprostranjene biljke, unutar koje žive životinjska bića o kojima smo upravo govorili.

Kada sve ovo imate pred sobom, onda sebi kažete - to jest, kažete sebi jer vam kozmičke misli daju informacije o tome i tumače ono što je pred vama - onda sebi kažete: sve što nosiš u sebi kao ljudsko biće je usahlo, smežurano ono što ti sada vidovito sviće kao u kozmičkom sjećanju. – I sada je pitanje razvoja do ove točke, da se prakticira stalna samokontrola, kontinuirana samospoznaja. Samo spoznaja vas dovodi do točke u kojoj sada možete emocionalno razmišljati: vi ste izvan svog fizičkog tijela. Ono što vam se činilo kao fizičko tijelo, preobrazilo se pred vašim očima u ono o čemu je upravo bilo riječi. A ovo što sada vidite ne postoji u sadašnjosti, to je moralo postojati u iskonskoj prošlosti da bi moglo nastati ono što je vaše fizičko

tijelo tamo dolje. Da bi nastao ovaj smežurani proizvod, ono što sada svojim vidovitim vidom vidite pred sobom, jednom je moralo postojati. Zato fizičko tijelo u početku ostavlja tužan dojam, jer ga čovjek prepoznaje kao nešto što je nastalo kao posljednji uvenuli proizvod nekadašnje slave koja je sada osvanula u vidovitoj viziji.

Molim vas, nemojte me krivo shvatiti što ću reći; ja opisujem činjenice, i uskoro ćete vidjeti kako te činjenice, razotkrivene, neprestano idu u čast mudrim vodičima svijeta; moramo samo saznati činjenice, a na sljedećim predavanjima ću razjasniti o čemu se radi. Ako ste samosvijest doveli dovoljno daleko, do ove razine razvoja, tada ćete shvatiti da u ovom astralnom tijelu, u kojem se sada nalazite, izvan fizičkog i eterskog tijela, ne možete učiniti drugačije nego prepoznati sebe kao apsolutnog egoistu, kao biće koje ne zna ništa osim sebe, i naučite razumjeti da imate dovoljno razloga za tugu. Jer sada se javlja poriv da saznamo zašto je do ovoga došlo, zašto je sve smežurano.

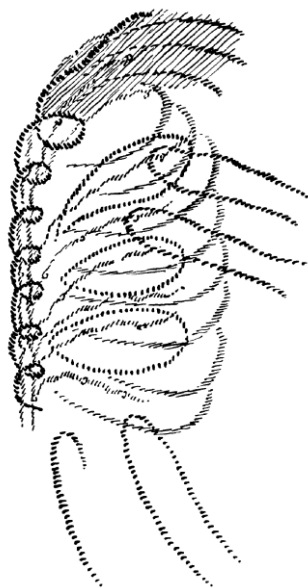
I sada se postavlja pitanje: da, tko je kriv za ovu smežuranost? Ovaj oblik koji vi vidovito imate pred sobom, ovo divno biljno biće sa životinjom, savršene tvorevine, tko je od njega napravio današnji smežurani proizvod fizičkog tijela? – Sada iz vas izlazi kao unutarne nadahnuće: 'Sam si to napravio. A to da ste postali ono što ste sada, dugujete činjenici da ste posjedovali moć oploditi svu tu slavu svojim vlastitim bićem. Tvoje je biće ušlo poput otrova u ovu drevnu slavu, i uzrokovalo da se ova stara slava smanji do mjere u kojoj je sada!'

Pa, mi smo sami doveli do toga, a mogućnost da budemo takvi kakvi jesmo, dugujemo činjenici da smo sami posijali sjeme smrti u svoj toj slavi, i tako ga oplodili da se smežuralo. Baš kao što možete imati moćno stablo koje raste u svojoj slavi i hrani razne životinje koje žive na njemu, a vi ga probušite tako da se s određenog mjesta suši, uvene i smežura do beznačajnosti, i s njim umiru sva bića koja se s njime hrane, to se dogodilo s onim što se vidovito raširilo i što se skupilo u ljudskom fizičkom tijelu. Strašan je dojam koji izaziva ovaj trenutak vidovitog promatranja. – I sve više i više ljudsko biće u svom astralnom tijelu pokušava saznati kako se to dogodilo. U tom mu se trenutku među životinjskim prabićima koje ovdje opaža, tako reći na stražnjem zidu vrta, pojavljuje Lucifer, kao da se grči, u prekrasnom obliku!

Ovdje se prvi put upoznaje Lucifer kroz vidovito promatranje i sada se zna: o da, tako je bilo sa silama koje su se smanjile u fizičkom ljudskom tijelu, kada se unutar ovog cijelog bića koje vam se vidovito predstavlja pojavio Lucifer.

I sada čovjek zna da se u toj dalekoj prošlosti, kada je sve ono što se predstavlja njegovom vidovitom pogledu bila stvarnost, osjećao da pripada

svemu tome: bio je tu, to je bila njegova oblast. I u ovoj oblasti Lucifer ga je privukao k sebi, čovjek se povezao s Luciferom, a rezultat toga je bio da se u strujama moći, koje bi se mogle skicirati u ovim redovima, bića viših hijerarhija pritisnula straga, i istisnula ljudsko biće koje se povezalo s Luciferom u ovim dijelovima prema naprijed, kao što je vidljivo vidovitom promatranju. Područje ovdje (gore desno) ima otvore; kako su se ti otvori smežurali, postali su naši današnji osjetilni organi. Kroz ove otvore, ljudsko biće koje je nekada živjelo u ovoj oblasti je istisnuto jer se povezalo s Luciferom. I nakon što je istisnut, čovjek sada živi u svijetu izvan ove strukture, a ova struktura se smežurala u njegovo fizičko tijelo.

Zamislite, kako biste imali shematski prikaz, da današnje fizičko tijelo postaje sve veće i veće, svi organi se povećavaju, svi probavni, krvožilni i dišni organi se povećavaju poput moćnih životinjskih bića, živčani organi postaju poput biljnih bića, zamislite ljudsko biće koje vlada ovom moćnom strukturom. Sada se s jedne strane pojavljuje Lucifer; budući da je ljudsko biće privučeno Luciferom, bića koja pripadaju višim hijerarhijama pritiskaju ga sa stražnje strane i istiskuju ljudsko biće. Budući da je ljudsko biće istisnuto, cijela se struktura postupno skuplja na mali prostor koji danas zauzima ljudsko tijelo, a čovjek je svojom sviješću, cijelom svojom dnevnom sviješću, izvan svog tijela. To je dovelo do toga da čovjek više ne zna što je unutra, što je prije znao, ali zna što je vani. Istjeran je kroz otvore koji su danas osjetila i danas je u svijetu osjetila, a ono u čemu je bio u davnoj prošlosti danas se smanjilo, to predstavlja njegovu nutrinu.

Sada sam vam dao ideju kako kroz vidovito promatranje čovjek stiže u ono što se zove Raj. Zapravo, u školama misterija, ljudska predodžba bila je vođena prema Raju. 'Gdje je bio Raj?', pitaju ljudi. Raj je bio u svijetu koji, međutim, danas više ne postoji u osjetilnom svijetu. Raj se smanjio, duplicirao se; Raj je za sobom ostavio fizičku unutrašnjost ljudskog tijela kao

posljednji ostatak, samo je čovjek istjeran, ne živi u sebi. Tu nutrinu može samo vidovito upoznati na način na koji smo je mi vidjeli. Čovjek zna što je izvana, zna što mu je pred očima, što mu je oko ušiju; nekad je znao što je unutra, ali to unutra je bilo grandiozno, bio je Raj.

Sada pokušajte steći predodžbu o činjenici da je čovjek, budući da je biće čija se svijest širi preko vanjskog svijeta osjetila, on sabio svijet u kojem je živio prije nego što je ušao u svijet osjetila u uveli ili smežurani proizvod svog unutarnjeg tijela. Tada su bića koja su prvo istjerala čovjeka, a potom nastavila raditi, iskoristila Ahrimana i druge duhove, poslužila se njima, čiju su aktivnost preokrenuli na dobro, oblikujući udove, ruke, stopala i lice; dajući mogućnost da čovjek iskoristi ovaj smežurani Raj kroz svoje ruke i noge i kroz ono što ide unutra kroz njegove osjetilne organe.

Na taj smo način pred našim duhovnim pogledom ugledali gigantski uvećano fizičko ljudsko tijelo, koje u svom sadašnjem stanju predstavlja smežurani proizvod nekadašnjeg Raja. Ako to uzmemo u obzir, onda možemo dobiti malu predodžbu o tome kako vidovito gledanje zapravo napreduje. Vidjeli smo kako čovjek u početku postaje sve osjetljiviji na svoje fizičko i etersko tijelo. Sada, s izvjesnim skokom preko ponora, vidjeli smo kakvi se dojmovi javljaju kada ljudsko biće potpuno izvana gleda unatrag na svoje fizičko tijelo ugrađeno u etersko tijelo. Rekao sam da je etersko tijelo u neprekidnom kretanju. Ništa u tom eterskom tijelu, kada ga pogledate izvana, zapravo ne stoji, ništa ne miruje, sve je u stalnom kretanju. Stalno se nešto događa; i što više putem duhovnog treninga učimo promatrati što se događa, to je širi prikaz tih događanja, da tako kažemo, i sve postaje smisljeno. Baš kao što fizičko tijelo postaje, da tako kažemo, smisljeni Rajski vrt, tako i ono što se odvija u eterskom tijelu također postaje smisljeni proces. Mogli bismo pokušati na općenit način opisati kakve činjenice i procese vidimo kada gledamo etersko tijelo i zanemarimo fizičko tijelo. Pa, fizičko tijelo bi se moglo vidovito vidjeti samo na način koji sam opisao, ako bi se iznenada probudili vidovito iz najdubljeg sna; tada bi se fizičko tijelo proširilo u ovu strukturu, kao što je pokazano. Ali etersko tijelo je do određene mjere lakše vidjeti; može se vidjeti već pokušavajući uhvatiti trenutak uspavlivanja, uhvatiti ga na način da ne prijeđemo odmah u nesvijest, nego ostanemo svjesni neko vrijeme nakon što smo, s astralnim tijelom i 'Ja', napustili fizičko i etersko tijelo. Tada uglavnom gledamo u etersko tijelo, te pokretne stvarnosti eterskog tijela vidimo kao žive snove. Tada vidimo sebe odvojenog kao ponorom od onoga što se događa u eterskom tijelu; ali sada se sve vidi ne u prostornim, nego u vremenskim događajima. Nakon što ste napustili svoje etersko tijelo, morate osjetiti ta iskustva, ta kretanja u vašem eterskom tijelu, kao da svjesno klizite natrag u njega.

Čovjek stoga mora imati ovaj osjećaj, kao da je odvojen od svog eterskog tijela ponorom, koji kao da je ispunjen eterom, univerzalnim kozmičkim eterom; kao da se nalazi s druge strane obale eterskog tijela i tamo se odvijaju različiti procesi. Budući da se bavite procesima koji se odvijaju u vremenu, osjećate se poput lutalice koja ide u vlastito etersko tijelo. U stvarnosti ga sve više napuštamo, ali u vidovitoj svijesti ulazimo u ovo etersko tijelo. Čovjek se osjeća kao da, dok se približava vlastitom eterskom tijelu, nailazi na nešto što ga gura natrag. Dolazimo, takoreći, do duhovne stijene. Onda kao da smo pušteni u nešto. Prvo smo vani, onda kao da smo pušteni u nešto, kao da smo prvo bili vani a sada smo unutra, ali ne na način na koji smo bili unutra tijekom dana. Sve ovisi o tome da smo vani s astralnim tijelom i 'Ja', i samo gledamo unutra; to jest, unutra smo samo sa svojom sviješću. I sada vidimo što se unutra događa.

Na određeni način, sve se preobražava, kao što je fizičko tijelo preobraženo u Raj; ali ono što se tamo događa ipak je mnogo tješnje povezano s trenutnim procesima u čovjeku. Razmotrimo što zapravo znači san, što znači biti 'izvan fizičkog i eterskog tijela'. Jer pretpostavili smo da je sposobnost vidovitosti nastala u određenom trenutku s činjenicom da je osoba iznenada postala vidovita tijekom spavanja ili je kad je zaspala ostala vidovito svjesna. Razmotrimo što je spavanje: ono što prožima fizičko i etersko tijelo sviješću sada je vani; u tijelu se odvijaju samo vegetativni procesi, da tako kažemo, događa se sve što nadomješta energiju potrošenu tijekom dana. Da, mi to opažamo, vidimo kako se snage potrošene u mozgu obnavljaju iz fizičkog. Ali ne na takav način da vidimo mozak kao anatom, nego vidimo kao da ljudsko biće fizičkog svijeta, koje koristimo za svoju svijest tijekom budnih sati, kako ovo ljudsko biće - koje smo doista napustili, ali koje jasno pokazuje da je naš instrument - leži začarano u dvorcu, takoreći.

Baš kao što naš mozak leži poput simbola unutar lubanje, tako nam se naše ljudsko biće na Zemlji čini kao začarano biće koje leži u dvorcu. Suočavamo se s našim ljudskim bićem kao s bićem zarobljenim, okruženim kamenim zidovima. Simbol ovoga, sklopčani simbol, takoreći, je naša lubanja. Izvana je vidimo kao malu lubanju. Ali kada pogledamo eterske sile koje se nalaze u temeljima, ono što je zemaljski čovjek čini nam se kao da je unutra u lubanji i zatočen u tom dvorcu. A onda poteku sile iz drugih dijelova organizma, koje podupiru ovo ljudsko biće, koje je zapravo unutar lubanje kao u moćnom dvorcu. Sile se tu slijevaju. Prije svega, prema gore struji snaga koja dolazi iz instrumenta čovjekovog astralnog tijela i širi se po cijelom organizmu; sve što sjaji i čini ljudsko biće moćnim teče gore kroz živčana vlakna; sve to struji zajedno u zemaljskom čovjeku-mozgu: izgleda kao 'moćni mač' koji je čovjek iskovao na Zemlji. – Zatim pritišću snage krvi; čini se da su te sile krvi - postupno učimo osjećati i prepoznavati - ono što zapravo ranjava čovjeka-mozga koji leži u čarobnom dvorcu lubanje: poput 'krvavog koplja' su sile koje struje u eterskom tijelu prema zemaljskom

ljudskom biću, koje leži u začaranom dvorcu mozga. – I onda spoznate. Taj uvid je da se može promatrati sve što može strujati do najplemenitijih dijelova mozga. Prije nismo imali pojma o tome.

Da, vidite, vraćam se na ono čega sam se ranije dotakao s drugog gledišta. Čovjek može jesti koliko hoće životinjske hrane: za određeni dio njegova mozga sve je to beskorisno, sve je samo balast. Drugi se organi mogu time hraniti, ali postoji nešto u mozgu od čega etersko tijelo odmah odbija sve što dolazi iz životinjskog svijeta. Da, etersko tijelo čak iz jednog dijela mozga, iz jednog malog, vitalnog dijela mozga, odbija i sve što dolazi od biljnog carstva, i prihvaća samo mineralni ekstrakt; i tamo ovaj mineralni ekstrakt dolazi u dodir s najčišćim od svega što dolazi kroz osjetilne organe. Najplemenitije svjetlo, najplemenitiji ton, najplemenitija toplina dodiruju se s najčišćim proizvodima mineralnog carstva; jer se najplemenitiji dio ljudskog mozga hrani kombinacijom najplemenitijim osjetilnih dojmova i najplemenitijih mineralnih proizvoda. Od ovog najplemenitijeg dijela ljudskog mozga, etersko tijelo odvaja sve što dolazi iz biljnog i životinjskog carstva. Ali pojavljuje se i sve ono što čovjek uzima kao svoju hranu. Mozak ima i manje plemenite dijelove koji se hrane svime što struji prema gore i čime se organizam hrani. Samo najplemenitiji dio mozga mora biti hranjen najfinijim sjedinjenjem osjetilnih percepcija i najfinijim pročišćenim mineralnim ekstraktom. Tu se uči prepoznati prekrasnu kozmičku vezi između čovjeka i ostatka kozmosa. Gleda se, da tako kažemo, u dio ljudskog bića gdje se opaža kako ljudska misao, pomoću instrumenta živčanog sustava koji služi astralnom tijelu, priprema mač za ljudsku moć na Zemlji; tu se upoznajemo sa svime što je povezano s krvlju i što na određeni način pridonosi ubijanju najplemenitijih dijelova mozga. A ova najplemenitija stvar u mozgu stalno se održava spajanjem najfinijih osjetilnih percepcija s najplemenitijim proizvodima mineralne oblasti. A onda, kada mozak spava, kada misao ne koristi mozak, onda proizvodi koji su nastali niže unutra od biljnog i životinjskog carstva, struje u mozak.

Kada netko prodre u svoje vlastito etersko tijelo, to je kao da dolazi u ponor i preko ponora vidi što se događa u svom eterskom tijelu; i sve se to pojavljuje u snažnim slikama, predstavljajući procese duhovnog čovjeka tijekom spavanja. Ovo 'Ja' i astralno tijelo, ovo duhovno ljudsko biće, koje zaranja u dvorac, koji je formiran od onoga što je samo simbolično predstavljeno u lubanji, ovdje leži ljudsko biće koje spava, ranjeno krvlju, može se vidjeti kako su misli njegova snaga - ono što se hrani svime što izvire iz carstava prirode, ono što se u svojim najplemenitijim dijelovima mora hraniti onim najfinijim - sve to simbolično prikazano dalo je legendu o Gralu. A legenda o Svetom Gralu govori nam o toj čudesnoj hrani koja je pripremljena od najfinijih učinaka osjetilnih dojmova i od najfinijih učinaka mineralnih ekstrakata, koji su pozvani hraniti najplemenitiji dio čovjeka

tijekom cijelog njegovog života koji fizičko provodi na Zemlji, jer sve drugo bi ga ubilo. Ona nebeska hrana je ono što je sadržano u Svetom Gralu.

A što se još događa, što dolazi iz drugih oblasti, nalazimo jasno prikazano ako se vratimo na izvorno opisanu sagu o Gralu, gdje smo dovedeni do obroka gdje je najprije poslužena košuta. Prodiranje gore u mozak, gdje zauvijek lebdi Gral - to jest posuda za najplemenitiju prehranu ljudskog heroja koji leži u dvorcu mozga, a kojeg ubija sve drugo - sve je to prikazano. Najbolja prezentacija toga nije od Wolframa, nego je najbolje predstavljena na vanjski egzoterni način, jer gotovo svatko može prepoznati, nakon što mu se privuče pozornost, kako je legenda o Gralu okultno iskustvo koje svako ljudsko biće ima svake večeri iznova - najbolje je predstavljeno od Chrétien de Troyes, unatoč profanaciji koja se tamo već uvukla. I on je kroz razne natuknice dovoljno istaknuo da je ono što misli dao egzoterično; jer on se poziva na svog učitelja koji je živio u Alsace i koji mu je stvarno dao ono ezoterično a što je on predstavio u egzoteričnom obliku. To se dogodilo u vrijeme kada je bilo potrebno zbog toga prijelaza koji je naznačen u mom spisu '*Die geistige Führung des Menschen und der Menschheit*'. Malo prije toga legenda o Gralu je postala egzoterična, 1180.

Takve se stvari i danas vanjskom svijetu čine kao fantazija, jer je tako često jedina stvarnost koju današnji čovjek prepoznaje, ona izvan njega. Da se čovjek dokazuje kao kruna kreacije u mnogo višem smislu, on prepoznaje upravo kada vidi svoje fizičko tijelo u njegovoj izvornoj veličanstvenoj veličini i vidi svoje etersko tijelo kako djeluje iznutra: na fizičko tijelo, da oživi ono što je bilo ubijeno i paralizirano ubodom o kojem sam govorio da dolazi od krvi. Etersko tijelo radi na njemu, da ga odmah vrati u život, što bolje može; održava ga tijekom čitavog ljudskog vijeka, iako je već kad se rodi osuđeno na smrt. Ovo etersko tijelo ga čuva tako što iz malog dijela ljudske organizacije izbacuje sve što dolazi iz životinjskog i biljnog carstva, uzimajući samo najplemenitiji mineralni ekstrakt i spajajući ga s najplemenitijim utiscima vanjskog osjetilnog svijeta. Ako to dovoljno duboko osjetimo, ovaj najplemenitiji dio ljudskog organizma izgleda kao duplicirani sveti Gral. I želio sam upotrijebiti ove dvije indikacije danas, da pokažem kako se tipično pojavljuju imaginacije, kako se postupno za stvarnu vidovitost promatranje fizičkog svijeta pretvara u imaginacije. A jedna od najvećih imaginacija koju čovjek može doživjeti, barem za ovo vrijeme na Zemlji, imaginacija je Raja i Grala.

PREDAVANJE VII

Den Haag, 26. ožujka 1913.

Jučer sam pokušao ukazati na dvije legende, Legendu o Raju i Legendu o Gralu, pokušao sam skrenuti pozornost na to kako te dvije legende zapravo predstavljaju okultne imaginacije koje se zaista mogu doživjeti kada za to dođe pravi trenutak. Kada čovjek svjesno vidovito opaža, neovisno o svom fizičkom i eterskom tijelu - kao što je nesvjesno kod spavanja - i potakne se da opaža svoje fizičko tijelo, tada doživljava legendu o Raju; kada njegove percepcije pobudi etersko tijelo, tada nastaje legenda o Gralu. Sada se mora istaknuti da su takve legende dane na određeni način, poput poezije ili religijskih legendi, i da su čovječanstvu dostupne na određeni način u određenoj epohi. Izvorno podrijetlo takvih legendi, koje susrećemo u obliku poezije ili religioznih spisa, u fizičkoj povijesti ljudskog razvoja, potječe iz misterija, u kojima je vidovitim promatranjima određen njihov sadržaj. A kod oblikovanja takvih legendi potrebno je obratiti najveću pažnju na pronalaženje upravo onog sadržaja i tona koji najviše odgovaraju dobu i ljudima kojima se takve legende daju.

Na održanim predavanjima objasnili smo kako ljudska bića prolaze kroz određene promjene u svom fizičkom i eterskom tijelu kroz antropozofski okultni razvoj. Morat ćemo pažljivije promotriti astralno tijelo i jastvo, a zatim se s nekoliko riječi vratiti na fizičko i etersko tijelo. Dakle, vidimo da kada ljudsko biće sebi dopusti razvoj na ovaj način, kako bi napredovalo kroz apsorpciju duhovne mudrosti i istina, ono tada donosi promjene u članovima svoje duhovne i tjelesne organizacije. Sada, znamo iz opisa najrazličitijih oblasti razvoja danog u Akaša zapisu, da tijekom normalnog povijesnog razvoja čovječanstva ti različiti dijelovi ljudske prirode prolaze kroz, takoreći, prirodne promjene.

Znamo da su u drevnom indijskom razdoblju, prvom kulturnom razdoblju koje je uslijedilo nakon velike atlantske katastrofe, procesi čovjekovog eterskog tijela bili uočljivi; znamo da su promjene u čovjekovom astralnom tijelu došle do izražaja tijekom drevnog perzijskog razdoblja, promjene u čovjekovoj duši osjećaja tijekom egipatsko-kaldejskog razdoblja i promjene u duši intelekta ili uma tijekom grčko-latinskog razdoblja. U naše vrijeme od posebne važnosti su promjene u duši svijesti. I sada je važno da ako bilo koje doba - recimo, ono doba u kojem razumijevanje ili um prolazi kroz određenu promjenu, gdje su činjenice u toj duši uma ili intelekta posebno važne - ako takvo doba iznjedri legendu, takvu da se posvećuje posebna pažnja; da čovjek sebi kaže unutar mjesta misterija iz kojih teku te legende: legenda mora biti takve prirode da promjene koje se događaju u duši intelekta ili

uma, moraju biti zaštićene protiv bilo kakvih štetnih utjecaja ove legende i da je posebno prilagođena da povoljno utječe.

Stoga ne može biti govora o samom slijeđenju vlastitog unutarnjeg impulsa, kada osoba koja pripada školi misterija ima dužnost prenijeti takvu legendu svijetu, jer mora slijediti diktat doba u kojem živi. Ako napravimo relevantna promatranja u ovom smjeru, bolje ćemo razumjeti promjene koje se događaju u ljudskom astralnom tijelu kada ljudsko biće prolazi kroz ezoterni okultni razvoj.

U slučaju ezoterika ili nekoga tko prolazi kroz ozbiljan antropozofski razvoj, kome je antropozofija glavni fokus njegova života, njegovo astralno tijelo živi zasebnim životom. Ali kod običnih ljudi nije toliko slobodno i neovisno kao što živi u opisanom ljudskom biću u razvoju. Ovo astralno tijelo se na neki način osamostaljuje, odvaja od osobe koja prolazi kroz razvoj. Ne ulazi nesvjesno u nekakvo stanje spavanja, nego se osamostaljuje, izdvaja, na neki drugi način prolazi, takoreći, ono što čovjek obično prolazi u stanju spavanja; kroz ovo astralno tijelo dolazi u svoje odgovarajuće stanje. Kod običnog čovjeka koji živi vani u egzoteričnom svijetu, ovo astralno tijelo povezano je s drugim tijelima; druga tijela na njega vrše odgovarajući utjecaj. Individualne osobine ovog ljudskog člana tada ne dolaze o obzir. Ali ako se astralno tijelo istragne, onda dolaze do izražaja njegove osobitosti. A koje su osobitosti astralnog tijela?

Pa, dragi prijatelji, često sam ukazivao na ovu neobičnost, možda na zgražanje mnogih koji ovdje sjede. Ova posebnost čovjekova astralnog tijela na Zemlji je naime, egoizam. A kada astralno tijelo, osim ostalih utjecaja koji dolaze od drugih članova ljudske prirode, istakne svoju vlastiti kvalitetu, onda je to upravo egoizam, težnja da se bude isključivo u sebi i sa sobom. To pripada astralnom tijelu. A za astralno tijelo bilo bi strašno i loše, u njemu bi predstavljalo nesavršenost, kada ne bi moglo biti prožeto snagom egoizma, kada ne bi moglo samo sebi reći: U osnovi, sve želim postići kroz sebe, sve ću postići za sebe, želim sebi posvetiti svu brigu koliko mogu. To je pravo raspoloženje astralnog tijela. Ako ovo imamo na umu, shvatit ćemo kako ezoterični razvoj upravo u ovom smjeru krije mnoge opasnosti. Naprimjer, ezoteričnim razvojem, jer to nužno mora donekle osloboditi astralno tijelo, ljudi koji - da tako kažemo - ne obraćaju pažnju na sve što istinska teozofija želi dati, ove osobe stoje na tlu ne baš ozbiljne teozofije, upravo takvi ljudi mogu razviti tu kvalitetu astralnog tijela, egoizam, u tijeku svog ezoternog razvoja. To se može primijetiti u mnogim teozofskim i drugim okultnim društvima, da dok se propovijedaju nesebičnost i filantropija kao moralni princip, kroz nevezanost astralnog tijela cvijeta egoizam. Za promatrača duše je u svakom slučaju sasvim opravdano s jedne strane, a upitno s druge strane, ako opća ljudska ljubav bude često izgovarani princip - napominjem, ne kažem princip, nego često izgovarani princip; jer pod određenim uvjetima

duševnog života čovjek najčešće voli govoriti o onome čega najmanje ima, ono što primjećuje da mu najviše nedostaje, i često možemo primijetiti da su principi najviše isticani tamo gdje najviše nedostaju.

U svakom slučaju, opća filantropija trebala bi u razvoju čovječanstva postati nešto što potpuno ovlada dušom, živi u duši kao nešto što se podrazumijeva i prema čemu čovjek ima osjećaj: ne bi se to trebalo tako često spominjati uzalud, ne treba to često imati na usnama bez potrebe. Kao što o tome govori posvuda poznata zapovijed: ne izgovaraj imena Božjega uzalud - tako bi mogla postati zapovijed istinske, plemenite ljudskosti: ne treba prečesto izražavati zahtjev za općom ljudskom ljubavlju, koja bi trebala biti osnovna osobina duše. Jer, ako je šutnja o nekim stvarima puno bolje odgojno sredstvo od govora, posebno vrijedi za ovakve stvari da je šutnja i kultiviranje mirnog srca puno, puno bolje sredstvo za razvoj univerzalne bratske ljubavi od čestog izgovaranja.

Prije svega, prikaz ovog egzoterijskog principa nema nikakve veze s onim što je upravo spomenuto kao izvorno svojstvo astralnog tijela: egoizam, težnja biti u sebi, biti sa sobom, biti kroz sebe. Sada se postavlja pitanje: kako je moguće sagledati u pravom svijetlu ovo - upotrijebimo izraz - svojstvo astralnog tijela, koje nam se na prvi pogled čini gnusnim, da želi biti apsolutni egoist? Krenimo od jednostavnih životnih činjenica. Postoje slučajevi gdje je egoizam raširen u običnom životu, i gdje moramo smatrati nužnim dijelom prilagodbe životu da je egoizam raširen. Naprimjer, osnovne značajke velike majčinske ljubavi i pokušajte shvatiti kako se egoizam širi s majke na dijete. Moglo bi se reći: što se više prodire u manje obrazovane narodne mase i - moglo bi se reći - promatra lavlji način na koji majke brane svoju djecu, to se više primjećuje kako majka svaki napad na svoje dijete gleda kao napad na nju samu. Njeno jastvo prošireno je na dijete, i takvo je da majka ne bi više osjetila napad na neki dio nje nego napad na svoje dijete. Jer ono što osjeća u sebi prenosi na dijete, i ne bismo mogli naći ništa bolje za uređenje svijeta nego da se na ovaj način egoizam prenosi s jednog bića na drugo, i da jedno biće treba sebe smatrati dijelom drugog, takoreći, i zbog toga bi trebalo proširiti svoje egoizam na ovo drugo biće. Dakle, vidimo da egoizam prestaje razvijati svoju mračnu stranu kada se biće proširi, kada ono svoje osjećaje i mišljenje prenese na drugo biće i to smatra pripadanjem sebi. Proširujući svoj egoizam na dijete s jedne strane, majke zauzvrat polažu pravo na dijete kao na svoje vlasništvo; smatra ga dijelom sebe, čini to onako kako to čini astralno tijelo: sve što je vezano za mene, živi sa mnom, preko mene i tako dalje.

Nešto slično možemo vidjeti čak i u trivijalnim slučajevima majčinske ljubavi. Pretpostavimo da čovjek ima kuću i dvorište i polje i na tome radi. Pretpostavimo da je ovaj čovjek imao - pa, nazovite to hrom, što se toga tiče - imao je hir da voli kuću i dvorište i polje i svoje radnike kao što bi volio dio

svojeg tijela; gledao je na stvari kao da su nastavak njegova tijela i da voli kuću i dvorište i polje i svoje ljude zajedno, kao što mnoge dame, pod određenim uvjetima. vole svoju haljinu kao ono što pripada vlastitom tijelu. Time se vlastito biće u određenoj mjeri širi na svoju okolinu. Ako se briga proteže i na ovo okruženje na način da on čuva sve o čemu je ovdje bilo riječi i odbija svaki napad kao da se radi o vlastitom tijelu, onda je - valja reći - činjenica da je cijela ova sfera prekrivena njegovim egoizmom. izvanredno korisna stvar.

Ponekad ono što se zove ljubav može biti vrlo sebično. Samo pogledajte život; pokušajte ispitati koliko je često ono što nazivamo ljubav sebično. Ali egoizam koji nadilazi osobu može biti i vrlo nesebičan, odnosno može silno štiti i njegovati i brinuti se za ono što mu pripada. Upravo iz takvih stvari trebamo naučiti da se život ne može nabiti u pojmove. Govorimo o egoizmu i altruizmu, i možemo napraviti vrlo lijepe sustave s takvim idejama kao što su egoizam i altruizam. Ali činjenice potrgaju takve sustave; jer kada egoizam toliko proširi svoj interes na okolinu da je smatra svojom i tako je njeguje, tada egoizam postaje nesebičan. I kada altruizam postane takav da samo želi usrećiti cijeli svijet onim što voli, kada svim silama želi svijetu nametnuti svoje misli i osjećaje i želi prijeći na princip: 'A ako mi ne želiš biti brat, razbit ću ti glavu' - tada čak i altruizam može postati vrlo sebičan. Stvarnost koja živi u silama i činjenicama, ne može se nabiti u koncept, a veliki dio onoga što se opire ljudskom napretku leži u činjenici da se uvijek iznova, u nezrelim glavama i nezrelim duhovima, javlja vjera da se stvarnost nekako može nakalemiti u pojmove.

Astralno tijelo se može okarakterizirati kao egoist. Posljedica toga je da svaki razvoj koji oslobađa astralno tijelo mora računati s činjenicom da se interesi ljudskog bića šire, postaje sve širi. Da, ako se naše astralno tijelo želi odvojiti od ostalih članova ljudske prirode na pravi način, onda se interes našeg astralnog tijela mora proširiti na cijelu Zemlju i zemaljsko čovječanstvo. Doista, interesi čovječanstva na Zemlji moraju postati naši interesi; moraju prestati nekako se povezivati s onim osobnim; sve što se tiče ljudi, ne samo u naše vrijeme, nego što je ikada utjecalo na čovjeka u cijeloj evoluciji, mora pobuditi naše najdublje zanimanje; moramo biti u stanju smatrati ne samo one koji su s nama u krvnom srodstvu, ne samo ono što je povezano s nama kao što su kuća, farma i zemlja, već našom stvari moramo učiniti sve što je povezano s razvojem Zemlje.

Ako nas u našem astralnom tijelu zanimaju sve zemaljske stvari, ako su sve zemaljske stvari naše vlastite stvari, tada se možemo prepustiti egoizmu našeg astralnog tijela. No potrebno je da interesi čovječanstva na Zemlji postanu naši interesi. S ove točke gledišta, pogledajte dvije legende o kojima sam jučer govorio! Ako su dane čovječanstvu, onda su dane sa stajališta da je čovjek od pojedinačnog interesa uzdignut do općeg zemaljskog interesa.

Legenda o Raju vodi čovjeka izravno na onu početnu točku zemaljskog razvoja gdje čovjek još nije ušao u svoju prvu inkarnaciju, ili gdje tek ulazi u nju, gdje mu se približava Lucifer, gdje još stoji pred razvojem, gdje sve ljudske interese ima u vlastitim grudima. Najveća poučna legenda koja se može zamisliti, najveća poduka koja se može zamisliti, leži u priči o Raju, u toj priči koja uzdiže čovjeka do točke gledišta čovječanstva kao cjeline, koja utiskuje interes o kojem govori u svake ljudske grudi. Kada slike Legende o Raju, kako smo ih pokušali razumjeti, prodru u ljudsku dušu, astralno tijelo se prožima njima, i pod tim utjecajem širi svoje vidno polje na čitavu Zemlju, astralno tijelo također i sve što sada ulazi u njegovu sferu može pretvoriti u svoj interes. Sada je došlo do toga da interese Zemlje smatra svojim. Pokušajte, dragi prijatelji, sa svom ozbiljnošću i punim dostojanstvom razmotriti kakva se univerzalna pedagoška snaga krije u takvoj legendi, kakav duhovni poticaj leži u takvoj legendi.

Slično je i s Legendom o Gralu. Dok je Legenda o Raju dana, da tako kažemo, za čovječanstvo na Zemlji, utoliko što se to čovječanstvo osvrće na porijeklo, na početnu točku razvoja Zemlje, dok je Legendi o Raju dano da se uzdigne do horizonta čitavog ljudskog razvoja, Legenda o Gralu je tu da se uroni u najveću dubinu astralnog tijela, u njegove vitalne interese; jer ako je ono prepušteno samo sebi, postaje egoist koji gleda samo svoje interese.

Kad su u pitanju interesi astralnog tijela, zapravo se može zastraniti samo u dva smjera. Jedan je smjer prema Amfortasu, a drugi, prije nego se Amfortas potpuno otkupi, vodi prema Parsifalu. Između ovo dvoje leži ispravan razvoj čovjeka, što se tiče njegovog astralnog tijela. Ovo astralno tijelo stoga nastoji u sebi razviti moći egoizma. Ali ako u taj egoizam unese osobne interese, onda će biti nagrizeno; on je, takoreći, smanjen na osobnost, dok se trebao proširiti na cijelu Zemlju. To ne smije biti! Jer ako se dogodi, onda je kroz aktivnost ličnosti ranjena cijela osobnost, koja svoj 'Ja' izražaj nalazi u krvi: čovjek zaluta na stranu Amfortasa. Temeljna pogreška Amfortasa je što on u sferu u kojoj je astralno tijelo trebalo steći pravo biti egoist nosi, što u nju nosi sve osobne želje i prohtjeve kojih još ima u čovjeku. Onog trenutka kada se u sferu u kojoj bi se astralno tijelo trebalo odvojiti od osobnih interesa, ponesu osobni interesi, postaje beznadno; postaje se poput ranjenog Amfortasa.

Ali druga aberacija također može dovesti do katastrofe, a ne vodi katastrofi samo ako je biće izloženo toj katastrofi okupano takvom nevinošću kao Parsifal. Parsifal vidi kako se sveti Gral stalno nosi. Na neki način, on radi nešto pogrešno. Svaki put kad se pronese sveti Gral, on ima pitanje na usnama, 'za koga je zapravo ova hrana'; ali on to ne pita; i na kraju je obrok gotov a da nije pitao. I tako, nakon ovog obroka mora se povući, bez da ima mogućnost, nešto što je ostalo. Zaista kao da je još nezrelo ljudsko biće na trenutak noću imalo vidovitost, kao da je ponorom odvojen od onoga što je

sadržano u dvorcu njegove tjelesne prirode i mogao je zaviriti unutra, ali tada bi mu se, bez odgovarajućeg znanja, odnosno bez postavljanja pitanja, sve opet zatvorilo. Čak i da se tada probudi, ne bi se mogao vratiti u ovaj dvorac. – Što Parsifal zapravo propušta?

Čuli smo što sveti Gral sadrži. Sadrži ono čime se fizički instrument čovjeka mora hraniti kao ekstrakt, čisti mineralni ekstrakt koji se dobiva iz svih namirnica i koji se u najplemenitijem dijelu ljudskog mozga spaja s najplemenitijim osjetilnim dojmovima, dojmovima koji se kroz osjetila prenose u nas. Da, kome će se ova hrana dati? Zapravo je treba dati - to nam postaje jasno kada zakoračimo iz egzoteričnog prikaza pjesnika u ezoterični prikaz misterija - zapravo je treba dati osobi koja je stekla razumijevanje onoga što osobu čini dovoljno zreloom da se postupno i svjesno uzdigne do onoga što ovaj Sveti Gral jest. Kako se postiže sposobnost uzdizanja do onoga što je Sveti Gral?

U poeziji se takoreći upire prstom u onoga za koga je zapravo Sveti Gral. Ako uđete u misterijsku prezentaciju Legende o Gralu, onda pogotovo. U izvornoj Legendi o Gralu, vladar dvorca je kralj ribara, kralj ribarskog naroda. Još netko je također bio s narodom ribara, samo nije htio biti kralj ovih ribara, nego nešto drugo; prezirao je vladati njima poput kralja, ali im je donio nešto više od kralja koji je vladao njima: Krist Isus. Time se ističe da je pogreška kralja ribara - jer to je zapravo Amfortas u izvornoj legendi - da je ta pogreška kralja ribara skretanje. On, da tako kažemo, nije sasvim vrijedan stvarnog primanja spasenja kroz Gral. Nije, jer želi upotrijebiti svoju moć da dominira ribarima; ne dopušta samom duhu da vlada ribarskim narodom.

Isprva Parsifal nije dovoljno iznutra otvoren da bi samouvjereno upitao: Čemu Gral? - Zašto to sada? - U slučaju kralja ribara, bilo je potrebno da ubije svoj osobni interes i učini da se on proširi na interes za cijelo čovječanstvo kao kod Krista Isusa. Kod Parsifala je potrebno da podigne svoj interes izvan nevine puke kontemplacije do unutarnjeg razumijevanja onoga što je u svakom čovjeku isto, što pripada cijelom čovječanstvu, dar Svetog Grala. Tako ideal otajstva Golgote lebdi na čudesan način između Parsifala i Amfortasa ili izvornog kralja ribara. I delikatno je nagoviještena odlučujuća točka u legendi, da je s jedne strane kralj ribara ponio previše osobnog sa sobom u sferu astralnog tijela, a s druge strane je tu Parsifal, koji je još uvijek nosio premalo općeg interesa, koji je još uvijek previše naivan, premalo osjetljiv na opći svjetski interes. To je upravo ono što je tako nevjerojatno obrazovno u vezi s Legendom o Gralu, da je mogla djelovati na duše učenika na takav način da su pred sobom imali nešto poput vage: s jedne strane ono što je bilo s Amfortasom, a s druge ono što je bilo s Parsifalom; tada se znalo da se mora uspostaviti ravnoteža. Ako astralno tijelo slijedi vlastiti interes, ono će se uzdići do tog horizonta univerzalnog čovječanstva koji se postiže kada izjava postane istina: Gdje su dvoje

okupljeni u Moje ime, tu sam Ja usred njih, bez obzira gdje se u razvoju Zemlje to dvoje nalazi.

Zamolio bih vas da ne uzimate jedan dio za cjelinu, nego da zajedno uzmete današnja i sutrašnja razmatranja, jer pojedini dijelovi mogu izazvati nesporazume; ali apsolutno je neophodno da se u ovoj točki razvoj ljudskog astralnog tijela podigne do horizonta čovječanstva na vrlo poseban način, tako da opći interesi čovječanstva postanu njegovi interesi, tako da se osjeća uvrijeđeno, povrijeđeno, tuguje u sebi, ako je igdje povrijeđeno čovječanstvo. Za to je potrebno da se čovjek, kada ezoteričnim razvojem postupno postigne da njegovo astralno tijelo postane slobodno i neovisno o ostalim članovima ljudske prirode, da se tada prije svega naoruža i zaštiti, posebno od bilo kakvih utjecaja drugih astralnih tijela; jer kada astralno tijelo postane slobodno, ono više nije zaštićeno fizičkim i eterskim tijelom, koji su za astralno tijelo poput čvrstog dvorca. Ono je slobodno, postaje propusno i sile u drugim astralnim tijelima mogu vrlo lako djelovati na njega. Jača astralna tijela od njegova vlastitog mogu steći utjecaj na njega, ako se nije u stanju naoružati vlastitom snagom. Bilo bi pogubno ako bi se netko uzdigao do točke u kojoj bi mogao slobodno koristiti svoje astralno tijelo i ostao nevin kao što je Parsifal bio u početku, s obzirom na odnos astralnog tijela. To neće valjati; jer tada bi svi mogući utjecaji koji proizlaze iz astralnih tijela mogli imati odgovarajući učinak na njegovo astralno tijelo.

Vidite, dragi prijatelji, u određenom pogledu ono na što se upravo ukazuje može imati značenje i u vanjskom, egzoteričnom svijetu. Diljem svijeta ljudi žive u određenim individualnim religijskim sustavima. Ti vjerski sustavi imaju svoje kultove, svoje rituale. Ovi rituali okružuju ljudsko biće nečim što su definitivno imaginacije koje su uz pomoć astralnog tijela preuzete iz viših svjetova. U trenutku kada takva vjerska zajednica primi osobu, ona je usred imaginacija koje oslobađaju njeno astralno tijelo dok na nju djeluje obred; unutar bilo kojeg religijskog obreda, barem na kratke trenutke astralno tijelo postaje slobodno do određene mjere. I što je obred jači, što više potiskuje utjecaje eterskog i fizičkog tijela, što više djeluje takvim sredstvima da se astralno tijelo oslobađa, to se tijekom odgovarajuće ceremonije ono više izvlači iz eterskog tijela i fizičkog tijela. Iz tog razloga - oprostite na izrazu, moglo bi izgledati kao da izraz koristim s određenom porugom, ali nije poruga - nigdje nije tako opasno spavati kao u crkvi, jer kad spavate ionako je astralno tijelo već odvojeno od fizičkog i eterskog tijela, i zato jer se ono što se odvija u obredu gnijezdi u astralnom tijelu; jer je uz pomoć astralnog tijela spuštено iz viših svjetova. Dakle, takozvano crkveno spavanje, koje je vrlo popularno kod mnogih ljudi u nekim područjima, zapravo treba izbjegavati. Ovo se više odnosi na crkve koje imaju ritual nego na one vjerske zajednice koje su, kao rezultat nazora suvremenog doba, već napustile određeni obred ili se ograničile na minimum obreda. Ovdje se o ovim stvarima ne govori s bilo kakvom sklonošću ili nesklonošću ovoj ili onoj vjeri, već čisto u skladu s

objektivnim činjenicama. Kada je čovjek oslobodio svoje astralno tijelo od ostalih članova ljudske prirode, na njega lako mogu utjecati sile i impulsi dobiveni iz astralnih tijela. I tu također postoji mogućnost da osobnost koja je bila u mogućnosti slobodno koristiti svoje astralno tijelo, ako je jača od druge čije je astralno tijelo donekle emancipirano, da prva osobnost može steći ogroman utjecaj na drugu. Formalno to je kao prijenos snaga jednog astralnog tijela jače osobnosti na ono slabije osobnosti. I ako se zatim vidovito promatra slabija osobnost, ona zapravo u svom astralnom tijelu nosi slike i imaginacije jače astralne osobnosti.

Vidite kako nužno mora rasti moral na tlu na kojem se njeguje okultizam; jer, naravno, ne može se njegovati okultizam bez stvarnog nastojanja da se astralna tijela emancipiraju od ostalih članova ljudske prirode. No, najpogubnije je kada na području okultizma jače ličnosti nekako ipak teže vlasti za svoje osobne interese i osobne namjere. Na okultnom polju imaju pravo raditi samo one osobnosti koje se potpuno odriču bilo kakvog osobnog utjecaja, a najveći ideal okultista koji bi trebao postići nešto legitimno je da ne želi ništa postići kroz svoju osobnost; ono prema čemu gaji osobne simpatije ili antipatije, što više isključiti iz svega što želi postići. Svatko tko ima simpatije ili antipatije prema ovome ili onome i želi raditi okultno, mora pažljivo potiskivati u svoju privatnu sferu, i dopustiti ima da izađu samo u najprivatnijem području; u svakom slučaju, na tlu na kojem bi trebao cvjetati okultni pokret, ne smije se njegovati niti gajiti ni jednu od osobnih antipatija i simpatija. I koliko god paradoksalno zvučalo, može se reći: okultnom učitelju je najmanje važno njegovo učenje, najmanje je važno učenje koje on može dati samo prema svojim talentima i temperamentu. Učenje će imati smisla samo ako mu učenje kao takvo nije ni na koji način osobno važno, nego je važno samo u onoj mjeri u kojoj to učenje može pomoći dušama. Stoga niti jedan okultni učitelj nikada neće nametnuti bilo koje svoje znanje nekom dobu ako je svjestan da taj dio znanja nije dobar za to doba, da bi mogao biti dobar samo za drugo doba. Sve ovo dolazi do izražaja kada se govori o osebujnoj prirodi astralnog tijela pod utjecajem okultnog razvoja.

U naše doba, dok se pripremalo i kako se ono razvijalo, postoji još jedna komplikacija. Što je dakle bit našeg doba? Naše doba je doba razvoja duše svijesti. Ništa nije tako usko povezano s egoizmom, koji seže do najužih, osobnih interesa, kao duša svijesti. Stoga ni u jednom dobu nema takvog iskušenja brkati najosobnije interese s općim interesima čovječanstva kao u naše doba. Ovo doba moralo je postupno sakupiti ljudske interese u 'Ja', naime u onaj dio ljudskog 'Ja' koji je duša svijesti. Vidimo kako se, u osvitlu našeg doba, ljudski interesi približavaju točki 'Ja', točki egoizma. U tom je smislu krajnje poučno ozbiljno se upitati je li nešto poput onoga što je, primjerice, napisao sveti Augustin u svojim *Ispovijestima*, uopće bilo moguće u antičkoj Grčkoj.

To bi bilo apsolutno nemoguće. Cijela priroda Grka bila je takva da je njegov unutarnji život bio u izvjesnom skladu s vanjskim svijetom, tako da su vanjski interesi bili ujedno i unutarnji interesi, i unutarnji interesi su zadirali u vanjski. Uzmite grčku kulturu kao cjelinu: ona je takva da se uvijek mora pretpostaviti određena veza između čovjekovog unutarnjeg i vanjskog života. Čovjek razumije grčku umjetnost, grčku tragediju, grčke povjesničare i filozofe, tek kad zna kako je duša Grka još uvijek bila izlivena u vanjski svijet, i kako je vanjski svijet prirodno spojen s unutarnjim svijetom. S ovime usporedite nešto poput Augustinovih *Ispovijesti*. Sve živi za njega; iznutra traži, kopa, istražuje. Pokuša li se svugdje pratiti osobna, individualna nota u Augustinovim spisima, naći će se. Valja reći: Augustin je živio davno prije našeg doba; ali on ga priprema; on je duh u čijim spisima nalazimo, mnogo prije osvita, prvi osvit doba skrojen u potpunosti prema duši svijesti. U svakom Augustinovu retku to možete vidjeti, a svaki se Augustinov redak po finijem dojmu razlikuje od svega što je bilo moguće u staroj Grčkoj.

I sada, kada znate: Augustin živi ususret dobu u kojem egoizam, čovjekova zaokupljenost vlastitim unutarnjim bićem, već postaje neka vrsta karaktera ovog doba čak i unutar fizičkog tijela, onda se može razumjeti da netko tko, poput Augustina, ima druge interese i gleda na cjelokupni tok ljudskog razvoja, da ga uhvati prava jeza kada mu priđe ljudsko biće koje mu da ideju da s određenim ulaznim razvojem, astralno tijelo prirodno mora razviti neku vrstu egoizma. Augustin je čist i plemenit i velik u egoizmu. Može se reći da nesebično napada egoizam. Ali on ulazi u doba kada se čovječanstvo odvojilo od velikog interesa za vanjski svijet. Razmislite kako je čak i u trećem post-atlantskom dobu svaki Egipćanin gledao u zvjezdane svjetove i u zvijezdama čitao ljudske sudbine - kako je tada duša bila povezana s općim interesima. Naravno, to se moglo postići samo kada je čovjek još uvijek, u drevnoj elementarnoj vidovitosti, bio u stanju držati svoje astralno tijelo odvojenim od fizičkog. Zato je Augustin morao zadržati kad se suočio s osobom koja ga je, takoreći, podsjetila da egoizam najprije dolazi s višim razvojem! On to može razumjeti, on to osjeća, njegov instinkt mu govori da živi u dobu egoizma. Zatim, kada se suoči s osobom koja predstavlja viši razvoj, od onog u fizičkom tijelu, on osjeća: ide prema egoizmu. A u isto vrijeme ne može shvatiti da ta osoba prenosi općeljudski interes.

Pokušajte steći taj dojam kako Augustin, prema vlastitom priznanju, stoji u odnosu na manihejskog biskupa Faustina - jer njega sam opisao. Kad se suočio s njim, Augustin je osjetio što može osjetiti osoba koja, takoreći, plemenito pristupa dobu egoizma, i jedino unutarnjom snagom želi ovo doba zaštititi od egoizma, i mora se okrenuti od takve osobe kakva je bila manihejski biskup Faustinus. Okrenuo se od njega jer je za njega Faustinus predstavljao nešto u čemu ne bi trebalo sudjelovati; jer on skriva nešto u

sebi što se u dobu egoizma nikada ne može razumjeti u egzotičnom životu. Manihejski biskup Faustin stoji nasuprot crkvenog oca Augustina. Onaj tko se približava dobu duše svijesti, suočava se s ljudskim bićem koje, na način na koji se tako nešto može očuvati u struji okultnog svijeta, čuva vezu s duhovnim svijetom, a time i osnovnu kvalitetu astralnog tijela, pred kojim Augustin drhti, s pravom drhti sa svoje točke gledišta.

Idemo nekoliko stoljeća dalje. Na Sveučilištu u Parizu susrećemo čovjeka koji je malo poznat u literaturi, jer ono to je napisao ne daje nikakvu predodžbu o njegovoj osobnosti. Ono što je napisao čini se pedantno, ali on osobno je morao raditi veličanstveno; osobno, čini se da je prije svega djelovao tako da je u svoju okolinu unio nešto poput obnove grčkog pogleda na svijet. Bio je pravi renesansni čovjek. Umro je 1518. i do tada je radio na Sveučilištu u Parizu. Ta se osobnost odnosila, da tako kažemo, prema biti grčke kulture - iako mnogo više egzotično - kao što se manihejski biskup Faustus odnosio prema manihejstvu, koje je prije svega uključivalo u svoje tradicije, uz mnogo toga, sve dobre i velike strane trećeg post-atlantskog, egipatsko-kaldejskog kulturnog razdoblja.

Tako postoji taj manihejski biskup Faustinus, kojeg susrećemo u vezi s Augustinom i koji je, budući da je manihejac, sačuvao okultne temelje trećeg post-atlantskog kulturnog razdoblja. Godine 1518. u Parizu je umro čovjek koji je prenio, iako egzotično, određene aspekte temelja četvrtog post-atlantskog doba. To ga je učinilo čudnim za one koji su radili oko njega u tradicionalnom kršćanstvu u to vrijeme. Redovnici su ga smatrali svojim smrtnim neprijateljem; ali je ostavio veliki dojam na Erazma Roterdamskog dok je ovaj boravio u Parizu. Ali Erazmu se činilo kao da vanjsko okruženje nije prikladno za ono što je živjelo u toj izvanrednoj duši. A kad je Erazmo otputovao i otišao u Englesku, napisao je tom čovjeku, koji mu je u međuvremenu postao prijatelj, da bi želio da se oslobodi njegova gihtavog tijela i zrakom doleti u Englesku, jer će se tamo naći u vanjskom okruženju mnogo boljem za ono što je osjećao u duši. Činjenicu da je osobnost koja je djelovala u to vrijeme moga oživjeti grčki osjećaj na tako živ način, vidimo s posebnom jasnoćom ako uzmemo u obzir odnos između profinjenog i osjetljivog Erazma Roterdamskog i ove osobnosti. Moglo bi se reći da je ova osobnost, koja je umrla u Parizu 1518., živjela odmah na početku doba egoizma, kao neprijatelj onih koji su željeli život ljudskih duša prilagoditi dobu egoizma i koji su osjećali neku vrstu straha prema takvoj duši, koja je mogla tako djelovati jer je željela dočarati drugu epohu, grčku epohu, u kojoj je čovjek bio, takoreći, bliži egoizmu astralnog tijela. Erazmu Roterdamskom ova je osobnost bila prilično simpatična. Ta se osoba zvana Faustus Andrelinos.

U 16. stoljeću, u Srednjoj Europi, susrećemo se s još jednom osobom koja je prikazivana kao neka vrsta trubadura, za kojeg nam je rečeno da se

okrenuo od tradicionalne teologije. Ova osobnost više nije htjela sebe zvati teologom, nazivala se svjetovnim čovjekom i liječnikom, Bibliju je neko vrijeme stavio na policu i bavio se proučavanjem prirode. Proučavanje prirode, u doba kada se dogodio prijelaz sa svega što je bilo drevno na sve što je moderno, također je bilo takvo da čovjeku približava astralni egoizam, baš kao manihejstvo i antička Grčka. Na taj se način astralni egoizam približio onome što je tada stajalo na granici između stare alkemije i nove kemije, stare astrologije i nove astronomije, i tako dalje. To neobično titranje i svjetlucanje prirodne znanosti između starog i novog gledišta, kada bi Bibliju nakratko ostavili na polici, dovelo je ljude blizu takve astralne aktivnosti da se zahtijevalo razumijevanje s pitanjem egoizma. Nije ni čudo što su oni koji su se željeli pomiriti sa svojim tradicijama drhtali u dobu egoizma, kada se duša svijesti već u potpunosti pojavila. A legenda o trećem Faustu, Johannes Faustu, zvanom i Georg Faust, nastala je u Srednjoj Europi, i on je bio stvarna povijena ličnost. A 16. stoljeće spojilo je sve drhtaje pred egoizmom astralnog tijela spajajući tri Fausta, Augustinova, Erazmova i Fausta Srednje Europe, u jedan lik, u onaj lik prikazan u popularnim knjigama srednjoeuropske literature, koji je također predstavljen kao *Doktor Faustus* od Marlowa. Goethe je od ovog Fausta napravio svog Fausta s potpunim obratom, u kojem nam želi pojasniti: moguće je ne zgražati se nad nositeljem onoga što nam donosi bit astrala, nego ga bolje razumjeti, tako da može pokazati razvoj, tako da možemo izgovoriti riječi: 'Možemo ga iskupiti'. Čitave epohe hvatale su se u koštac s pitanjem egoizma astralnog tijela, a u čitavim legendama, pa čak i u povijesti, odjekuje užas čovjeka nad njegovom prirodom i ljudska čežnja da se problem ovog astralnog tijela riješi na ispravan način, na način koji odgovara mudrom vodstvu svijeta i ezoternom razvoju individualne ljudske duše.

PREDAVANJE VIII

Den Haag, 27. ožujka 1913.

Kada se pristupi procesima u astralnom tijelu i u ljudskom biću, u mjeri u kojoj se oni doživljavaju kroz okultni razvoj, njihov opis postaje sve teži. Jer kada doživite ove dijelove ljudske prirode, jako se udaljite od onoga što ste navikli doživljavati u svakodnevnom životu. U normalnom životu duše, osoba osjeća život u astralnom tijelu u rastućim i opadajućim strastima, afektima, impulsima, željama i tako dalje, kao svoj unutarnji život; da, čovjek također osjeća kao svoj unutarnji život ono što nalazi izraz kao sažeto u 'Ja'. Međutim, ono što se doživljava na ovaj način nije ništa drugo nego refleksija, refleksija sebstva i astralnog tijela na etersko i fizičko tijelo, to nije svjesno iskustvo astralnog tijela i sebstva. A kroz ono što se ima u običnom životu duše, ne može se dobiti nikakva ideja o stvarnom iskustvu unutar viših svjetova u astralnom tijelu i u sebstvu. Stoga, u opisivanju ovih stvari, treba se pribjeći takvom načinu predstavljanja koji je prirodan za ove više svjetove, mora se pribjeći imaginacijama; a te se imaginacije također doživljavaju u stvarnosti. Ali ne smijete zamišljati, dragi prijatelji, da je gledanje, takoreći, buljenje u vidovitoj imaginaciji, jedina stvar koju čovjek doživljava; na neki način nije ni glavna stvar; glavno je kroz što netko prolazi iznutra, kroz koje procese i unutarnje kušnje prolazi duša kad se suoči s tim imaginacijama.

I tako je to u odnosu na tako značajne, moćne imaginacije, kao ona što je opisana kao imaginacija Raja. Tko god stvarno iskusi ovu imaginaciju Raja, tko god je može imati pred sobom kao postignuće višeg iskustva, osjeća da stoji usred unutarnjeg vala duše, osjeća da je zahvaćen unutarnjim valom duše, i osjeća kako može zalutati u dva smjera opisana jučer. Osjeća se privučen, živo ga privlače sve strasti, afekti koji su posljedice osobnog života kojeg upravo vodi na fizičkom planu - jer kao stotine magnetskih sila privlačenja, osobni interesi djeluju sve snažnije, koje ste stekli na fizičkom planu - ali s druge strane osjećate nešto drugo. Što se više približavate, što jasnije možete vidjeti ovu imaginaciju Raja, te sile postaju moćnije, povlačeći vas prema osobnim interesima, i ono što vam rade je: sve više brišu tu imaginaciju Raja, bolje rečeno, ne daju joj zapravo da se uopće razvije, čovjek se zaprepasti. Osobni interesi, afekti, osjećaji i senzacije koje nosite sa sobom, jednake su stotinama i stotinama magnetskih sila, koje su s druge strane kao anestetici. I onda kada netko pokušava svoju samo-obuku dovesti do točke u kojoj sve više i više istinito promatra astralno tijelo, da tako kažemo - kada netko ima tu imaginaciju Raja, on je izvan svog fizičkog i eterskog tijela, to jest, nalazi se u astralnom tijelu i 'Ja' - kada čovjek shvati prirodu i karakter astralnog tijela, tada zna: ono je egoist. I jedino je opravdano u ovoj točki, do koje je došao samo-obukom, ako ne pretvara

svoje osobne interese u svoje egoistične interese, koji onda dolaze sa stotinama sila, nego sve više interese čovječanstva i svijeta čini svojim vlastitim interesima. Na ovom stupnju razvoja osjeća se protuteža egoizmu astralnog tijela, nešto drugo, što sve više dolazi do izražaja kako se više, da tako kažemo, egoističnih sila komeša u oslobođenom astralnom tijelu. Sve se više osjeća samoća, ledena samoća. To je također dio onoga što se doživljava u unutarnjim valovima, ledena samoća. I ta ledena samoća te liječi od toga da dopustiš egoizmu da prevlada, i odgojio si se kako treba ako u ovoj točki svog okultnog razvoja možeš osjetiti poriv da budeš sam i za sebe, ali ako osjećaš i kako ti se približava ledena samoća.

Imati taj osjećaj, jednako je važno kao i postupno se približavati imaginaciji Raja. A kad te dvije sile, egoizam koji se širi na interese svijeta i ledena samoća, rade zajedno, učenik se tada sve više približava imaginaciji Raja. A kada se to pojavilo s odgovarajućom vitalnošću, kada je stvarno tu, tada je došlo vrijeme kada se na pravi način suočava s *Čuvarom praga*. Teško je tek tako opisati ovog Čuvara praga - činio sam to u raznim prigodama u našim razmatranjima. Danas je za naš zadatak manje važno okarakterizirati tog Čuvara praga, a više unutarnje doživljava ljudskih ovoja i jastva. Dakle, ako se čovjek približi imaginaciji Raja, odnosno ona postaje sve životnija i tada se susretne s Čuvarom praga, tada se sve jače osjeća opisane magnetske sile, a kad se nađe licem u lice s Čuvarom praga, čovjek se osjeća - a to je užasno potresan osjećaj - kao vezan, kao začaran. Jer sve te magnetske sile koje vuku čovjeka prema dolje u osobno sada vrše najjači utjecaj; i tek kad se stigne toliko daleko, kad ledena samoća postane toliko poučna da je on u stanju interese stvarnog svijeta pretvoriti u svoje interese, tada se prolazi kraj Čuvara praga. I tada možete osjetiti ono što se može nazvati: sjedinjenje s imaginacijom Raja, postajete jedno s njom. Tada se osjećate u njoj. Ovo iskustvo unutarnjeg osjećaja je poput osjećaja da ste stupili u pravi odnos s interesima svijeta, tako da si možete priznati: da, možete braniti svoje vlastite interese, jer oni su sada interesi svijeta. – Ali ako se ne prođe, ako se ne izbori dovoljno za opće interese, onda vas osobni interesi vuku natrag, i onda se događa ono što se u okultizmu zove: nemogućnost prolaska Čuvara praga. Tada osobni interesi zamagljuju imaginaciju Raja; tada se stječu, da tako kažemo, pojedini dijelovi toga, stječu se nejasni dojmovi, ali ne potpuni, i kao da smo povučeni natrag, u osobni život. Ali može se dogoditi da je netko dobio priliku imati vidovita iskustva do određenog stupnja. Ova vidovita iskustva su zapravo *maya*, mogu biti potpuno pogrešna; jer su posvuda prožeta i zamagljena osobnim interesima.

Takvo iskustvo čini potpuno shvatljivim, čovjek shvaća ozbiljno, da tako kažem, kako su osobni interesi morali prijeći u interese svijeta ako se doista u duhovnom svijetu želi vidjeti prave stvari. Zapravo je slučaj da se prije ne

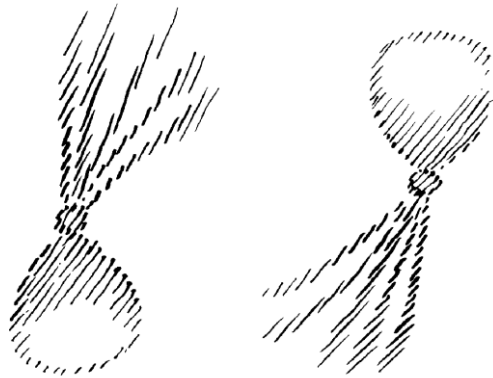
može potpuno vjerovati u to, budući da su osobni interesi protiv toga, ali na ovoj točki, to se vidi.

Ovdje smo, da tako kažem, na prilično riskantnoj točki u opisivanju okultnih odnosa. Unatoč tome, treba pokušati naznačiti sljedeće korake koji proizlaze iz iskustva okultista i to onako kako se moraju dati, ako se od slušatelja očekuje da na određeni način isprobaju te stvari, kako bi ih učinili posjedom vlastite duše i na njima dalje radili. Jer te se stvari ne mogu izraziti suhoparnim apstraktnim terminima; moramo pokušati dati ono što proizlazi iz vidovite vizije. Sada, ovo vidovito gledanje ne treba shvatiti na takav način da se može ocrtati s krutom, shematskom nužnošću, da tako kažemo; ali ono što ću opisati opet je tipično iskustvo, poput iskustva Raja, i to iskustvo čovjek zaista mora imati da bi mogao prepoznati što je zapravo spoznaja i okultna vizija. Prije toga ne može se imati prava predodžba, mislim doživljena predodžba okultne vizije. Ali kad se takve stvari nekome opisuju, još uvijek se može razumjeti ako se koristi zdravim razumom. Ali treba se opisati, baš kako se može iz same vizije.

Pretpostavit ću da je ljudsko biće prošlo kraj Čuvara praga, ostvarilo sjedinjenje s imaginacijom Raja, da se unutar nje osjećalo kao da je ova imaginacija Raja sada postala njegov veći astralni omotač. Dakle, na takav način da još uvijek osjeća astralno tijelo u sebi, da zna: ono je povezano s njegovim jastvom; ali da u isto vrijeme proširuje svoj interes na sve što se tiče stvari i bića imaginacije Raja. Kada čovjek zna da je postignuto jedinstvo s imaginacijom Raja, može imati sljedeći dojam: percipirati će svoje vlastito astralno tijelo kao da mu pripada, i kada dovoljno osjeti ono što je upravo opisano kao ledena samoća, taj osjećaj će biti snaga u njemu, i ovaj osjećaj ledene samoće će ga priječiti da gleda samo u sebe kada se sjedini s imaginacijom Raja. Na taj način on će, takoreći, stvoriti organ za gledanje drugih bića. Njegov će okultni pogled prvo pasti na drugo biće, na biće koje će na njega ostaviti poseban dojam time što će mu se pokazati kao da je on sam. On sebe osjeća u jastvu i u svom astralnom tijelu; drugo biće mu se također isprva pojavljuje s jastvom i astralnim tijelom. To je zato što kvalitete i moći koje čovjek donosi sa sobom u takvom trenutku, uzrokuju da bude u stanju vidjeti biće koje se predstavlja kao da je u sebstvu i astralnom tijelu. – Sada će čovjek osjetiti sljedeće, a taj osjećaj izaziva ledena samoća koju je naučio podnositi.

Vidjet će se kako sile njegovog astralnog tijela žele teći prema gore. Kad bih ga želio prikazati shematski, morao bih ga nacrtati ovako - ali kao što sam rekao, ovo je samo shematski - crtam nešto poput jezgre kometa, a astralno tijelo kao rep kometa koji se pruža prema gore. Ali ovo je shematski; jer čovjek gleda biće, gleda sebe kao biće - a gledanje je puno složenije od gledanja vlastitog bića kao fizičkog čovjeka. Čovjek također vidi u sebi drugo biće koje gleda poprijeko - kao što rekoh, ovo je tipično iskustvo, zamišljeno

je na takav način da njegov pogled prvo padne na takvo biće - ali osjeća: ovo biće ne stoji u sferi ledene samoće kao on sam, i stoga se njegovo astralno tijelo vidi okrenuto prema dolje. – Iznimno je značajno iskusiti ovo: osjećati sebe kao u astralnom tijelu koje se otvara prema gore, razvija svoje učinke moći prema gore, želi teći prema gore i vidi drugoga, drugog koji je poput sebe, čije astralno tijelo razvija sile prema dolje.

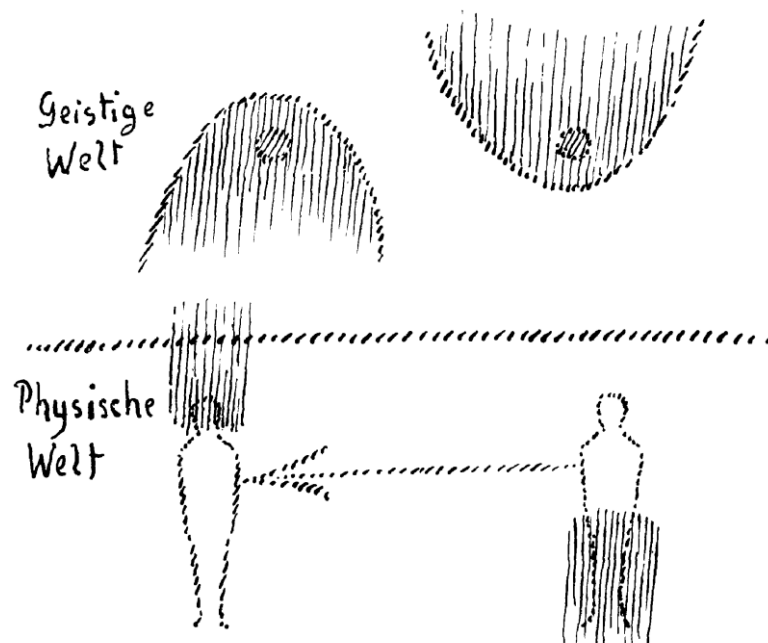

Sada, nasuprot ovom tipičnom iskustvu, u samosvijesti se pojavljuje nešto poput: ti si u nepovoljnom položaju, vrijediš manje od ovog bića. Ono što je vrijedno kod drugog bića je to da što ono može otvoriti svoje astralno tijelo prema dolje, da tako kažemo, može sipati svoje moći prema dolje; to je ono vrijedno kod drugog bića. I stječe se dojam da je čovjek napustio fizički svijet, sile koje silaze s astralnog tijela onog drugog odlaze u fizički svijet i tamo djeluju kao sile blagoslova. Ukratko, imamo dojam da smo suočeni s bićem kojemu je dopušteno slati na Zemlju ono što je postiglo u duhovnom svijetu kao kišu blagoslova duha; dok on sam ne može svoje astralno tijelo usmjeriti prema dolje, ono želi ići prema gore. Čovjek ima osjećaj da manje vrijedi jer ne može usmjeriti astralno tijelo prema dolje. I nastavljate imati osjećaj: ova svijest koja se uzdigla u vama mora vas dovesti do duhovnog čina. Duhovna odluka sazrijeva. Duhovna odluka koja sazrijeva je da svoju samoću odnesemo ovom drugom biću i pustimo da nam hladnoću grije toplina ovog drugog bića, da se sjedinimo s tim bićem. Na trenutak čovjek ima dojam da je svijest sada ugašena, kao da je izazvao neku vrstu smrti vlastitog bića, kao neku vrstu proždiranja vlastitog bića vatrom. Zatim dolazi ono što možemo nazvati: nešto probija u samosvijest, koja je već bila kao ugašena, što tek sada upoznajemo: inspiracija. Osjećate se inspirirani. To je kao razgovor, kao tipičan razgovor, koji se vodi s bićem kojeg upoznaje samo zbog inspiracije. Ako je netko doista u stanju razumjeti što ovo biće šalje kao svoj inspirativni glas, ono što inspirativno biće govori moglo bi se otprilike prevesti u riječi: budući da si pronašao put do drugog i ujedinio se s njegovom žrtvenom kišom, možeš se vratiti na Zemlju s njim, u njemu, i učinit ću te njegovim čuvarom na Zemlji. I čovjek ima osjećaj da je nešto beskrajno značajno upio u svoju dušu, da mu je dopušteno čuti te riječi, riječi kroz inspiraciju. U duhovnom postoji biće koje je vrijednije od nas samih, kojemu je dopušteno izliti svoju astralnost prema dolje u blagoslovu.

Da se s njim smije sjediniti, i da mu je, kada stigne dolje, dopušteno biti njegov čuvar, kroz taj dojam se uči razumjeti kako se, kao fizička osoba koja hoda Zemljom, svojim fizičkim i eterskim ovojem stvarno povezuje s onim što je impregnirano kao više sile u sebstvo i u astralno tijelo. S onim što imate kao fizički i eterski ovoj, vi ste čuvar onoga što će se razvijati sve dalje i dalje u više sfere. Tek u tom unutarnjem iskustvu, kada svoje vanjsko biće osjeća kao čuvara unutarnjeg bića, čovjek stvarno ima istinsko razumijevanje odnosa vanjskog bića prema unutarnjem biću čovjeka.

Sada, međutim, kada se prijeđe Čuvar praga, ono iskustvo koje sam opisao ne ostaje samo za sebe, već slijedi drugo. Prvo sam opisao čisto vidovito i inspiracijsko iskustvo koje netko može doživjeti kada se, izvan fizičkog i eterskog tijela, ujedini s imaginacijom Raja i zatim primi tu inspiraciju koja daje predodžbu o međusobnom odnosu između ovoja. Ali kada je prošao Čuvara praga, ovom prvom dojmu pridružuje se drugi; pogled se otvara, da tako kažemo, pokraj Čuvara praga dolje u fizički svijet. Povlačim crtu koja predstavlja granicu između viših duhovnih svjetova i fizičkog svijeta, tako da je područje duhovnih svjetova gore, a područje fizičkog svijeta dolje.

On sada gleda dolje u fizički svijet, takoreći, i pojavljuje se drugačija slika, slika njega samog kako stoji dolje kao čovjek. Čovjek u sebi primjećuje svoje astralno tijelo; ali ovo astralno tijelo, koje se sada pokazuje u zrcalnoj slici, usmjereno je prema dolje, ono ne želi razviti moć strujanja prema duhovnom svijetu; ono ostaje kao zaglavljeno i zalijepljeno za fizičku razinu, ne uzdiže se u visine. Također vidi odraz drugog bića; njegovo astralno tijelo struji prema gore. Ima osjećaj da ovo astralno tijelo struji u duhovni svijet. Čovjek vidi sebe, vidi drugoga, ima osjećaj: 'Opet stojiš dolje; na mjestu drugog bića dolje stoji sasvim drugačiji čovjek; on je bolji čovjek od tebe; njegovo astralno

tijelo stremlje uvis, diže se poput dima. Tvoje astralno tijelo stremlje Zemlji, poput dima ide dolje'. Dobivate osjećaj jastva koje živi u vama gledajući tamo dolje, i dobivate užasan dojam: u vama sine odluka, užasna odluka - odluka da ubijete drugog, za koga osjećate da je bolji. Zna se: ova odluka ne dolazi u potpunosti od jastva; jer je njegovo jastvo gore. To je drugo biće koje govori iz vas tamo dolje; ali ovo drugo biće daje odluku da se drugi ubije. I sada se opet čuje glas, koji je prije inspirirao kako ima inspiraciju, ali sada kao strašni osvetnički glas: 'Gdje je tvoj brat?' Glas suprotan onom ranijem otima se od ovog jastva. Prije je inspiracija bila sljedeća: budući da si se ujedinio s moćima blagoslova drugog bića, izliti ćeš se s tim moćima blagoslova i ja ću te učiniti čuvarom drugog bića. Sada, iz ovog bića koje se prepoznaje kao sebe, izbija riječ: 'Neću biti čuvar brata svoga'. Prvo odluka da se ubije onaj drugi, zatim protest protiv glasa, koji je bio tako inspirativan: 'činim te čuvarom ovog drugog jer si htio ujediniti svoju hladnoću s tom toplinom' - protest: 'ne želim biti čuvar'.

Ako ste doživjeli ovo imaginativno iskustvo, dragi prijatelji, onda znate za što ljudska duša može biti sposobna, a iznad svega znate jednu stvar: kada se pretvore u svoju suprotnost, najplemenitije stvari duhovnog svijeta mogu postati najstrašnije stvari fizičkog svijeta. Poznato je da se želja za ubijanjem bližnjih može u dnu ljudske duše javiti preokretom najplemenitije spremnosti na žrtvu. Od tog trenutka se zna što se misli pod pričom o Kainu i Abelu u Bibliji; ali tek od ovog trenutka nadalje, jer priča o Kainu i Abelu nije ništa drugo nego prikaz okultnog iskustva, i to onoga koje je upravo kazano. Da je pisac priče o Kainu i Abelu bio u stanju opisati što se dogodilo s čovjekom prije vremena Raja, opisao bi prvo iskustvo, gornje (na dijagramu). Stoga počinje s pričom o Raju i opisuje njegov odraz; jer ovo je ono što je Kain osjećao prema Abelu, prije vremenske točke u zemaljskoj evoluciji naznačenom pričom o Raju, osjećao je ono što je prikazano ovdje gore. A nakon iskušenja i gubitka te vizije, koja se ponovno stječe u okultnoj viziji kroz imaginaciju Raja, Kainova spremnost da se žrtvuje prešla je u ono što se pojavljuje ovdje dolje. I želja duše da ubije drugog pretvorila se u stvarnost. A poziv koji nam je priopćen u Bibliji: 'Trebam li ja biti čuvar svoga brata?' to je zrcalna slika drugog nadahnuća: 'Učinit ću te da budeš čuvar drugoga ovdje na Zemlji'.

Upravo iz ovog opisa ćete shvatiti da su takva tipična iskustva svakako značajna; jer uspostavljaju određenu vezu između onoga što danas možemo biti i najširih interesa čovječanstva. Ali u isto vrijeme vrlo nam jasno pokazuju prema onome što doživljavamo u pulsirajućem životu duše, da je glavna stvar osjetiti kolosalan skok koji je razvoj čovječanstva napravio od onoga što sam vam opisao kao prvu, predzemaljsku imaginaciju, takoreći, na ono što je prikazano u priči o Kainu i Abelu, kao događaj nakon izгона iz Raja, nakon izгона kroz koji je Čuvar praga za čovjeka postao nevidljiv. Poznavanje ovog skoka u razvoju čovječanstva pokazuje nam kakav je

ovozemaljski čovjek; jer ako stvarno osjećate ono što je sada rečeno, postupno ćete doživjeti kako je ovo zemaljsku ljudsko biće, takoreći, preokret onoga što je nekad bilo. I tada sa sigurnošću znamo što bi postao da se ništa drugo nije dogodilo. Da smo se jednostavno razvili u ovom zemaljskom razvoju bez ičega drugog, tada bi znali što je odraz na Zemlji. Isprva to nismo trebali znati.

Uglavnom, tek u naše vrijeme ljudima je dopušteno znati čega je priča o Kainu i Abelu odraz: da je to odraz velike žrtve. Sve što je bilo gore, što je bilo prije Raja, prekrio je sam Čuvar, drugim riječima, kada su ljudi istjerani iz Raja. A to se moglo dogoditi samo zato što su fizička i eterska tijela ljudskog bića sada bila prožeta silama na takav način da ljudsko biće nije izvršilo ono što se pojavilo kao zrcalna slika; jer ljudsko biće bi to sigurno učinilo kada bi osjećalo sve što je u astralnom tijelu. Fizičko tijelo i etersko tijelo umrtvljuju ljudsko biće do te mjere da njegova želja da ubije drugoga ne postaje činjenica. Razmotrite što je rečeno u ovoj jednostavnoj rečenici: budući da su dobre, napredne božansko-duhovne snage dale čovjeku fizičko i etersko tijelo na takav način da se ne može unatrag, nešto kao neka vrsta obamrlosti izljuje se preko želje za ratom svih protiv svih. Ova želja ne postaje aktivna u duši, jer su fizičko i etersko tijelo ljudskog bića pripremljeni na takav način da je ta želja umrtvljena. Čovjek ne može vidjeti svoje astralno tijelo; stoga mu i ova želja ostaje nepoznata, on je ne provodi.

Vidite, ako netko stvarno želi opisati astralno tijelo u interakciji sa sebstvom, onda mora opisati stvari koje ne samo da ostaju skrivene od ljudske prirode, već koje moraju ostati skrivene. Ali što se dogodilo kada se ta želja i slične želje koje ciljaju na uništenje, na uništenje ljudskog i drugog zajedništva na fizičkom planu, uguše? One su oslabljene; ljudska duša ih osjeća samo slabašno, takoreći samo tiho. I taj slabašni osjećaj tih želja, što bi bilo nešto tako strašno kad bi im čovjek dopustio da se slobodno izraze, kakve one zapravo jesu, to je doista naše pravo ovozemaljsko znanje.

Sada vam po prvi put iznosim definiciju onoga što je ljudsko zemaljsko znanje. Ovo ljudsko znanje su otupjeli instinkti uništenja: Shiva je u svom najstrašnijem obliku toliko otupio da ne proživljava svoj život, već je postao otrcan, istisnut u ljudski svijet predodžbi, to je maya ljudskog bića, to je spoznaja ljudskog bića. Na taj način je znanje moralo biti oslabljeno, odnosno morali su biti oslabljeni impulsi i unutarnje sile - da izvorni strašni impuls - kojim je vladao Ahriman, ta Ahrimanova moć (jer izvorno je Ahriman taj koji izaziva ovu želju) je trebala biti toliko oslabljena da se ne bi mogla izraziti kod čovjeka, koji bi time sebe trajno učinio slugom Shive. Ono što je zbroj tih sila moralo je biti oslabljeno do te mjere, da u ljudskom biću prevladavaju samo na takav način da svojim konceptima i idejama može suosjećati s drugim bićima. Ako se pokušava proniknuti u drugo biće, ako pokušavamo ideju uroniti u bit drugoga, onda je ta ideja uronjena u bit

drugoga ono zatupljeno Kainovo oružje koje je zabodeno u Abela. I to što je to oružje tako oslabljeno, omogućilo je da ono što je šokom pretvoreno u svoju suprotnost prijeđe u evoluciju. I tako, u sporoj evoluciji, kroz sve veće jačanje znanja, čovjek dolazi do toga da postupno razvija ono što u fizičkom svijetu nije smio izraziti jer je to postalo destruktivni nagon - stupanj po stupanj on prvo razvija obično znanje, zatim imaginativno znanje, koje više ulazi u prirodu drugoga, zatim inspiracijsko znanje, koje još više prodire u biće drugoga, sve dok u intuitivnom znanju u cijelosti ne uđe u njega i duhovno živi s drugim u biću drugog. Tako se postupno borimo da shvatimo što to jastvo zapravo jest. U smislu svoje najdublje prirode, astralno tijelo je veliki egoist; jastvo je više od velikog egoista, ono ne živi samo za sebe, želi prijeći i u drugoga. A znanje stečeno na Zemlji je ova umrtvljena žudnja da se transcendira u drugoga, da se proširi sve što netko jest, ne samo u sebe, nego izvan sebe u drugoga. To je uzdizanje egoizma iznad sebe.

Ako prvo razmotrite ovo podrijetlo znanja, tada ćete shvatiti kako posvuda postoji mogućnost zlouporabe ovog znanja; jer u trenutku kada to znanje zaluta, ako je to stvarno znanje o sebstvu, ono odmah postaje zlouporaba. Samo napredovanjem, postajanjem sve duhovnijim i duhovnijim u ovom prodiranju u drugoga i, iz astralnog tijela proširenog na interese svijeta, uspjevši odreći se bilo kakvog prodiranja u drugoga, ostavljajući ovog drugog potpuno nedirnutim u vlastitoj egzistenciji, i stavljajući njegove interese iznad vlastitih, samo na taj način postaje se dovoljno zreo za uzdizanje u znanju. Štoviše, ne možemo prepoznati ni biće iz hijerarhije anđela, ako nismo dosegli točku kada nas unutarne biće anđela zanima više nego naše vlastito. Sve dok je netko više zainteresiran za vlastitu prirodu nego za prirodu anđela, ne može prepoznati anđela. Čovjek se, dakle, prvo mora podići do interesa svijeta, a onda do interesa koji idu još dalje, kako bi drugi bili značajniji, važniji od sebe. Onog trenutka kada se pokušava napredovati u okultnim iskustvima, a vlastito jastvo ostaje vrijednije od ostalih bića koje želi prepoznati, u tom trenutku postoji otklon. I ovdje, ako slijedite ovaj tijek misli, zapravo dobivate pravu ideju o tome što je crna magija; jer crna magija počinje tamo gdje se u svijet donosi okulturna aktivnost, a da čovjek prije svega ne može proširiti svoje interese na interese svijeta, bez da može cijeliti druge interese više od svojih vlastitih interesa.

Ovakve stvari se zapravo mogu dati samo davanjem sugestija o predodžbama, jer su previše značajne da bi se moglo dati nešto više od sugestije. Želio sam pokazati kako se postupno može prepoznati ono što živi u nama kao astralno tijelo i jastvo u svom pravom obliku, a ne u mayi; jer način na koji čovjek doživljava astralno tijelo iznutra nije pravo astralno tijelo, to je astralno tijelo reflektirano u eterskom tijelu. A ono što čovjek naziva svojim jastvom, nije pravo 'Ja', to je 'Ja' kakvo se odražava u fizičkom tijelu. Čovjek samo doživljava odraze svoje nutrine. A kad bi bio nezreo da doživi oblike vlastitog unutarnjeg astralnog tijela i 'Ja', razvio bi destruktivne

instinkte, postao bi agresivno biće, osjećao bi želju da čini zlo. A te stvari leže u osnovi svake crne magije. Čak i ako su putovi kojima ide crna magija vrlo različiti, učinak koji postižu uvijek ima nešto poput savezništva s Ahrimanom ili Shivom. I kroz ovo se uči prepoznati astralno tijelo i 'Ja' u njihovom stvarnom obliku, ako se zna: mogu se prepoznati, a istovremeno im se i priznati potreba da se razvijaju i učine vrijednima, da budu ono što bi trebali biti. Najdublja priroda astralnog tijela je egoizam; ali ideal je da dopustimo da bude egoist, jer interesi svijeta postaju naši vlastiti interesi. Ideal mora biti, biti u stanju uroniti u drugo biće, jer ne namjeravamo tražiti vlastite interese, već smatramo da je drugo biće važnije od nas. Samoobrazovanje mora ići toliko daleko da ovu gornju sliku osjetimo u svom njenom okultno-moralnom značenju; da tako preobrazimo ovu sliku što je naše jastvo na takav način, da nas više ne mogu grijati vlastite emocije, impulsi, želje, strasti, već da živeći svoj život u astralnom tijelu ulazimo u ledenu samoću; tada se time otvaramo toplini, toplom interesu koji struji iz drugih svjetova, i želimo se ujediniti s blagotvornim silama koje proizlaze iz ovog drugog bića. U isto vrijeme, ovo nam daje polazište za postupno uspinjanje višim hijerarhijama u njihovom stvarnom obliku. Inače se nećemo uzdići do bića viših hijerarhija ako ne budemo u stanju dostojno se suočiti s imaginacijom i inspiracijom kako je opisano, i podnijeti vidjeti njihovu suprotnu sliku; to jest: mogućnosti u dubinama ljudske prirode koja je bačena iz duhovnih svjetova u fizički svijet. Ako netko ne želi vidjeti dvostruku sliku Kaina i Abela, nižeg sebe, i sliku svog višeg jastva, koje je posrednik između nas i viših hijerarhija, ne može se uzdići. Ali onda, kada je netko u stanju njegovati ovaj osjećaj koji je ovdje naznačen, tada doživljava sebe i odatle pristupa hijerarhijama viših redova.

PREDAVANJE IX

Den Haag, 28. ožujka 1913.

Jednom sam poznao pjesnika koji je sada odavno mrtav. Čovjek mi je jednom rekao u drugoj polovini 80-ih kako se jako boji budućnosti čovječanstva - i naglašavam da je izraz njegovog straha bio možda donekle paradoksalan, on je smrtno ozbiljan u vezi tog straha i u pogledu smjera na koji je njegov paradoksalan strah pokazivao - da, bio je pomalo pesimističan jer je imao taj strah. Rekao je da mu se čini kao da će se budući razvoj čovječanstva odvijati tako da će čovjek u prvom redu sve više razvijati svoju glavu i da će sve ostalo u čovjeku uspoređivati s glavom. Kao što reko, bio je gorko iskren u vezi s ovom idejom i izrazio ju je paradoksalno na sljedeći način: da se bojao da bi razumska, intelektualna priroda čovjeka jednog dana mogla zavladata na takav način da bi glava bila poput velike lopte i da bi se ljudi tada kao lopte kotrljali po zemlji. Čovjek je bio vrlo ozbiljan u vezi s tim svojim strahom; jer je razmišljao da živimo u dobu intelektualizma, razvoja intelektualnih snaga koje se izražavaju u glavi, i da će se te moći rasuđivanja sve više povećavati, i da će čovječanstvo krenuti prema nezavidnoj budućnosti.

To je naravno, vrlo paradoksalna izjava, i moglo bi se reći na određeni način: strah koji je potaknuo njegov pesimizam također je na određeni način paradoksalan. Ali kako to često biva s umom, tako je i u ovom slučaju: čovjekov um, naime, ima tendenciju degenerirati, izvlačiti zaključke kada postoji bilo kakvo promatranje. To se može dostatno uočiti u vanjskom, egzotičnom životu kao i u oblasti teozofskog pokreta. U vanjskom, egzotičnom životu treba se samo malo osvrnuti oko sebe i primijetiti ćemo da su iskustva, stvarna opažanja koje je čovjek napravio tijekom vremena uvijek proizvela ogroman broj teorija i hipoteza. Koliko je hipoteza potonulo u ponor kao bezvrijedne, da tako kažemo, tijekom ljudskog razvoja! U antropozofskom, okultnom području, može se reći da netko tko je prošao okultnu obuku, tko u određenom smislu ima vidovite moći, prenese ovo ili ono na temelju stvarnog vidovitog promatranja, a onda dođu teoretičari i izmišljaju svakakve sheme i teorije: stvari su proširene. Opažanje je često maleno, ali sheme i teorije izgrađene na njemu, uključuju čitave svjetove. To je uvijek loše, što postoji takva sklonost intelekta. Ovu tendenciju u određenom smislu imamo u poznatoj knjizi '*Ezoterni budizam*' od Sinetta. U pozadini ove knjige nalazi se niz stvarnih okultnih činjenica; nalaze se u središnjim dijelovima i odnose se na sredinu razvoja Zemlje. Ali na tim je činjenicama izgradio shemu *rundi* i *rasa*, i to se samo kotrlja i okreće, samo po sebi, uvijek na više-manje isti način. To su zaključci, teorije koje su nastale iz nekoliko stvarnih tvrdnji koje odgovaraju činjenicama, a koje se

također nalaze u knjizi. Tako je bilo, da tako kažem, i s mojim pjesnikom. U pozadini je imao neku vrstu nesvjesne instinktivne imaginacije, koja mu je govorila nešto što je istina, moglo bi se reći da je mnogo toga istina, i on je to umnožio sa stotinu. Takve se stvari često događaju u svijetu. Pa, gdje je istina u tome?

Istina je da, doista, u naše sadašnje doba, u našem sadašnjem zemaljskom ciklusu, čovjek prolazi kroz određenu evoluciju u odnosu na svoju glavu, da će formiranje glave, cjelokupni razvoj glave, doživjeti promjene prema budućnosti. Usmjerimo li svoj pogled na vrlo daleku budućnost na Zemlji, moramo zamisliti da će, naprimjer, formiranje ljudskog čela, formiranje ljudskog nosa, formiranje ljudske čeljusti pretrpjeti značajne promjene, ali na izvjestan način, sve ostalo što čovjek nosi kao zemaljski organizam, ostati će retrogradno; ali naravno, nikad tijelom zemaljskog razdoblja to neće biti odnos lopte koja se prevrće na zemlji. Dakle, to treba shvatiti doslovno samo u vrlo maloj mjeri. S druge strane, u starijim epohama razvoja na Zemlji, prije sredine atlantskog razdoblja, ostatak ljudskog organizma bio je promjenjiv, uključen u neku vrstu formiranja. Relativno malo se ljudski organizam promijenio od sredine atlantskog razdoblja osim glave; s druge strane, prije atlantskog razdoblja čovjek je doživio velike promjene u odnosu na ostatak svog organizma. Iz ovoga ćete moći izvući zaključak - koji će sada biti točan, jer nije ništa drugo nego opažanje zaodjenuto riječima - da što se više vraćamo u atlantsku i lemurijsku epohu, čovjek je izgledao bitno drugačije, čak i za vlastito opažanje. U drevnoj lemurijskoj epohi čovjek je izgledao sasvim drugačije od onoga što danas prepoznaje kao sebe.

Pogled koji bi čovjek imao o sebi u posljednje vrijeme Lemurije, predstavljen je čovjeku na određeni način kada se postupno približava tom vidovitom dojmu koji vodi do onoga što smo već okarakterizirali: koji vodi do imaginacije Raja. Doista sam rekao - što je točno - da ova imaginacija Raja potpuno odgovara prezentaciji ljudskog bića, fizičkog ljudskog tijela, kao samog Raja, da tako kažem. Čovjek se razdvaja, takoreći, dijeli sebe; današnja tjelesna priroda pojavila se na opisani način; ali u to vrijeme, odnosno kad je stvarno došlo vrijeme na koje se čovjek vidovito osvrće kad pred sobom ima Legendu o Raju, dogodio se skok naprijed, silan trzaj naprijed. I kroz ovaj trzaj, koji se također može promatrati vidovito, bilo je relativno brzo kontrahirano, ono što se moglo nazvati ekspanzijom ljudskog bića, u ono što je polazište za sljedeći razvoj. Ipak, neposredno nakon vremena kojem odgovara imaginacija Raja, ljudsko biće je bilo sasvim drugačije od onoga što je postalo danas. I u biti sve ono što je okruživalo čovjeka u carstvima prirode bilo je vrlo različito od onoga što danas okružuje čovjeka u prirodi.

Na predavanjima koje sam ovdje održao već sam rekao da bi čovjek mogao ući u ovu imaginaciju Raja, ako bi na trenutak postao vidovit tijekom stanja spavanja, i osvrnuo se, takoreći, na svoje fizičko i etersko tijelo, stimuliran njima na ovu imaginaciju. Općenito se može reći da je netko morao proći kroz veliki dio ezoternog razvoja ako želi doći do ove imaginacije Raja. Čovjek mora prevladati mnogo toga, veliki dio onoga što je potrebno da bi se osobni interesi preobrazili u opće interese čovječanstva i svijeta. Zatim, kada netko prijeđe iz najdubljeg spavanja - spavanje ima svoje stupnjeve - u manje duboko spavanje, tada je ono što se kasnije dogodilo, da tako kažemo, u evoluciji Zemlje postalo stvarnost: stanje čovjeka u drevnoj epohi Lemurije, nakon što je napravio velik trzaj naprijed. Stoga možemo reći da postoji mogućnost da se osvrnemo na ovu iskonsku pretpovijest Zemlje tako što ćemo jastvo i svoje astralno tijelo odvojiti od fizičkog i eterskog tijela i osvrnuti se na njih. Budući da - da, moglo bi se reći - poredak prirode dolazi u pomoć jer je osoba tijekom noći izvan svog fizičkog tijela, može koristiti taj poredak prirode, da tako kažemo, i može postaviti vježbe na takav način da, kao da se budi iz sna, ali se ne vraća u fizičko tijelo, kao da se budi u drugoj svijesti i tada vidi fizičko tijelo. Iz ovoga ćete moći zaključiti da vizija, o kojoj se upravo raspravlja, nudi jedinu stvarnu mogućnost da se upozna kako je čovjek nastao u iskonskoj prošlosti.

Proći će dugo, ali doći će vrijeme kada ćete znati sljedeće, kada ćete reći: kako su čudni bili ti ljudi iz 19. i 20. stoljeća! U to su vrijeme vjerovali da mogu prepoznati podrijetlo čovjeka vanjskim istraživanjem prirode, vjerovali su da mogu izvući zaključke o podrijetlu čovjeka iz onoga što su pronašli o životinjama oko njih na fizičkoj razini. Sada, međutim, stvarnim razvojem znanja pokazuje se da se pravi pogled na podrijetlo čovjeka, na njegov stari oblik, može dobiti samo putem vidovitog promatranja; da se nikad ne može steći uvid u to kakav je čovjek bio npr. u lemurijskom razdoblju, osim putem vidovitog promatranja, osim gledanjem unatrag, koje je potaknuto dojmovima vlastitog fizičkog i eterskog tijela. Ali tada se ispostavlja - kao što će biti poznato u budućnosti - da čovjek nikad nije bio sličan ni jednom životinjskom obliku koji je oko njega živio u devetnaestom ili dvadesetom stoljeću; jer se oblici koje je čovjek tada imao i koji se njegovoj vidovitoj svijesti pokazuju na naznačeni način, razlikuju od svih životinjskih oblika koji čovjeka okružuju u 19. stoljeću. Čak se i izrazi koje smo upotrijebili - bik, lav i tako dalje - koriste samo kao usporedba. Posebno je groteskno, reći će ljudi budućnosti, vidjeti kako ljudi devetnaestog i dvadesetog stoljeća svoje obiteljsko stablo dovode do majmunolikih bića; jer u razdoblju Lemurije majmuni još nisu postojali u obliku u kojem su kasnije hodali Zemljom; nastali su tek mnogo kasnije iz degradiranih i palih ljudskih oblika.

Gledajući unatrag, tek su se sredinom atlantskog razdoblja u evoluciji Zemlje, mogla pronaći takva životinjska bića koja su se mogla usporediti s

današnjim majmunima. Što se u razvoju čovječanstva više vraćamo, to više vidimo da je za vidoviti pogled u percepciji našeg jastva tijekom sna, tijekom noći, naš lik, naš oblik u prošlosti u određenoj mjeri sačuvan. Tako se događa i to da čovjek, gledajući sebe, upoznaje svoje fizičko tijelo u beskrajno finijem - moglo bi se reći - eterskom tijelu, ali ne u smislu našeg današnjeg etera. Tako se pojavljuje ljudsko biće. Njegov je oblik više nalik živopisnoj slici iz sna nego obliku od krvi i mesa, kako čovjek danas izgleda. Dakle, moramo se upoznati s idejom da kad su jastvo i astralno tijelo izvan ljudskog bića, oni jedva vide glavu. Vrlo je mračna, nije potpuno izbrisana, ali je prilično sjenovita. S druge strane, ostatak ljudske organizacije postaje očitiji. I on je sjenovit, ali takav da se čovjek ne osjeća kao krv i meso, nego se ima jasan dojam moćne organizacije.

Činit će vam se paradoksalno, ali ipak je istina: kada se čovjek vidovito vidi u snu, u određenim trenucima izgleda, odnosno za jastvo i astralno tijelo, njegovo fizičko i etersko tijelo izgleda tako, da u potpunosti podsjeća na lik kentaura. Ali ono što se na kentauru pojavljuje gore, nosi ljudsko lice, i prilično je zasjenjeno; drugi dio, koji baš nije nalik nijednom od sadašnjih životinjskih oblika, ali u određenim aspektima na njih podsjeća, moćniji je, i čovjek sebi kaže: 'Za duhovni pogled, ovo je jače, čak i gušće od sadašnjeg oblika od krvi i mesa'.

Već sam se dotaknuo ovih stvari na ciklusu predavanja; ali morate, naravno, shvatiti da su sve te imaginacije, s izuzetkom imaginacije Raja, prolazne i da se mogu prikazati iz različitih kutova. Mogao bih prikazati i malo drugačiji pogled, pa biste vidjeli da on odgovara drugoj točki u razvoju, a onda bismo došli do figure sfinge. Sukcesivni razvoj čovjeka prikazuje se u različitim perspektivama, u različitim aspektima. Mitološke slike, takozvani mitološki simboli, imaju mnogo više točnosti, mnogo više istine, od fantastičnih intelektualnih kombinacija koje moderna znanost za sebe pravi.

Tako noću ljudski lik postaje vrlo neobičan. Ali sada nam postaje jasno nešto drugo. Ako vidovito promatramo donji nastavak, koji nas podsjeća na životinju, tada upoznajemo nešto o čemu stječemo vrlo specifičan dojam. I već sam jučer rekao: ti dojmovi, ti unutarnji doživljaji su zapravo najvažniji. Slike su važne, ali su unutarnji dojmovi još važniji. Dobivate određeni dojam tako da poslije znate: ono što vas tijekom dana tjera na vaše čisto osobne interese, što su čisto osobni interesi ucjepljeni u vašu dušu, to dolazi od onoga što noću vidite kao svoj donji nastavak, da tako kažem. Ne vidite to danju; ali je u vama kao sila. To su sile koje vas takoreći vuku prema dolje i vode na krivi put prema osobnim interesima. – I ako se taj dojam razvija sve više i više, onda se dolazi do spoznaje tko je zapravo Lucifer u našoj evoluciji. Što više svoj vidoviti pogled okrećemo prema unatrag, prema vremenu kojem odgovara imaginacija Raja, to je ljepša struktura, koja zapravo tek u kasnijem vremenu podsjeća na nešto životinjsko. A ako se čak vratimo na

ono što pripada u Raj, gdje životinjski nastavak čovjeka izgleda kao da je otrgnut od čovjeka, i umnožen u bika, lava, orla, onda možemo reći da su ovi oblici koje pod tim imenima poznajemo u davna vremena, na određeni način, za nas simboli ljepote. Ove figure su sve ljepše i ljepše. A ako se onda vratimo još dublje u prošlost, o kojoj smo jučer govorili kada smo iznijeli dojam žrtve, dolazimo do razdoblja kada nam se pravi Luciferov oblik pojavljuje u uzvišenom obliku, baš kao što se želio sačuvati nepromijenjenim u evoluciji od drevnog Mjeseca do Zemlje.

Iz opisa koji sam dao u mojoj 'Tajnoj znanosti', možete vidjeti da je astralno tijelo dano čovjeku na Mjesecu. Ono što nosimo u našem astralnom tijelu igralo je važnu ulogu na drevnom Mjesecu. Opisali smo to kao egoizam. Ovaj egoizam je morao biti usađen u čovjeka na starom Mjesecu, i budući da je čovjek primio svoje astralno tijelo na starom Mjesecu, egoizam prebiva u njegovom astralnom tijelu; i budući da je Lucifer sačuvao svoju mjesečevu prirodu, donio je egoizam kao unutarnje duševno svojstvo svoje ljepote. To je dakle duh ljepote s jedne strane i duh egoizma s druge strane. A ono što bi se moglo nazvati njegovom pogreškom bilo bi samo to, da je učinio nešto što je ispravno za čovjeka - ako mogu tako reći - na Mjesecu, naime, da se oplodi egoizmom, da je to presadio na Zemlju. Kao što je mnogo puta spomenuto, to je čovjeku dalo samu mogućnost da postane u sebi samostalno, slobodno biće. Čovjek to nikada ne bi postao da Lucifer nije prenio egoizam s Mjeseca na Zemlju. Na taj se način Lucifera upoznaje u unutarnjem iskustvu, da tako kažemo, kao noćnog duha. I to je povezano s promjenom koja se događa u našem jastvu i u našem astralnom tijelu tijekom našeg okultnog razvoja, koju osjećamo u društvu Lucifera noću.

Dopustite li toj ideji da ispliva na površinu, možda će vam se u početku činiti prilično pogubnim da čovjek, kad postane vidovit i zaspi, postane svjestan da tijekom noći dolazi u društvo Lucifera. Ali ako malo bolje razmislite, ubrzo ćete doći do zaključka da nam je pametnije naučiti prepoznati Lucifera, da je bolje ako znaš da si u njegovom društvu nego da vjeruješ da ga nema, a da je on nevidljivo aktivan sa svojim snagama u nama. To je doista slučaj tijekom dana. Loša stvar nije to što je Lucifer uz nas, jer ga počinjemo prepoznavati kao duha koji donosi slobodu. Nevolja je to što ga ne prepoznajemo. Ali na određeni način ljudima nije bilo dopušteno dalje ga gledati, nakon što su ga vidjeli, tijekom njegovog iskušenja u razdoblju Lemurije; jer to istinsko iskušenje u razdoblju Lemurije, ne bi bilo popraćeno ničim drugim osim bezbrojnim manjim iskušenjima. Stoga je božansko-duhovno biće koje je bdjelo nad napretkom čovječanstva moralo staviti veo preko noćne vizije. Time je čovjek izgubio i sve ostalo što bi vidio tijekom sna. I san mrakom prekriva svijet u kojem je čovjek od padanja u san do buđenja. Pri povlačenju vela koji tamom prekriva noć, Lucifera bismo trebali naći kraj sebe. Kad bi čovjek bio dovoljno jak, to ne bi naškodilo; ali budući da u početku nije mogao biti jak u smislu zemaljskog razvoja, ovaj se

veo morao navući preko noćnog vremena spavanja. I nakon iskonskog iskušenja, koje je za posljedicu ostavilo mogućnost ljudske slobode, ostala iskušenja ne bi se trebala moći približiti čovjeku, kroz izravni pogled na Lucifera od padanja u san do buđenja.

Sada, postoji ekvivalent. Jer netko ne može vidjeti Lucifera noću, ako danju ne vidi njegovog druga, Ahrimana. I tako za ljudsko biće koje je otišlo toliko daleko u razvoju svog jastva i svog astralnog tijela, svakodnevno iskustvo koje mu omogućuje da ima viziju objekata postaje drugačije od onoga što je to za naivnog čovjeka. Čovjek uči prepoznati da se sa stvarima suočava drugačije nego prije razvoja jastva i astralnog tijela. Čovjek najprije nauči promatrati određene impresije, koje je inače prihvaćao u apstraktnom smislu, kao učinke ahrimanskih bića. Tako čovjek uči želju - ne onu koja dolazi iznutra, ona je luciferska, nego onu koja dolazi izvana, ono što budi želju kod ljudi izvana, dakle ono što nas privlači u stvarima i bićima oko nas, tako da tu privlačnost slijedimo iz osobnog interesa, odnosno sve što nas mami da izvana uživamo - prepoznati kao ahrimanski dojam. Tada će se sve ono što u nama izvana budi strah prepoznati kao ahrimanski dojam. To su dva pola, mogu reći: zadovoljstvo i strah. Oko nas su takozvani materijalni svijet i takozvani duhovni svijet; materijalni svijet kao i duhovni, pojavljuju se u vanjskim dnevnim satima kao maya. Vanjski svijet osjetila pojavljuje se u mayi, jer ljudi ne vide da gdje god ih vanjske stvari i bića pobuđuju na zadovoljstvo, izviruje Ahriman i u duši budi zadovoljstvo. Ali ono što materijalisti niječu, naprimjer, da je prava duhovnost posvuda u materiji, izaziva strah; a kad materijalisti primijete da im se iz dubine duše, iz astrala, približava strah, tada otupljuju sami sebe, tada smišljaju materijalističke teorije; i duboko je istinito ono što pjesnik kaže: 'Mali ljudi nikada ne primjećuju vruga - naime Ahrimana - čak i ako ih drži za ovratnik'. Naprimjer, zašto se održavaju sastanci materijalista? Za dozivanje vruga! To je istina u doslovnom smislu; samo ljudi to ne znaju. Gdje god se u svijetu danas održavaju materijalistički sastanci i iznose prekrasne teorije da postoji samo materija, Ahriman drži ljude za ovratnik, i danas nema bolje prilike za proučavanje vruga od ulaska na materijalističke ili monističke sastanke. Kada ste prošli određeni razvoj u svom astralnom tijelu i jastvu, Ahriman vas prati kamo god pošli. Kad ga čovjek počne gledati, može se od njega zaštititi, tada ga vidi da proviruje iz iskušenja zadovoljstva i iz utisaka straha.

Opet, zbog ljudske nezrelosti, taj se Ahriman morao sakriti, odnosno preko njegove prirode je stavljen veo. To je učinjeno na nešto drugačiji način nego prema Luciferu; to je učinjeno na takav način da je vanjski svijet za čovjeka bio uronjen u mayu, na način da je naveden da vjeruje da umjesto Ahrimana, koji je virio posvuda, postoji materija izvana u svijetu. Gdje god čovjek sanja da je materija, tamo je zapravo Ahriman. A najveća je iluzija materijalistička teorija fizike o materijalnim atomima, jer oni u stvarnosti nisu ništa drugo nego sile Ahrimana.

Sada je čovječanstvo kao cjelina u razvoju, u evoluciji. I ta se evolucija odvija na takav način da prema budućnosti čovjek doista sve više razvija moći intelektualizma. Zbog toga će njegova glava izvana poprimiti drugačiji oblik. U određenom pogledu, početak ovog intelektualnog razvoja došao je s osvitom modernih prirodnih znanosti, oko 16. stoljeća. Ovaj intelektualni razvoj, kako se bude sve više produbljivao, imat će veliki utjecaj na jastvo i na astralno tijelo. Nastupilo je vrijeme kada su još postojale tradicije stare vidovitosti - one su se poklapale sa osvitom novijih prirodnih znanosti. Bilo je to upravo u 16. stoljeću; tada se znalo da će doći budućnost u kojoj će ljudi sve više moći vidjeti Ahrimana zbog višeg razvoja svog jastva i svog astralnog tijela. Zatim, budući da se u ranim danima intelektualni razvoj svom snagom opirao percepciji duhovnog, nastupilo je zamračenje. Ali 16. stoljeće, u liku Mefista, koji je nitko drugi nego Ahriman, na strani Fausta, moglo je istaknuti da će, u osnovi, Ahriman postati sve opasniji za budući razvoj čovječanstva, da će Mefisto, takoreći sve više postajati svojevrstni iskušavač ljudskog roda. U ranim danima ljudi su bili svjesni toga, jer su još uvijek imali sjećanje na stare duhovne figure. Ali to je sada od čovječanstva općenito zaboravljeno; ali u budućnosti će ljudi biti prisiljeni shvatiti da ih Ahriman-Mefisto prati kroz cijeli njihov budni život. Ali tome naravno, odgovara i suprotno, a to je da se čovjek približava budućnosti koja će mu, svaki put kad se probudi, poput sna koji samo prolazi, dati dojam - i to će biti sve jasnije - da mu je noćni pratilac bio Lucifer.

Iz ovoga vidite da kroz okultni razvoj svog jastva i svog astralnog tijela čovjek može predvidjeti nešto od onoga što će se dogoditi u budućnosti čovječanstva, može predvidjeti nešto od zajedništva Ahrimana i Lucifera. Čovjeku se kroz određenu zakonitost u razvoju Lucifer prvi put približio u razdoblju Lemurije, a tek kasnije, kao rezultat luciferskog utjecaja, došao je ahrimanski utjecaj. U budućnosti će biti obrnuto: prvo će biti jak ahrimanski utjecaj, a zatim će mu se pridružiti luciferski. Ahrimanski utjecaj će prvenstveno djelovati u budnom stanju, luciferski utjecaj prvenstveno u stanju spavanja ili u svim stanjima koja su slična stanju spavanja ali u kojima postoji svijest.

Dakle, budući da bi Ahriman trebao ući u vanjski osjetilni život u budnom stanju, čovjek je prvo trebao zaštitu za budno stanje, od Ahrimana. Takvi zaštitni impulsi u razvoju čovječanstva dani su mnogo, mnogo stoljeća prije nego što se pojavila odgovarajuća opasnost. Dok potpuna svijest o Ahrimanu-Mefistu još uvijek nije tu općenito za ljude, zaštitni impuls došao je na početku našeg vremenskog perioda u fizičkoj pojavi Krista u zemaljskom razvoju. Činjenica je da se Krist pojavio jednom u fizičkom tijelu kako bi se čovjek upijanjem Krist-impulsa mogao naoružati protiv nužnog utjecaja koji će doći od Ahrimana-Mefista. Čovjek će kasnije biti naoružan, kada bude prisutan luciferski utjecaj, pojavom Krista u eterskom tijelu, da koju smo često govorili da se približava. To je utjecaj koji će doći za

drugačiju svijest. Baš kao što se Krist prvi put pojavio u fizičkom tijelu i odatle se impuls nastavio, Krist će biti vidljiv u eterskom obliku od ovog 20. stoljeća nadalje, u početku za mali broj ljudi, a zatim za sve veći broj. I tako vidimo kako neka vrsta ravnoteže, neka vrsta uravnoteženja impulsa, dovodi do daljnjeg razvoja ljudskog bića. Ono što je u evanđeljima povezano u priči o iskušenju, sučeljavanje Krista s Luciferom i Ahrimanom, u jednom evanđelju ovako u drugom onako - jednom sam to iznio - svjedočanstvo je da će čovjek kroz Kristov impuls, kroz impuls otajstva Golgote, moći pronaći pravi put razvoja u budućnosti. Dio istinskog razvoja jastva i astralnog tijela čovjeka čini da u ovom preobraženom jastvu i astralnom tijelu može primiti dojmove o tome kako stoje stvari s Ahrimanom, kako je s Luciferom, kako s Kristom; i ispravan razvoj jastva i astralnog tijela dovodi do takvog znanja o tri impulsa koji uvjetuju ljudsku evoluciju.

Pravilan razvoj pak uključuje usmjeravanje egoizma astralnog tijela prema općim ljudskim i svjetskim interesima. A otrovno djeluje kada čovjek osobne interese i osobne težnje nosi u one predjele svog vidovitog promatranja gdje bi trebao promatrati prožet samo opće ljudskim i interesima svijeta. On tada ne promatra istinu nego nastaju imaginacije koje su neistinite, netočne, koje su odraz samo osobnih interesa i osobnih težnji. Ponekad se može dogoditi da vidovnjak koji je još uvijek pun osobnih težnji i interesa učini nešto poput sljedećeg. Dobio sam pismo u kojem je netko napisao da mi mora reći nešto što trebam znati. Da se Krist ponovno rodio u fizičkom tijelu; adresa mu je bila London W. Da se Marija ponovno rodila u fizičkom tijelu; njezina adresa je bila adresa njegove nećakinje, ulica ta i ta; Pavao je ponovno rođen; to je bio njegov šogor, kojeg je dana adresa. I tako je čitavo društvo opisano u evanđeljima ponovno rođeno u tim odnosima, a pojedinačne adrese su dane u tom pismu. Mogao bih pokazati ovo pismo bilo kome; to je dokument, ma kako izgledao groteskan, za uzdizanje osobnih interesa u one visine gdje trebaju prevladati interesi ljudi i svijeta.

Sada, međutim, mora nam biti jasno da ako netko pogriješi općenito u odnosu na svoje apstraktno intelektualno znanje, ona u osnovi ta pogreška je nešto što se lako može kontrolirati, nešto što se relativno brzo može riješiti, iako, doista, ljudsko znanje ima - moglo bi se reći - strašno podrijetlo o čemu je jučer bilo riječi. Budući da ljudska spoznaja, izražena u našem svakodnevnom životu, sadrži tako razrijeđene impulse da svatko može razviti potpunu slobodu u odnosu na te razrijeđene impulse, stoga nitko ne bi trebao biti zaslijepljen ludostima koje smišlja ljudski intelekt, a i oni koji dopuštaju sebi biti zaslijepljeni ludostima ljudskog intelekta mogu se izliječiti u relativno kratkom vremenu.

Ali pretpostavimo da vidovito promatranje na opisani način vodi do netočnih imaginacija, tada te netočne imaginacije imaju određeni otrovni učinak u duši; toliko su zarazne da brišu zdrav razum i intelektualnost. One

dakle, čine štetu do stupnja koji se sasvim razlikuje od pukih intelektualnih ludosti. Stoga, ako netko pokušava sve što se stekne u oblasti okultizma prožeti oblicima zdravog razuma, čini pravu stvar. Ako se imaginacija jednostavno iznese, bez daljnjeg izlaganja i ne pokušava je se opravdati na način kako to pokušavamo učiniti na ovom ciklusu predavanja - a samo one netočne imaginacije će biti dane kao puke imaginacije - onda se drugome uskraćuje upravo ono što bi trebalo potaknuti da takve imaginacije odbaci. I još može biti slučaj da - dok onaj koji širi intelektualne ludosti i sam poziva na kritiku, lako poziva na kritiku - netko tko širi lažne imaginacije, drugima koji mu vjeruju uskraćuje samu mogućnost kritike, odnosno zasljepljuje ih da ne bi nužno odbacili dotične imaginacije. Iz ovoga možemo vidjeti kako u trenutku kada znanje nadilazi ono što je namijenjeno ljudskim bićima u prirodnom tijeku razvoja, kao u trenutku kada se čovjek uzdiže do vidovitog znanja, apsolutno je neophodno da njegov razvoj ide u skladu s općim interesima čovječanstva i svijeta. To je nešto što će uvijek biti prepoznato u pravom okultizmu. I tvrditi suprotno, da bi mogao postojati zdrav ulazak u duhovne svjetove, tj. zdrav razvoja astralnog tijela i sebstva, neovisno o nesebičnom širenju interesa na interese svijeta i čovječanstva, suprotna tvrdnja, dakle, od onih koje su ovdje date, mogla je proizaći iz stava koji okultizam prožima neozbiljnošću. To je ono što moramo imati na umu kao važno kada govorimo o promjenama koje se događaju u astralnom tijelu i sebstvu čovjeka tijekom njegovog višeg razvoja.

PREDAVANJE X

Den Haag, 29. ožujka 1913.

Vidjeli smo promjene koje se događaju u četiri glavna člana ljudskog bića kroz ozbiljan ezoterni ili okultni razvoj, i mogli ste primijetiti da je u našem opisu glavni naglasak stavljen na unutarnje promjene u ova četiri člana ljudske prirode koji se u određenoj mjeri doživljavaju iznutra. Treba jasno razlikovati ove promjene koje se može iskusiti iznutra od opisa koji se može dati za vidovnjakov vanjski pogled na svijet. Naravno da je to drugačije. U stvarnom ezoternom razvoju prije svega je važno znati što se događa unutar ljudskog bića i što je pred njim kada prolazi kroz okultni razvoj. Zanimljiva je, iako možda ne toliko važna, promjena koja postaje očigledna vanjskom vidovitom pogledu. I ovdje možemo ukratko okarakterizirati: ono što se iznutra opaža kao svojevrsna pokretljivost i neovisnost pojedinih dijelova fizičkog tijela pokazuje se vidovitom pogledu, koji promjenu u fizičkom tijelu ne doživljava iznutra, već je promatra izvana, je da se tijelo osobe koja je uključena u okultni razvoj dijeli, takoreći; i zbog tog rascijepa, vidovitom pogledu je to kao da se raspada.

Za vidovnjaka fizičko tijelo ličnosti koja ide sve dalje i dalje u okultnom razvoju, raste. I može se reći: ako se susretne osoba koja prolazi pravi okultni razvoj, ono što vidovita vizija vidi u određeno vrijeme kao fizičko tijelo ima određenu veličinu; ako ga se ponovno sretne godinama kasnije, to fizičko tijelo je naraslo, postalo znatno veće. Dakle, postoji takav rast fizičkog tijela izvan obične fizičke veličine; ali s tim je povezana činjenica da ono postaje više zasjenjeno. Ali tada primijetite: kada se dotična osoba razvije, ona pokazuje fizičko tijelo koje se sve više i više povećava; ali sastoji se od pojedinačnih dijelova, da tako kažemo, i ti se pojedinačni dijelovi predstavljaju u onome što se u okultnom životu zove imaginacija. Fizičko tijelo osobe uključene u okultni razvoj sve se više pokazuje kao zbroj imaginacija, slika koje su, takoreći, iznutra žive i aktivne; a te slike, zapravo postaju sve zanimljivije, jer te slike nisu proizvoljne. U početku, kada je dotična osoba na početku okultnog razvoja, one još nisu posebno značajne; najmanje su značajne kada vidovito oko promatra ljudsko tijelo koje nije počelo okultni razvoj.

Kada se gleda ljudsko tijelo, koje se još nije okultno razvilo, opaža niz slika, imaginacija. Ono što je fizička materija, nestaje za vidoviti pogled, to mjesto zauzimaju imaginacije; ali one su toliko zgusnute da ne pokazuju iznutra sjajni aspekt osobe koja se bavi okultnim razvojem, nego se radije pokazuju kao zatamnjena tvar. Ali čak i u nerazvijenom ljudskom biću pojavljuju se kao dijelovi, a svaki dio se odnosi na nešto u makrokozmosu. U biti, može se izdvojiti dvanaest karika. Svaka takva karika je zapravo slika;

slika dijela velikog svijeta. Kad imate svih dvanaest zajedno, imate dojam da je neki nepoznati slikar stvorio minijaturne slike makrokozmosa - njih dvanaest - i od njih oblikovao ljudsko fizičko tijelo. Ako je pojedinac uključen u okultni razvoj, tada će ta slika postajati sve veća i veća, ali iznutra više prijateljska, svijetleća. To je zato što se, u slučaju pojedinca koji nije uključen u okultni razvoj, makrokozmos odražava samo u svom fizičkom aspektu; ali u slučaju nekog tko prolazi kroz okultni razvoj, sve više i više se u slikama očituje duhovni sadržaj; pojavljuju se slike duhovnih bića makrokozmosa. Dakle, okultni razvoj nam se predstavlja na takav način da osobnost uključena u okultni razvoj postaje sve više i više duhovni mikrokozmos od čisto fizičkog mikrokozmosa; to jest, pokazuje sve više slika ne samo planeta i sunaca, već i bića viših hijerarhija. To je razlika između osobe koja nije u okultnom razvoju i one koja je u okultnom razvoju. I pojavljuju se sve više i više hijerarhije, što čovjek više napreduje u svom okultnom razvoju. I tako se upoznaje, da tako kažemo, ustrojstvo svijeta, vidovitim promatranjem fizičkog ljudskog tijela.

Etersko ljudsko tijelo, u slučaju osobe koja nije uključena u okultni razvoj, pokazuje razvoj svijeta, ono što slijedi jedno za drugim u vremenu; pokazuje se kako se planeti i sunca, čak i ljudske civilizacije na Zemlji, i pojedinačna ljudska bića mijenjaju tijekom inkarnacija, kako se pojavljuju u uzastopnoj egzistenciji. Dakle, etersko tijelo je zapravo pripovjedač; ono priča povijest svijeta. Dok je fizičko tijelo ljudskog bića poput zbirke slika koje je naslikao nepoznati umjetnik, etersko tijelo pokazuje se kao neka vrsta pripovjedača koji pripovijeda samu povijest svijeta u vlastitim unutarnjim zbivanjima. I što je ljudsko biće više uključeno u okultni razvoj, to je širi raspon priča. Osoba koja je relativno malo uključena u okultni razvoj može, vidovitom pogledu, u svom eterskom tijelu pokazati nekoliko generacija koje su prethodile u fizičkom nasljeđu; jer ta egzistencija također se pokazuje u eterskom tijelu ljudskog bića. Ali što ide dalje okultni razvoj osobe, to je više moguće vidjeti ljudske kulture, pojedinačne inkarnacije ove ili one individualnosti, dapače, popeti se do kozmičke egzistencije i udjela duhova viših hijerarhija u kozmičkoj egzistenciji.

Astralno tijelo ljudskog bića, uobičajeno se može se vidjeti samo kroz njegovu unutarnju sjenovitu sliku, samo kroz iskustva misli, volje, osjećaja; sve više postaje odraz onoga što čovjek vrijedi u odnosu na svoju egzistenciju u kozmosu. Molim vas da ovaj opis, ovu prezentaciju shvatite vrlo ozbiljno. Astralno tijelo ljudskog bića uključenog u okultni razvoj postaje sve više i više odraz vrijednosti ljudskog bića u kozmosu. Već smo opisali kako smo došli do zaključka da je astralno tijelo neka vrsta egoista u svojoj izvornoj prirodi, ali kako okultni razvoj to mora nadvladati uzdižući osobne interese u interese svijeta. Ako netko promatra astralno tijelo ličnosti u procesu višeg razvoja, tada će se iz tog astralnog tijela vidjeti, ovisno o tome hoće li se pokazati mračnim ili tamnim ili će se pokazati kao jarko svjetlo, ovisno o tome

hoće li se otkriti u reskim neskladnim ili u skladnim, milozvučnim zvucima, iz toga će se vidjeti je li dotična osoba vodila svoj razvoj tako da je ostala povezana sa svojim osobnim interesima, o kojima smo govorili, ili je doista napravila to da interesi svijeta postaju njeni interesi. To je ono što se može dogoditi u astralnom tijelu ljudske osobnosti usred višeg razvoja, da, ako se razvoj dogodio u ispravnom okultnom moralu, mi u tome vidimo koliko divno ljudsko biće postaje kada horizont svojih interesa proširi s osobnih na općeljudske i svjetske interese. Astralno tijelo postaje sve blistavije, sve više nalik Suncu, kako čovjek sve više uči opće stvari čovječanstva i svijeta učiniti svojim vlastitim stvarima.

Što više čovjek napreduje u svom razvoju, to ljudsko jastvo sve više pokazuje tendenciju da se razdvoji, da se podijeli. Ono šalje sadržaj svoje svijesti vani, takoreći; moć sadržaja ove svijesti ima posla u svijetu. Da, ako čovjek želi upoznati neko biće iz hijerarhije anđela, naprimjer, onda nije dovoljno da se služi običnim spoznajnim moćima. Ako ih doista želi upoznati, onda mora biti sposoban transponirati svoju svijest, odnosno mora biti sposoban izolirati snage svoga jastva i transponirati djelić svoje samosvijesti u bit dotičnog bića iz hijerarhije anđela. Kakvo god biće da upoznamo, možemo ga upoznati samo prijenosom svoje samosvijesti u ovo biće. To je poriv jastva da izađe iz sebe, da se prenese u drugo biće i pusti da ono što je isprva živjelo samo u sebi, nastavi živjeti u drugom biću. Taj se poriv na nižem stupnju razvoja čovjeka, na razini obične ljudske egzistencije, pokazuje u određenom porivu za uklanjanjem vlastite svijesti od sebe; to se pokazuje u potrebi za spavanjem. A ono što duševno tjera čovjeka na spavanje, upravo je isti impuls koji, ne vodi svijest u nesvjesni svijet spavanja, već u svijest anđela, ili Duhova oblika, ili još viših hijerarhija. Tako bi mogli paradoksalni reći: što znači susresti jednog od Elohima, jednog od Duhova Oblika? To znači, da je evoluirao do te mjere da može zaspati u svijesti Elohima i probuditi se u Elohimu sa sviješću tog Duha oblika, tog duha viših hijerarhija. To znači prepoznati više biće: odreći se svoje svijesti, kao što je se odriče kod spavanja, ali odreći je se na takav način, zahvaljujući višim silama probuđenim u njemu, da se ta svijest probudi i zasja prema čovjeku kao svijest ovog višeg bića.

Tako astralno tijelo u pravilnom okultnom razvoju postaje poput Sunca koje zrači interese svijeta. Ali jastvo, kada je više razvijeno, postaje poput planeta koji kruže oko ovog sunca astralnog tijela i koje u svom kruženju kroz svijet susreće druga bića, i u susretu s drugim bićima, donosi znanje i poruke tih drugih bića ljudskom biću. Dakle, doista astralno tijelo i jastvo kod okultno razvijenog čovjeka predstavljaju sliku Sunca - to je astralno tijelo - okruženo svojim planetima: to je umnožavanje jastva, koja se šalju u druga bića kao da čovjek, kroz ono što mu umnoženo jastvo zrači natrag iz tih drugih bića, može prepoznati prirodu tih drugih bića.

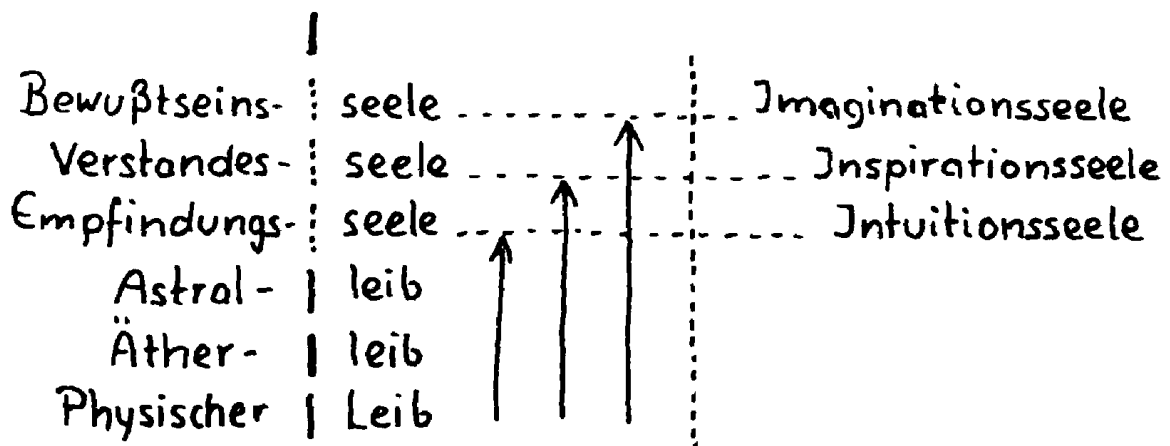
I osjećaj koji čovjek ima kad prepozna članove viših hijerarhija u njihovom unutarnjem biću – kroz fizičko i etersko tijelo uči se prepoznati ih u njihovom vanjskom biću; iznutra ih učimo prepoznati kroz astralno tijelo i jastvo, kroz astralno tijelo i jastvo dolazimo u kontakt, da tako kažemo, s tim bićima viših hijerarhija – osjećaj koji se ima je: kao da će se u našem astralnom tijelu pretvoriti u sunce i odcijepiti jastvo, koje ima predispoziciju da uroni u hijerarhiju anđela; drugo jastvo je predisponirano za uranjanje u hijerarhiju arhanđela; opet drugo jastvo ima dispoziciju uroniti u hijerarhiju Duhova oblika. Četvrto jastvo uranja u hijerarhiju Duhova kretanja, peto u hijerarhiju Duhova mudrosti i volje, šesto jastvo uranja u hijerarhiju Kerubina, a sedmo uranja u hijerarhiju Serafina. Moguće je, dragi prijatelji, da kada čovjek uzdigne četiri člana svog bića na visoku razinu obukom, on zapravo dolazi do takvog iskustva kakvo je upravo opisano. Moguće je; ali pored činjenice da čovjek postiže takav razvoj jastva kao što sam upravo naznačio, on može postići još viši razvoj svog jastva, da tako kažemo.

Budući da jastvo iz sebe izdvaja sedam jastava, ono prolazi kroz viši razvoj kao osmo preostalo. Dakle, molim vas, gledajte na to ovako: imamo čovjekovo izvorno jastvo, dano je čovjeku prije nego što je prošao kroz okultni razvoj. Zatim kroz to prolazi, i kroz to ova osoba iz sebe emitira sedam jastava. Da bi ono što mu je izvorno dano moglo emitirati sedam jastava, morao je upotrijebiti unutarnju moć. Budući da je to jastvo prošlo kroz to, samo se popelo stepenicu više. Ali sada bih vas zamolio da uzmete u obzir da se proces, koji sam ovdje opisao u krajnosti, da tako kažem, odvija malo po malo. Čovjek koji prolazi okultni razvoj nije odmah, naravno, savršeno Sunce u svom astralnom tijelu, okružen planetima svog jastva, već prvo postiže nesavršenu sunčevu egzistenciju, nesavršene formacije svog planetarnog jastva; sve se to događa malo po malo. Međutim, s tim, razvoj običnog jastva također vrlo polako i postupno prelazi u više jastvo. Kada je ovaj razvoj dosegao određenu točku, kako jastvo postaje sve više i više, tada se postupno pojavljuje mogućnost osvrtnja na ranije inkarnacije. Dakle, ovdje označavam točku, koja vam daje priliku da se osvrnete na ranije inkarnacije. To je razvoj jastva izvan njega samog, tako da nadmašuje sebe kroz sile koje mu također daju mogućnost da vidi kroz više hijerarhije. Moglo bi se stoga reći: u odnosu na sebe i svoje astralno tijelo, kroz svoj okultni razvoj čovjek postaje poput zvijezde, poput zvjezdanog sustava, za vidoviti pogled.

Ovim sam vam, dragi prijatelji, više-manje opisao što se događa kod vidovitosti, kod gledanja druge osobe koja postaje vidovita, dok sam vam u proteklih nekoliko dana iznio iskustva kao unutarnja iskustva. Treba iznijeti još nešto važno, za što u određenom smislu, moram proširiti nagovještaj koji je već dan. Čovjek, kao što vidite, kako razvija svoje astralno tijelo i jastvo, počinje vidjeti, svijet koji je prije bio prazan, ispunjen bićima viših hijerarhija: anđele, arhanđele, arhaje i tako dalje. Sada možete postaviti

pitanje: mijenjaju li se i carstva prirode oko čovjeka? – I doista, carstva prirode se značajno mijenjaju. Vidite, već sam vam rekao da vidovnjak vidi fizičko tijelo kao zbirku slika, čak i kod obične osobe, koje postaju sve sjajnije kako osoba napreduje.

Što je sa životinjama? Da, ako gledate životinje vidovitim pogledom, onda se i njihova fizička tijela pretvaraju u imaginacije, i tada znate: ove životinje nisu onakve kakve se pojavljuju u mayi, već su imaginacije, odnosno imaginacije postavljene u svijesti. Tko onda postavlja životinje kao imaginacije? Od koga su imaginacije? Životinje, također i biljke u njihovim vanjskim oblicima - ali biljke manje nego životinje, a ponajmanje minerali - imaginacije su Ahrimana. Naši fizičari u vanjskim carstvima prirode traže materijalne zakone; okultist sve više i više otkriva da su vanjska carstva prirode, u onoj mjeri u kojoj se predstavljaju kao materijalna bića, imaginacija Ahrimana. Znamo, naprimjer, da se životinje temelje na grupnim dušama. Grupne duše nisu imaginacije Ahrimana, ali pojedinačne životinje u vanjskim oblicima su imaginacije Ahrimana. Dakle, ako imamo kraljevstvo lavova, onda njihova grupna duša pripada dobrim duhovnim bićima, da tako kažemo, a borba Ahrimana protiv dobrih duhovnih bića sastoji se u tome da on njihovu grupnu dušu utiskuje u pojedinačne oblike životinja i utiskuje u njih svoju imaginaciju. Pojedinačne figure lavova, dok stvarno lutaju uokolo svijetom, Ahriman je istjerao iz grupnih duša. Na isti način, i vanjski se svijet postupno mijenja u nešto sasvim drugo od onoga kako izgleda u mayi.

Sada vam želim dati neku vrstu shematskog crteža kako biste imali nešto od čega možete voditi misli koje su nam se otvorile tijekom ovog ciklusa, kao na ljestvama. Prije svega želim pokazati ono što možemo nazvati strukturom običnog čovjeka: fizičko tijelo, etersko tijelo, astralno tijelo, duša osjećaja, duša uma ili intelekta, duša svijesti, duh-sam, životni duh i duhovni čovjek. Dakle, znamo strukturu ljudskog bića. Samo ću to prikazati linijama. Unutarnje biće je duša osjećaja, sljedeće je duša uma ili intelekta, sljedeće je duša svijesti, sljedeće duh-sam. Gornje poveznice možemo smatrati dopunjenima jer nam danas više ne trebaju. Ovakva konstitucija čovjeka

pokazuje se izvana na takav način da je fizičko u tri niža člana, ono što se doživljava u duši u tri srednja člana, duh-sam još nije prisutan, već je kao perspektiva za budućnost. Kada čovjek prolazi kroz okultni razvoj, prije svega se radi o potiskivanju određenih stvari u samoj duši. Vidjeli smo kako je osobito važno da čovjek ostavi po strani vanjske osjetilne dojmove. Prvi uvjet okultnog napretka je isključivanje vanjskih osjetilnih dojmova. Budući da čovjek isključuje vanjske osjetilne dojmove, član njegove duše koji se prvenstveno razvija pod utjecajem tih dojmova se iznutra mijenja. To je duša svijesti. Shvatite ispravno: duša svijesti je trenutno usred svog glavnog razvoja, uglavnom se računa na vanjske dojmove. Ne smije se brkati činjenica da duša svijesti najviše jača iznutra pod dojmom osjetilnih impresija, s činjenicom da su ti osjetilni dojmovi posredovani dušom osjećaja. Kad je riječ o okultnom razvoju, treba promatrati utjecaje pod kojima duša svijesti najviše jača: to su utjecaji vanjskih osjetilnih dojmova; kada su oni isključeni, duša svijesti je prigušena. Tako da - s desne strane želim nacrtati ono što odgovara pojedinačnim članovima duše kod okultno razvijenog čovjeka - duša svijesti kod okultno razvijenog čovjeka morat će se povući od svih stvari. Misli se na ono što u običnom životu navodi ljude da ističu svoje 'Ja' na svim mogućim područjima. U naše vrijeme taj ego je već naglašen u oblasti mišljenja. Ništa se ne čuje više od: ovo je moje stajalište, ja mislim ovo ili ono. – Kao da je bitno što ovaj ili onaj misli, kao da istina nije važna! Istina je da zbroj triju kutova daje sto osamdeset stupnjeva i nije važno kako tko gleda na to. Istina je to da se hijerarhije dijele na tri puta tri, gledano s čovjekova gledišta, i nema razlike kako tko na to gleda. Ono što ističe 'Ja' povlači se; umjesto toga, duša svijesti, koja je prije prvenstveno služila za kultiviranje 'Ja, postupno se ispunjava onim što zovemo imaginacija. Možemo reći: kod čovjeka u okultnom razvoju, duša svijesti se transformira u imaginativnu dušu.

Onda iz onoga što je rečeno proteklih dana znamo da se mora promijeniti i samo mišljenje, koje je prvenstveno razvijeno u duši uma ili intelekta. Čuli smo kako se mišljenje mora sve više odricati razvijanja vlastitih misli, kako sve više mora potiskivati osobno mišljenje. Ako čovjek uspije potisnuti ono što je u običnom životu napravio od svoje duše uma ili intelekta, tada inspiracija zauzima mjesto onoga što živi u čovjeku kao obično mišljenje, razumijevanje, i također kao obični mentalni život za fizičku razinu, a duša uma ili intelekta se transformira u inspiraciju ili inspiriranu dušu. Inspirirana djela kulture primljena su u transformiranoj duši intelekta kao inspiracija.

Duša osjećaja je uglavnom ostavljena po strani nadvladavanjem astralnog tijela, time što se interese svijeta čini svojima, time se sve više nadilazi i vlastiti osjećaj; time se duša osjećaja, svi unutarnji impulsi, unutarnje strasti i afekti, pretvaraju u intuicije. A intuitivna duša zauzima mjesto duše osjećaja. Tako da sada možemo nacrtati okultno razvijeno ljudsko biće ovdje

desno [vidi raniji crtež], za koje kažemo: on se također sastoji od astralnog tijela, eterskog tijela i fizičkog tijela, ali iznutra se sastoji od intuitivne duše, inspiracijske duše, imaginacijske duše, koja zatim prelazi u duh-sam. A sada iz ovoga dijagrama, koji stvarno odražava činjenice okultnog promatranja, kako čovjek utječe na svoj okultni razvoj stupnjem svog moralnog razvoja. Uostalom, što je osoba koja je još potpuno ispunjena osobnim afektima, osobnim strastima, koja djeluje pod dojmom, reklo bi se, ljudskih instinkta? Takva osoba još uvijek u potpunosti živi u svojoj duši osjećaja; ona ne ublažuje svoje instinkte kroz intelektualne koncepte, a kamoli kroz razvoj svoje svijesti; to je, da tako kažem, ako sada nacrtam moralni razvoj u sredini kao ovu liniju [vidi raniji crtež, najmanja strelica], ona je razvijena samo ovdje do duše osjećaja.

Tako se može dogoditi da se osoba razvila samo do mjere duše osjećaja, što znači da potpuno prepušta, svojim osobnim željama, porivima, i tako dalje, da zavladaju. Sada pretpostavimo da je takva osoba prisiljena na okultni razvoj. Rezultat bi bio da je transformirala svoju dušu osjećaja i intuitivnu dušu i imala bi određene intuicije; ali te intuicije se ne predstavljaju kao ništa drugo nego transformacije njenih osobnih poriva, želja i instinkta. Osoba čiji je moralni razvoj dosegao razinu duše intelekta, odnosno koja je stekla jasne pojmove, općenite pojmove, koja u svom umu na određeni način obuhvaća opće svjetske interese, svoju će dušu intelekta barem preobraziti u inspirativnu dušu i ona može doći do određenih nadahnuća, čak i ako njegova vidovita moć nije uvijek posve čista.

Tek kada je čovjek stvarno prodro u dušu svijesti sa svojim 'Ja', prvo razvija transformaciju duše svijesti u imaginativnu dušu, a drugo slijedi kao prirodna posljedica, jer je prošao kroz druge faze. U naše vrijeme, dakle, odgovarajuća vidovitost mora biti usmjerena na to da čovjeku postavi zadatak da slijedi svoj moralni razvoj na takav način da prvo odvoji svoje nagone, želje itd., od osobnih interesa i uzdigne ih do točke gledišta općih interesa svijeta; onda se mora pokušati da takva osoba stvarno shvati sebe kao 'Ja', ali shvati sebe kao 'Ja' u duši svijesti. Tada, bez ikakve opasnosti, duša osjećaja, duša intelekta i duša svijesti, mogu se transformirati u intuitivnu dušu, inspiracijsku dušu, imaginacijsku dušu. Ako uzmemo u obzir običnu svijest na fizičkoj razini, duša osjećaja je najbogatija duša. Jer sve se to krije kao zbroj nagona i poriva u takvoj ljudskoj duši, ma koliko ona niska bila! Za kakve porive i strasti je sposobna takva duša! Ova ljudska duša je nešto siromašnija u smislu umnog i intelektualnog sadržaja, ali je najsiromašnija kao duša svijesti, skvrčena do svijesti o sebi, kao do jedne točke. Moglo bi se reći: figura koja nam predstavlja ljudsku dušu u njenom prirodnom stanju na fizičkoj razini predstavljala bi neku vrstu piramide usmjerene prema gore [vidi dva trokuta]; dolje u osnovi zbroj nagona, želja i strasti, gore na vrhu točka svijesti. Obrnuta piramida predstavlja razvijenu dušu pravog vidovnjaka: piramida, kojoj je baza na vrhu, odnosno sve

moguće imaginacije koje se mogu formirati i koje izražavaju sve što nam može prikazati sadržaj svijeta; na dnu, ono što rezultira kao viša individualna svijest čovjeka.

Ali ova je shema u određenoj mjeri mjerodavna u još jednom smislu. Već sam naznačio u novim izdanjima moje 'Teozofije' da možemo reći: duša osjećaja je, da tako kažemo, privremeno transformirano astralno tijelo. Tako da možemo sažeti: ispod je fizičko tijelo, zatim etersko tijelo, zatim astralno tijelo. Privremeno transformirano astralno tijelo je duša osjećaja na fizičkoj razini; privremeno transformirano etersko tijelo je duša uma ili intelekta, a privremeno transformirano fizičko tijelo je duša svijesti.

Astralleib		Empfindungsseele - Intuitionsseele
Ätherleib		Verstandesseele - Inspirationsseele
Physischer Leib		Bewußtseinsseele - Imaginationsseele

Stoga u našem sadašnjem ciklusu imamo dušu svijesti inicijalno lokaliziranu u fizičkom tijelu, to jest, na takav način da koristi fizičke alate. Dušu intelekta u eterskom tijelu, što znači da koristi eterska kretanja. Duša osjećaja, koja sadrži nagone, želje i strasti, koristi sile koje su lokalizirane u astralnom tijelu. Duša uma ili intelekta, koja sadrži unutarne snage osjećaja, moć suosjećanja, naprimjer, koristi se eterskim tijelom; duša svijesti koristi mozak fizičkog tijela.

Ako se u tom smislu duša osjećaja transformira u intuitivnu dušu, moramo također na odgovarajući način zamisliti da intuitivna duša ima svoj alat u astralnom tijelu čovjeka. Inspiracijska duša je transformirana duša uma ili intelekta. Ima svoje alate u eterskom tijelu čovjeka. A imaginativna duša, transformirana duša svijesti, ima svoj alat u fizičkom tijelu čovjeka. A sada usporedite ono što sam ovdje predstavio kao shemu, s onim što sam ranije objasnio, tada ćete shvatiti da u ovom dijagramu imate sliku sjećanja. Objasnio sam da se za vidovito promatranje fizičko tijelo transformira u imaginacije koje su slike kozmosa. Ovdje u shemi vidite imaginativnu dušu koja ispunjava fizičko tijelo. Naime, imaginativna duša prodire u fizičko

tijelo, prožima ga, tako da vidovita svijest, što se suočava s više razvijenim ljudskim bićem, vidi članove fizičkog tijela prožete sve višim i višim imaginacijama, koje dolaze iz unutrašnjosti ove osobnosti gurnute u fizičko tijelo. Kod običnog čovjeka postoji niz imaginacija utisnutih u članove njegova tijela od strane viših duhovnih bića; u slučaju više razvijenog ljudskog bića, uz imaginacije koje su izvorno tu, u članovima fizičkog tijela pojavljuju se i one koje on iz sebe utiskuje u svoje tjelesne članove; tako da organi fizičkog tijela okultno razvijene osobe postaju sve bogatiji.

U ovoj shemi vam nisam želio dati ništa osim zabilješke koja sažima ono što sam opisao na predavanjima. Skrećem vam pozornost na činjenicu da se iz ove sheme uvijek možete sjetiti da su duša osjećaja, duša uma ili intelekta, i duša svijesti obrnute, tako da duša svijesti ne postaje intuitivna duša, već imaginativna duša, a duša osjećaja ne imaginativna duša, već postaje intuitivna duša.

Time, dragi prijatelji, imate skicu onoga što se moglo dati tijekom ovih naših predavanja na temu: promjene u ljudskim ovojima i ljudskom jastvu tijekom ozbiljno vođenog antropozofskog razvoja ili ezoterijskog okultnog razvoja, koji se u osnovi, da, mogu podudarati. Vidjeli ste kako smo započeli, da tako kažemo, s malim, jedva primjetnim promjenama u fizičkom tijelu, koje oni koji provode okultni razvoj isprva jedva opažaju: pojedini članovi fizičkog tijela postaju sve više i više iznutra živi, dok nam se inače samo cijelo fizičko tijelo čovjeka čini živim. Zatim smo vidjeli kako se događaju određene promjene, koje predstavljaju moćne činjenice unutaršnjeg života: one promjene u astralnom tijelu i jastvu koje rađaju te snažne imaginacije, kroz koje se možemo osjećati kao da smo prebačeni na početak našeg zemaljskog ljudskog razvoja, čak i malo dalje od toga, što vodi do imaginacije Raja i Kaina i Abela. Vidjeli ste kako se, zapravo, kao stvarnost, u fizičkom tijelu javlja neka vrsta sile koja mu omogućuje, takoreći, da se podijeli; ali ono ostaje na okupu, ne popušta, jer ovdje u našem ljudskom ciklusu okultna praksa ne smije ići tako daleko da dovede do oštećenja fizičkog tijela. Ali postoji snaga u okultnom razvoju koja dovodi do mogućnosti da fizička i eterska tijela razviju unutaršnje sile uništenja; i u osnovi su uvijek tu kada se čovjek susreće s Čuvarom praga. Ovaj susret s Čuvarom praga uopće nije moguć bez da se osoba suoči s opasnošću usađivanja destruktivnih snaga u svoje fizičko i etersko tijelo; ali svaki ispravni okultni razvoj istovremeno stvara i protuotrove, a ti su protuotrovi dati u onome što ćete u mojoj *Tajnoj znanosti* pronaći kao šest pomoćnih okultnih vježbi: koncentracija misli, to jest, snažno naprezanje vlastitih misli, koncentriranje misli; razvoj određene inicijative volje, određene ravnoteže zadovoljstva i patnje, određene pozitivnosti u odnosu na svijet, određene nepristranosti. Svatko tko njeguje ove osobine u svojoj duši paralelno s okultnim razvojem, s jedne strane će razviti neku vrstu težnje fizičkog i eterskog tijela da se razbiju na komade, to jest, apsorbiraju klice smrti pod utjecajem okultnog

razvoja; ali u istoj mjeri kako se to razvija, to se i poništava, tako da nikada nije stvarno učinkovito ako čovjek razvije spomenute kvalitete ili već ima dovoljno kvaliteta koji odgovaraju ovih šest kvaliteta kroz svoj moralni razvoj.

Nastojao sam dati više od pukog opisa, nastojao sam u vašim srcima pobuditi osjećaj o tome što je okultni razvoj i koliko mnogostruko okultni razvoj koji mijenja čovjeka intervenira u ljudskom biću. Mogli ste naslutiti i osjetiti da se čovjek suočava sa svim vrstama šokantnih, pa čak i opasnih stvari kada prolazi kroz okultni razvoj. Ali uz neke stvari koje su možda izazvale blagi užas čak i gledano teoretski, uvijek se moramo podsjetiti misli koja raspršuje svaki strah, može ukloniti svaki strah, jednostavno izazivajući entuzijazam, snagu u našoj duši: misao da daljnjim razvojem sebe radimo na evoluciji koju žele bogovi. Tko može shvatiti ovu misao u svoj njenoj veličini, u svom njenom poletnom i nadahnjujućem značenju, tko zna shvatiti ovu misao na takav način da mu se evolucija, okultni razvoj u najljepšem smislu, pojavljuje kao dužnost, tko god je sposoban to osjetiti, osjeća početak onoga što je, uz sve opasnosti, pored sve borbe, pored sve zbrke, pored svih prepreka, povezano sa pristupom prema blaženstvu duhovnih svjetova. Jer kad netko osjeti ovu misao o entuzijazmu ideala razvoja, već može osjetiti početak blaženstva razvoja; ali ovo blaženstvo znači prepoznavanje razvoja, ovog okultnog napretka kao nužnosti. Budućnost ovakvih duhovno-ezoterijskih pokreta poput našeg, bit će da će se duhovni razvoj ljudskih duša sve više doživljavati kao nužnost, i da će isključivanje duhovnog razvoja i usvajanje neprijateljskog stava prema njemu – značiti povezivanje s otpadnim proizvodima propadanja Zemlje koji su izbačeni vlastitom težinom, značiti otpadanje od evolucije kozmosa po Božjoj volji.